Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Flyktingkrisen 2015

Mediernas bevakning och allmänhetens åsikter

Marina Ghersetti & Tomas Odén

Faktaruta

En studie av flyktingbilden i medier och opinion, 2015-2016

Projektperiod: 2016-2017

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet

Marina Ghersetti & Tomas Odén

Undersökningen bygger på två material om flyktingsituationen i Sverige hösten 2015 och våren 2016: dels innehållsanalyser av 1 053 inslag i Dagens Nyheter, Aftonbladet, Rapport och Dagens Eko, dels webbenkäter utsända till 2 500 respondenter. Innehållsanalysen visar på relativt flyktingvänligt medieinnehåll, men kraftigt minskad rapportering på våren. Enkäterna visar på växande missnöje både med medierapporteringen och med regeringens politik.

MSB:s kontaktpersoner: Henrik Olinder
Henrik Olinder, 010-240 4291

Foto: Anders Wiklund/TT

Publikationsnummer MSB1256 - augusti 2018
ISBN 978-91-7383-860-3

MSB har beställt och finansierat genomförandet av denna forskningsrapport.
Författarna är ensamma ansvariga för rapportens innehåll.

Förord

2015 blev året då den största flyktingkrisen i Europa inträffade sedan andra världskriget. I decennier har FN och Röda korset larmat om hur krig tvingat människor på flykt. Det går knappast att påstå att det inte kommit mängder av varningssignaler om följderna av krig och om förhållandena för människor i flyktingläger runt om i världen. Den stora befolkningsökningen och förändringarna i människors levnadsvillkor har också uppmärksammats som en fråga att ta på största allvar. När flyktingarna kom till Europa från bland annat Mellanöstern och Afrika ledde det till en kris för EU när meningsskiljaktigheter bland medlemsstaterna uppstod om hur de skulle tas emot.

Kriser föregås ofta av varningssignaler. Det stora problemet är att de inte alltid tas på allvar förrän de är verkliga. De hanteras alltför ofta i sista stund vilket visar hur viktigt det är med en planerad krisberedskap. Det vi upplevde 2015 var en kris i alla dess tänkbara perspektiv. Människor på flykt undan krig, som färdats långa sträckor till gränsstationer och vidare till nästa anhalt där improviserade mottaganden innebar lång väntan med bristfällig information till utmattade flyktingar i exempelvis gymnastiksalar utan madrasser. Ansvariga myndigheter och flera kommuner fick använda sina krisorganisationer för att hantera situationen. Regeringen tog beslut, under hård tidspress, när situationen ansågs vara ohållbar vid landgränsen.

Mediebevakningen var omfattande och det uppstod opinioner om hur flyktingkrisen skulle hanteras. Det var därför självklart att undersöka rapporteringen i de ledande svenska medierna och ställa frågor till allmänheten och journalister i paneler när krisen var som hetast. Eftersom medierna är avgörande för att förmedla nyheter till allmänheten och vara ett forum för debatt är det viktigt att analysera vad som medborgarna och beslutfattarna fick ta del av. I denna studie kan vi ta del av intressanta resultat framtagna av forskarna Marina Ghersetti och Tomas Odén från Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, JMG, vid Göteborgs universitet.

MSB har till uppgift att förebygga och förbereda samhället för kommande olyckor och kriser. Till detta hör även att vara en plattform för samverkan mellan berörda myndigheter och andra aktörer som ska kunna hantera stora olyckor och kriser. Myndigheten utvecklar också metoder för kriskommunikation och krishantering. MSB bedriver omvärldsbevakning, initierar forskning och studier samt förmedlar resultat inom området.

Henrik Olinder

Sakkunnig kriskommunikation/redaktör
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Innehållsförteckning

1. En tid av dramatiska förändringar 7
1.1 Analyser av mediebild och opinion 8
1.1.1 Material och metod 9
2. ”Ha tålamod och öppna era hjärtan” 11
2.1 Farliga vägar till Europa 12
2.1.1 ”Öppna era hjärtan” 12
2.1.2 ”Wir schaffen das” 14
2.1.3 Allt fler stängsel i Europa 15
2.1.4 Svensk anpassning till miniminivån 16
3. Teorier och tidigare forskning 18
3.1 Anpassning till mediernas format och språk 18
3.1.1 Teorier om nyhetsinnehåll och medieeffekter 18
3.1.2 Mediernas gestaltning 20
3.1.3 Påverkan av politiska budskap 21
3.1.4 Medieförtroende och mediemisstro 22
3.2 Tidigare forskning om flyktingar i nyheter och opinion 23
3.2.1 Svenskarnas åsikter om flyktingar och medier 25
4. Mediebilden höst och vår 27
4.1 En omfattande rapportering 27
4.1.1 Huvudsaklig händelsearena 28
4.1.2 Ämnen i de analyserade inslagen 31
4.1.3 Aktörerna i nyhetsrapporteringen 34
4.1.4 Flyktingarna i nyhetsrapporteringen 36
4.2 Tonläget i medierna 37
4.2.1 Mediebilden av myndigheterna 39
4.2.2 Värderingen av de agerande myndigheterna 41
4.3 Olika delar av det redaktionella materialet 42
4.3.1 Många krönikor och kolumner på hösten 43
4.3.2 Ledarna skrev om effekter på samhället 44
4.3.3 Debattartiklar till flyktingarnas stöd 45
5. Opinion om flyktingar och medier 47
5.1 Medieanvändning i samband med flyktingkrisen 47
5.2 Bedömning av flyktingmottagandet 51
5.2.1 Bedömning av nyhetsmedierna 55
5.2.2 Bedömning av myndigheterna 59
6. Mindre medierapportering, mer negativ opinion 63
6.1 En tid av dramatiska händelser 63
6.1.1 Resultat i andra undersökningar 63
6.2 Många inslag och stort intresse 64

6.2.1 Kraftigt minskad rapportering....65
6.2.2 Mindre åsiktsmaterial, men fortsatt positiv ton....66
6.2.3 Två av tre missnöjda med politiken....66
6.3 En självklart stor nyhetshändelse....67
6.3.1 Den politiska eliten formar opinionen....68
6.3.2 En ny grupp missnöjda på våren....68
6.3.3 Man såg det man ville se....69

Referenser....70

Tabell- och figurbilaga....78

Sammanfattning

Analysen av mediebevakningen och allmänhetens åsikter om flyktingkrisen bygger på två typer av undersökningsmaterial insamlade hösten 2015 och våren 2016. Det ena materialet utgörs av innehållsanalyser av 1 053 inslag i Dagens Nyheter, Aftonbladet, Rapport och Dagens Eko publicerade under perioderna 10 oktober till 20 november 2015 respektive 7 april till 18 maj 2018. Det andra materialet utgörs av webbenkäter utsända till 2 500 respondenter i slutet av oktober 2015, och därefter en gång till våren 2016 till dem som besvarade den första enkäten.

Innehållsanalysen visar att nyhetsmediernas rapportering om flyktingfrågorna hösten 2015 var mycket omfattande. Händelserna som de rapporterade om utspelade sig i huvudsak i Sverige, och tre dominerande ämnen var flyktinginvandringens storlek, invandringens effekter på samhället samt flyktingarnas situation. Artiklarna var problemorienterade, men anslaget i huvudsak neutralt, dock med viss övervikt i tidningarna för material med ett positivt förhållningssätt till flyktingarna. Till detta bidrog en i huvudsak positiv bild i ledare, krönikor och debattartiklar.

På våren minskade antalet inslag kraftigt, samtidigt som medieinnehållet blev något mer flyktingvänligt, bland annat beroende på publiceringen av ledare och debattartiklar som tog flyktingarnas parti gentemot den politiska åtstramningen. Politiska krav på ökat flyktingmottagande i andra länder försköt händelsearenan från Sverige till Europa och Turkiet.

Enkäterna till allmänheten visar på stort intresse för rapporteringen; ytterst få sade sig varken ta del av nyhetsmedier eller sociala medier för att informera sig om flyktingfrågan. På hösten var andelen som var nöjda med nyhetsmediernas rapportering betydligt större än andelen missnöjda. Detta ändrade sig den följande våren då andelarna nöjda och missnöjda var ungefär lika stora.

Parallellt med detta växte missnöjet med regeringens politik. Redan hösten 2015 var det fler som förespråkade minskat mottagande än ökat, och den opinionen förstärktes ytterligare något den följande våren. Missnöjet med Migrationsverket ökade också.

1. En tid av dramatiska förändringar

Den 5 november 2015 höll den svenske migrationsministern Morgan Johansson en presskonferens som handlade om situationen för mottagandet av nyanlända flyktingar till Sverige. Han gjorde ingen hemlighet av att situationen var ansträngd:

”Sverige har gjort mer än något annat land i den här flyktingsituationen. Men vi har också vår gräns för vad vi klarar av, och där är vi nu”, sa migrationsministern enligt ett referat på Sveriges Radios hemsida (Sverigesradio.se, 151105).

Presskonferensen handlade alltså om det svenska flyktingmottagandet, det vill säga om mottagandet av personer som enligt kapitel fyra i den svenska utlänningslagen, byggd på FN:s flyktingdeklaration, befinner sig utanför det land de är medborgare i, och har välgrundade skäl att känna fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning, eller på grund av kön, sexuell läggning eller tillhörighet till viss samhällsgrupp. Enligt utlänningslagen har sådana flyktingar rätt till uppehållstillstånd, och detsamma kan även gälla för personer som anses skyddsbehövande på andra grunder, exempelvis en väpnad konflikt i hemlandet.

Fram till hösten 2015 ville företrädare för de två regeringspartierna – Socialdemokraterna och Miljöpartiet – inte diskutera öppenhetens gränser, det vill säga hur många flyktingar och skyddsbehövande som Sverige var berett att ta emot. Andra partier hade ställt frågor om saken, och bland andra KD:s ungdomsförbund hade uttryckt åsikten att det borde sättas ett tak för flyktingmottagandet (DN, 140829), en uppfattning som statsminister Stefan Löfven i april 2015 avvisade med orden: *”Nej, det finns ingen gräns. Vi ska ta emot enligt de konventioner vi är bundna av”* (Sydsvenskan.se, 150429).

Hösten 2015 blev en omprövningens tid, både för honom och för regeringskollegorna i Miljöpartiet. Två veckor efter migrationsminister Morgan Johanssons tal om att Sverige gjort mer än något annat land tvingades nyanlända flyktingar sova utomhus på grund av bristen på mottagningsplatser. Och vid en presskonferens den 24 november informerade statsminister Stefan Löven och vice statsminister Åsa Romson om en snabb skärpning av den svenska migrationspolitiken. Den nya politiken omfattade bland annat tidsbegränsade uppehållstillstånd, begränsad anhöriginvandring, medicinsk åldersbestämning av ensamkommande flyktingbarn och ID-kontroller på kollektiva transportsätt till Sverige, exempelvis på Öresundsbron. Den nya politiken beskrevs som en anpassning av den svenska migrationspolitiken till EU:s miniminivå (Regeringen, 151124).

En bakgrund till åtgärderna var den snabba ökning av antalet nyanlända som ägt rum under sommaren och början av hösten. Enligt Migrationsverkets statistik

ökade antalet asylsökande från nivåer kring 4 000 per månad i början av 2015, till som mest 39 196 personer i oktober samma år (Figur 1.1). Vid årets slut hade 162 877 personer sökt asyl i Sverige.

Figur 1.1. Asylsökande per månad 2010 -2017, antal

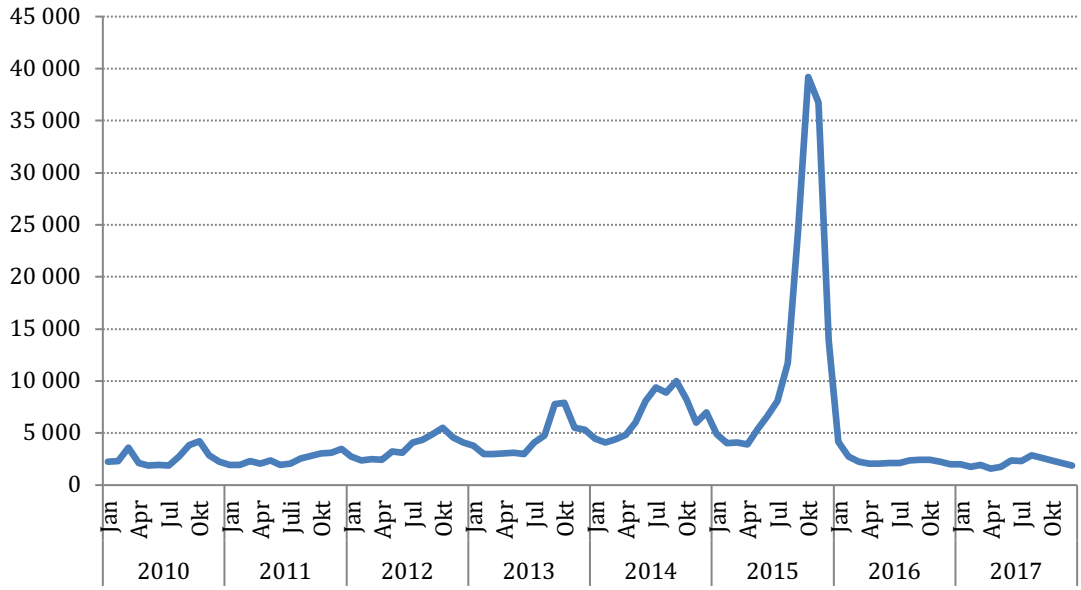

Kommentar: Antalet asylsökande per månad enligt Migrationsverkets statistik.

I Miljöpartiet blev den förändrade asylpolitiken föremål för stark intern kritik, och ett halvår efter att den presenterades ledde den till förändringar i partiets ledning och representation i regeringen.

Vid det laget syntes också effekter av den dramatiskt förändrade flyktingpolitiken i Migrationsverkets statistik – våren 2016 var antalet asylsökande nere på nivåer kring 2 000 i månaden, vilket var färre än innan den så kallade flyktingkrisen tog sin början. Den minskande flyktinginvandringen innebar att den svåra bristen på förläggningar som rådde hösten 2015 snabbt förbyttes i sin motsats. Hösten 2016 rapporterade Dagens Nyheter om ett stort överskott, som även det kostade skattepengar (DN, 160930).

De skärpta migrationsreglerna har däremot blivit kvar, och någon större förändring väntas heller inte under överskådlig tid, så länge inte EU kommer överens om nya gemensamma regler (SvD, 170222).

1.1 Analyser av mediebild och opinion

Syftet med undersökningen som redovisas i denna rapport har varit att analysera den svenska mediebilden och den allmänna opinionen i samband med flyktingkrisen, då frågorna var som mest aktuella genom flyktinginvandringens omfattning och de snabba förändringarna i politiken. De valda undersökningsperioderna är hösten 2015, då politiken till en början var

välkomnande och antalet flyktingar större än någonsin, och våren 2016, då politiken var mer avvisande och antalet flyktingar dramatiskt mycket färre.

Frågorna som undersökts är:

• Finns det påtagliga skillnader i mediernas verklighetsbeskrivning av flyktingfrågan under de två perioderna, och vilka är de i så fall?

• Finns det påtagliga skillnader i den svenska opinionen om flyktingfrågan under de två perioderna, och vilka är de i så fall?

1.1.1 Material och metod

Svaren har sökts i två delstudier. Den ena delstudien utgörs av en kvantitativ innehållsanalys av fyra ledande svenska nyhetsmedier under perioderna 10 oktober – 20 november 2015 samt 7 april – 18 maj 2016. Nyhetsmedierna är Aftonbladet, Dagens Nyheter, Rapport 19.30 samt Dagens Eko 16.45. Valet av nyhetsmedier motiveras med att de är de som når flest i de fyra kategorierna kvällstidning, morgontidning, nyhetsprogram i tv samt nyhetsprogram i radio. Tidningsmaterialet har hämtats från databasen Mediearkivet/Retriever medan etermediematerialet hämtats från Kungliga bibliotekets arkiv. I texthänvisningar till dessa nyhetsmedier används förkortningarna AB, DN, Rapport och Ekot, följt av datum för publiceringen. Förkortningar används även för hänvisningar ur Svenska Dagbladet (SvD), Göteborgs-Posten (GP) och Helsingborgs Dagblad (HD). De inslag som det särskilt refereras till finns förtecknade i rapportens referenslista.

Totalt omfattar innehållsanalysen 1 244 artiklar och inslag i de fyra medierna, fördelade på 281 artiklar i Aftonbladet, 521 artiklar i Dagens Nyheter, 266 inslag i Rapport och 176 inslag i Dagens Eko. Om man räknar bort påannonseringar och förstasidespuffar är antalet analyserade inslag 1 053.

Den andra delstudien utgörs av webbenkäter med frågor om flyktingsituationen, och om hur den behandlas i medierna och i politiken. Enkätfrågorna har sänts ut vid två tillfällen till personer som ingår i Medborgarpanelen vid Göteborgs universitet. Den första enkäten gick ut den 26 oktober 2015 till 2 500 respondenter, utvalda för att ge god representativitet för den svenska befolkningen vad gäller kön, ålder och utbildning. Totalt inkom 1 574 fullständiga svar (svarsfrekvens 63%). De som besvarat enkäten fick en andra enkät med frågor den 20 april 2016.

Enkäterna och innehållsanalyserna omfattar således samma tidsperioder, vilket möjliggör jämförelser av den förändrade verklighetens genomslag i medierna respektive i den allmänna opinionen.

Fakta: Flyktingbegreppet

En flykting är enligt FN:s flyktingkonvention, och svensk lagstiftning, en person som har välgrundade skäl att vara rädd för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning, kön, sexuell läggning eller tillhörighet till viss samhällsgrupp. Flyktingstatus ligger till grund för beviljande av asyl (skydd). Som alternativt skyddsbehövande anses den som faller utanför FN-konventionen men som löper risk att straffas med döden, utsättas för tortyr eller annan förnedrande behandling eller som civilperson löper allvarlig risk att skadas på grund av väpnad konflikt (Utlänningslagen 2005:716, 4 kap).

Begreppet invandrare saknar en motsvarande juridisk definition, men avser enligt myndighetspraktik en person som flyttat till Sverige från ett annat land för att bosätta sig här i minst ett år.

2. ”Ha tålamod och öppna era hjärtan”

2010-talets stora flyktingvåg till Europa hade flera orsaker, varav de viktigaste var konflikterna i Syrien, Irak och Afghanistan, samt oroligheter och svåra levnadsförhållanden i flera länder i Afrika. En bakomliggande orsak var motreaktioner på den så kallade arabiska våren 2011, som ledde till svåra motsättningar, framför allt i Syrien. Dessa förvärrades ytterligare i juni 2014 då terrororganisationen IS utropade sitt kalifat i norra delarna av Syrien och Irak.

Enligt det svenska Migrationsverkets statistik ökade antalet asylsökande från Syrien från cirka 500 per år före den arabiska våren till något över 30 000 personer 2014. Antalet asylsökande från samtliga länder steg under samma period från cirka 25 000 per år till mer än 80 000 per år 2014.

Under det första halvåret 2015, det vill säga alldeles före projektets egentliga undersökningsperiod, kom nära 5 000 asylsökande per månad till Sverige, eller totalt 28 965 fram till halvårsskiftet. Det var ungefär lika många som motsvarande period 2014, men fler än åren dessförinnan. Så långt var det dock inte fråga om någon dramatisk ökning.

Trenden var emellertid stigande, siffran för juni 2015 var 6 619 personer, och under sensommaren och hösten ökade antalet asylsökande tills det nådde toppnoteringen 36 726 personer i november 2015. Den månaden kom fler flyktingar till Sverige än det hade kommit per år tidigare på 2000-talet. Årssiffran för 2015 stannade på 162 877 (tabell 2.1).

Enligt Migrationsverkets statistik för 2015 kom flest asylsökande från Syrien (51 338), Afghanistan (41 564) och Irak (20 857), följt av Eritrea (7 231), Somalia (5 465) och Iran (4 560). En relativt stor grupp – totalt 7 711 personer – var statslösa.

Tabell 2.1. Antal asylsökande i Sverige 2010 – 2016

År	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Asylsökande totalt	31 819	29 648	43 887	54 259	81 301	162 877	28 939
Varav ensam-kommande barn	2 393	2 657	3 578	3 852	7 049	35 369	2 199

Källa: Migrationsverket.

Av Migrationsverkets statistik framgår också att 70 procent av de asylsökande var män och 30 procent kvinnor. Mer än var femte asylsökande – 35 369 personer – registrerades som ensamkommande barn, det vill säga under 18 år och utan sällskap av en vuxen vårdnadshavare.

2.1 Farliga vägar till Europa

I nyhetsmediernas rapportering från perioden framkommer mycket som inte syns i statistiken. Bland det som uppmärksammades var händelser längs flyktingarnas färdvägar till Europa och vidare över Medelhavet, Balkanhalvön eller andra vägar, de så kallade flyktingrutterna.

Den viktigaste rutten före sommaren 2015 gick över Medelhavet, där det skedde flera katastrofer med sjunkande flyktingbåtar på väg från Nordafrika till länderna i södra Europa. Ett av de värsta haverierna inträffade natten till den 19 april 2015 mellan Libyen och den italienska ön Lampedusa. Uppgifterna om antalet döda varierar; en talesman för UNHCR uppskattade antalet till 700, andra menade att de kunde vara så många som 900. Endast 28 personer kunde lyftas levande ur vattnet (AB, 150419).

Detta var långt ifrån den första flyktingbåten som havererade. En av de första stora båtkatastroferna hade inträffat i oktober 2013, då nyhetsmedierna rapporterade om ett haveri nära Lampedusa med hundratals offer (AB, 131008). Efter haveriet åkte EU-kommissionens ordförande José Manuel Barroso och flyktingkommissionären Cecilia Malmström till Lampedusa för att se förhållandena på plats, och i EU-parlamentet inleddes en session med en tyst minut för att hedra offrens minne. I Sverige talade migrationsminister Tobias Billström om behovet av legala vägar till Europa, och reste krav på andra EU-länder att bidra mer till flyktingmottagandet (ibid).

Flyktingtrafiken fortsatte dock, och i medierna blev rapporter om haverier återkommande nyheter. Enligt en sammanställning av de värsta fartygskatastroferna, gjord av nyhetsbyrån TT, befarades upp till 500 migranter ha drunknat utanför Malta den 10 september 2014, mellan 150 och 200 i ett haveri öster om Tripoli bara några dagar därefter, och ytterligare lika många i ett haveri den 22 augusti 2014, även det strax utanför Tripoli (AB, 150419). I en partiledardebatt i Sveriges Television i maj 2015 jämförde vice statsminister Åsa Romson det som hände på Medelhavet med det nazistiska förintelselägret Auschwitz (AB, 150510).

I början av juni 2015 sändes det svenska kustbevakningsfartyget Poseidon till Medelhavet för att delta i en EU-organiserad kustbevaknings- och räddningsoperation som startats ett halvår tidigare. I slutet av augusti samma år rapporterades Poseidon ha varit inblandad i en insats då man räddat över 500 migranter, samtidigt som man hittade 40 döda kroppar i en båt utanför den libyska kusten (AB, 150826).

2.1.1 ”Öppna era hjärtan”

Antalet flyktingar som kom till Sverige under sommaren och hösten 2015 var visserligen fler än de flesta väntat sig, men det hade alltså inte saknats signaler om att utvecklingen gick i den riktningen. Till den specifikt svenska situationen hörde också den migrationsuppgörelse som träffades mellan regeringen Reinfeldt och Miljöpartiet i mars 2011. Uppgörelsen gav bland annat papperslösa flyktingar utökade rättigheter till skola och vård, och säkrade samtidigt en majoritet i riksdagen bakom den borgerliga regeringens migrationspolitik (SvD, 110303).

Senvintern 2013 uppstod ändå en viss tvekan om regeringens inställning i frågan, då migrationsminister Tobias Billström först talade om behov av minskade volymer på flyktinginvandring och anhöriginvandring, och någon månad senare om att de flesta som gömmer flyktingar inte är blonda och blåögda, utan landsmän till dem som flytt (DN, 130318). I båda fallen markerade dock statsminister Reinfeldt att han inte delade migrationsministerns åsikter (DN, 130319).

Det ökande antalet flyktingar innebar krav på utbyggnad av det svenska mottagningssystemet, både i form av förläggningar för nyanlända flyktingar och i form av mottagning i kommunerna för dem som fått uppehållstillstånd. Ett särskilt problem för Migrationsverket var att vissa kommuner vägrade teckna avtal om mottagning av flyktingbarn, vilket ledde till att riksdagen antog en lagändring som trädde i kraft i januari 2014. Lagen gav Migrationsverket möjlighet att anvisa ensamkommande barn till kommunerna utan föregående avtal (Sveriges riksdag, 2012).

Den nya lagen underlättade utslussningen, men löste inte problemet på längre sikt, och i augusti 2014 meddelade Migrationsverket att kommunerna behövde fördubbla antalet platser för ensamkommande barn. Verket räknade med en ökning av antalet ensamkommande barn från 4 400 till 6 500 per år. Enligt Migrationsverkets statistik blev utfallet sedan något mer än 7 000 ensamkommande flyktingbarn, för att året därpå öka till mer än 35 000.

Det växande antalet flyktingar gav upphov till politiska reaktioner och deklarationer. Ett uttalande som väckte stor uppmärksamhet gjordes av dåvarande statsminister Fredrik Reinfeldt vid ett sommartal den 16 augusti 2014, då han påminde om att Sverige ställt upp tidigare för människor som flytt, exempelvis under 1990-talets Balkankris, och nu uppmanade han människor att ställa upp igen. *”Jag vädjar till svenska folket: ha tålamod och öppna era hjärtan”,* sa Reinfeldt, som samtidigt framhöll att det omfattande flyktingmottagandet på kort sikt kunde bli kännbart för samhällsekonomin (DN, 140817).

Två veckor senare skrev Sara Skyttedal, ordförande för Kristdemokratiska ungdomsförbundet, en debattartikel där hon ville diskutera införandet av ett tak för det svenska flyktingmottagandet: *”Vi måste på ett seriöst och faktabaserat sätt börja diskutera var gränsen går för hur många asylsökande Sverige kan ta emot på kort sikt. Utifrån detta måste vi sedan sätta press på andra länder inom Europeiska unionen”,* skrev hon (DN, 140829).

En sådan begränsning, men i radikalare form, hade Sverigedemokraterna då argumenterat för länge, och i valrörelsen inför valet i september 2014 pläderade partiet för en kraftigt minskad invandring, åstadkommen bland annat genom en skärpning av tillämpningen av EU:s Dublinförordning, temporära uppehållstillstånd och skärpta krav på självförsörjning för anhöriginvandrare (DN, 140827).

Frågan om andra länders engagemang för flyktingmottagandet väcktes upprepade gånger av flera aktörer, både svenska och internationella. I ett uttalande på årsdagen av ett av båthaverierna utanför Lampedusa kallade EU:s avgående flyktingkommissionär Cecilia Malmström vissa EU-länders vägran att ta emot

kvotflyktingar för *”en skam”* (DN, 141003). Även FN:s flyktingorgan UNHCR framhöll under hösten 2014 att flyktingmottagandet borde spridas till fler länder än Tyskland och Sverige, som då stod för merparten av det europeiska mottagandet. *”Det är onormalt att två länder tar så stort ansvar. Det innebär inte att Sverige och Tyskland ska förändra sitt mottagande, utan att övriga medlemsländer ska visa samma engagemang”,* menade organisationens Europachef Vincent Cochetel vid ett besök på det svenska Migrationsverket (DN, 141128). I en intervju med Dagens Nyheter i december 2014 menade även biståndsminister Isabella Lövin (Mp) att det behövdes *”ett större solidariskt ansvar inom EU”* (DN, 141230).

Till bilden hör också olagliga reaktioner på flyktingmottagandet, i form av hot och trakasserier mot flyktingar. En artikel i Svenska Dagbladet sammanfattade det som var känt fram till februari 2013. Det innefattade bland annat upprepad vandalisering av ett boende för ensamkommande flyktingbarn i Vallentuna i mars 2012, en attack mot ett liknande boende i Grums månaden därpå, en brandbomb mot ett boende i Österbybruk i september och fönsterkrossning på en flyktingförläggning i Arboga i oktober samma år, samt upprepade attacker med stenar med hakkors mot ett asylboende utanför Oskarshamn i januari 2013 (SvD, 130227).

Attackerna mot flyktingförläggningar, och mot flyktingarna själva, fortsatte; tidningen Göteborgs-Posten berättade i oktober 2015 om ett femtontal brandattentat som genomförts mot flyktingförläggningar under de första tio månaderna detta år. Bara under en vecka i oktober hade fyra attentat ägt rum, ett i Arlöv, ett i Ljungby, ett i Onsala utanför Kungsbacka samt ett i Munkedal i Bohuslän (GP, 151021).

Det förekom också motreaktioner i form av demonstrationer för en generös flyktingpolitik. Vid en sådan, i Kärrtorp söder om Stockholm i december 2013, hade demonstranterna attackerats av en grupp knivbeväpnade nazister. Enligt Aftonbladet blev två demonstranter knivskurna och flera poliser skadade på annat sätt under tumultet som resulterade i att 28 personer greps. En vecka senare arrangerades en uppföljningsdemonstration mot rasism och nazism som enligt samma tidning samlade 16 000 deltagare, däribland Stefan Löven, Åsa Romson, Lars Ohly och en rad skådespelare och artister (AB, 131222).

2.1.2 ”Wir schaffen das”

Hösten 2015 inleddes med en signal som tycktes innebära en öppning för flyktingar på väg till Europa. Det var Tysklands förbundskansler Angela Merkel som på en presskonferens i Berlin den 31 augusti med uttrycket *”Wir schaffen das”* förklarade att Tyskland klarade att ta emot stora mängder flyktingar. Frågan kom upp efter rapporter om tusentals flyktingar som slagit läger på järnvägsstationen i Budapest, och att några av dem stormat ett tåg i ett försök att ta sig vidare till Österrike och Tyskland (DN, 150901).

Situationen hade uppstått sedan Ungern under sommaren tydligt markerat mot flyktingmottagande i det egna landet, samtidigt som man satte upp ett fyra meter högt stängsel på gränsen mot Serbien och gjorde det olagligt att ta sig över detsamma, vilket var en förstärkning av EU:s yttre gräns. Landet byggde också ett

staket på gränsen mot Kroatien, vilket innebar ett hinder inom EU:s gränser. Den följande hösten skulle kännetecknas av fler sådana hinder, både inom den Europeiska unionen, och utåt mot omvärlden.

Utvecklingen på området uppmärksammades av nyhetsmedierna, varav några i efterhand gjort ambitiösa sammanställningar av händelseförloppen. En sådan har gjorts av Sveriges Radio som publicerat en sammanfattande dokumentation på sin hemsida (Sverigesradio.se, 151111). En annan har gjorts av Svenska Dagbladet, i en första version publicerad den 14 november 2015 (SvD, 151114). Nedanstående beskrivning av utvecklingen hösten 2015 och våren 2016 har tecknats med hjälp av dessa sammanfattningar och andra tidningsreferat, samt med hjälp av dokument från Migrationsverket och Regeringskansliet.

2.1.3 Allt fler stängsel i Europa

Bara några dagar efter Merkels uttalande sensommaren 2015 publicerades hjärtskärande bilder av den döde treårige flyktingen Aylan Kurdi som spolats upp på en strand i Turkiet, dit hans familj försökt ta sig med båt från Syrien (Expressen, 150903). I tidningen Expressen publicerades bilderna tillsammans med hänvisningar till hjälporganisationer, och en förhoppning från chefredaktören om engagemang för att rädda andra barn.

Under sommaren och hösten 2015 arbetade EU-kommissionen för att åstadkomma en jämnare fördelning av mottagandet mellan medlemsstaterna i EU. Ett första förslag kom i maj, då kommissionen presenterade en plan för mottagning av 20 000 kvotflyktingar, och i oktober samma år kom en plan för mottagande av 200 000 flyktingar från läger i Turkiet, Syrien och Libanon. Planerna möttes dock av motstånd från flera medlemsländer. Dels stod Storbritannien, Danmark och Irland utanför uppgörelsen på grund av rättsförbehåll i sina medlemsavtal, dels var några av länderna i tidigare östblocket – den så kallade Visegradgruppen – starka motståndare till att fullgöra sina delar i det föreslagna avtalet (GP, 150905).

Resultatet blev att allt fler länder i Europa byggde stängsel, eller på andra sätt försökte hindra flyktingar att komma in i det egna landet. Man slutade också tillämpa regeln om första asylland, och slussade flyktingarna vidare till länder som var mer villiga att ta emot dem, som Tyskland och Sverige.

I början av september rapporterade medierna om ett stort antal flyktingar som vandrade norrut mot Sverige på motorvägar i Danmark, dels på Jylland dels på Lolland norr om Rødby (SVT Nyheter, 150907; SvD, 150909). Några dagar senare fick en bild av en dansk polis stor spridning i sociala medier. Bilden visade hur polisen satt sig ner en stund för att leka med en flicka i en av flyktinggrupperna (GP, 150912).

Det stora antalet flyktingar från Syrien kom emellertid inte till EU, utan stannade i grannländerna, där Libanon, Jordanien och Turkiet hörde till dem som tog emot flest. I en särskild rapport beskrev det svenska Migrationsverket flyktingsituationen i Turkiet, där olika beräkningar kommit fram till att det fanns mellan 2,2 och 4 miljoner flyktingar enbart från Syrien. Antalet registrerade flyktingar från Afghanistan beräknades till 60 000, och dessutom fanns en stor genomströmning av flyktingar från Irak på väg mot Europa. Enligt FN-organet

UNHCR antogs cirka 100 000 irakiska flyktingar komma till Turkiet enbart under 2015, många med ambitionen att fortsätta upp genom länderna på Balkanhalvön (Migrationsverket, 2015).

I ett försök att minska flyktinginvandringen till Europa gjordes i slutet av november 2015 en överenskommelse mellan EU och Turkiet, med innebörden att EU skulle bidra med tre miljarder euro till Turkiets flyktingmottagande mot att Turkiet skärpte sin gränskontroll. Uppgörelsen innehöll också en ambition att ge turkiska medborgare möjlighet att resa in i Schengenområdet utan visum. Det svenska bidraget till uppgörelsen skulle vara 77 miljoner euro (Regeringskansliet, 2015).

Vid det laget hade den officiella svenska hållningen i flyktingfrågan ändrats, från att ha varit en av de mest generösa i EU, till att bli en av de mest restriktiva. En startpunkt för omsvängningen kom den 22 oktober då medier rapporterade att Migrationsverket kraftigt skrivit upp sin prognos för antalet asylsökande 2015 (SvD, 151022). För att klara flyktingmottagandet bedömde Migrationsverket att man behövde 29 miljarder kronor utöver tidigare anslag, eller totalt 60 miljarder kronor 2016. En ledarkommentar påpekade att detta var mer än budgeten för hela rättsväsendet, inklusive polisen (SvD, 151023).

En vecka senare menade utrikesminister Margot Wallström i en intervju i Dagens Nyheter att det svenska flyktingmottagandet riskerade att braka ihop om det måste ta hand om så många som 190 000 flyktingar per år (DN, 151030), och den 5 november höll migrationsminister Morgan Johansson en presskonferens där han förklarade att Sverige inte längre kunde garantera bostad åt nyanlända flyktingar: *”Också Sverige har sina gränser av vad vi klarar av. Och där är vi nu,”* sa ministern enligt ett referat i Dagens Nyheter (DN, 151106).

En vecka senare var den svenske statsministern på EU-toppmöte på Malta, där man på nytt diskuterade flyktingfördelningen mellan EU:s länder, utan att komma överens (SvD, 151112). I direkt anslutning till detta, den 12 november, införde Sverige gränskontroller på Öresundsbron och på färjor från Danmark. Trots att det skulle ta en vecka innan beslutet trädde i kraft rapporterades färre ensamkommande flyktingbarn ha anlänt till Stockholms central redan efter ett par dagar (SvD, 151114).

Även om antalet nyanlända flyktingar minskade kvarstod problemen att hysa in dem som ändå kom in i landet, och i slutet av november rapporterade medierna om flyktingar som tvingades sova utomhus, utanför Migrationsverkets lokaler vid Jägersro nära Malmö (DN, 151121).

2.1.4 Svensk anpassning till miniminivån

Den 24 november hölls en presskonferens där statsminister Stefan Löven och vice statsminister Åsa Romson förklarade att Sverige skulle genomföra en rad åtgärder för att få ner antalet flyktingar: *”Regeringen är öppen med att beslutet syftar till att kraftigt minska människors vilja att söka sig till Sverige,”* förklarade statsministern. Beslutet innebar skärpta regler för anhöriginvandring och en övergång från permanenta till tillfälliga uppehållstillstånd för dem som får rätt att stanna i Sverige. Besluten innebar att den svenska utlänningslagen anpassades till

miniminivåerna inom EU-rätten och internationella konventioner (DN, 151125; SvD, 151125).

I början av januari 2016 rapporterade många medier om upprörda känslor i Tyskland, efter en kaotisk nyårsnatt i centrala Köln då många kvinnor uppgav att de blivit trakasserade och sexuellt ofredade av grupper av män, som de uppfattade som flyktingar (DN, 160105; AB, 160106). I efterhand har detta betraktats som en händelse som förändrade den tyska flyktingdebatten (HD, 161231).

I februari 2016 stängde Makedonien sin gräns mot Grekland, där många tidigare passerat på väg upp mot norra Europa. Ett taggtrådsstängsel skulle förhindra inpasseringen bland annat av flyktingar från Albanien (SvD, 160223). Även Serbien, Slovenien och Österrike försökte hindra passagen av flyktingar från Albanien. De stängda gränserna ökade trycket i Grekland, dit många flyktingar kommit utan möjlighet att ta sig vidare (SvD, 160227).

Den 19 mars gjorde så EU och Turkiet upp om att genomföra höstens överenskommelse i flyktingfrågan, för att stoppa människosmugglingen över Egeiska havet. Avtalet innebar att syriska båtflyktingar skulle skickas tillbaka till Turkiet, samtidigt som EU skulle ta emot lika många personer från turkiska flyktingläger. Avtalet innebar också ett ekonomiskt bistånd till det turkiska flyktingmottagandet, samt påskyndande av regler för visumfrihet för turkar till EU (SvD, 160319). Avtalet möttes av skarp kritik från flera hjälporganisationer, och organisationen Läkare utan gränser lämnade sitt arbete med flyktingar på grekiska öar i protest (SvD, 160324).

De nya avtalen och reglerna fick snabb effekt på antalet asylsökande i Sverige, som sjönk från över 39 000 i oktober 3015, då siffran var som högst, till under 3 000 ett halvår senare (tabell 2.2).

Tabell 2.2. Antal asylsökande i Sverige okt 2015 – juni 2016

	2015			2016					
Månad	**okt**	**nov**	**dec**	**jan**	**feb**	**mars**	**apr**	**maj**	**juni**
Asylsökande totalt	39 196	36 726	13 872	4 168	2 731	2 246	2 047	2 065	2 104
Varav ensam-kommande barn	9 339	8 808	3 217	619	174	107	137	154	155

Källa: Migrationsverket.

Den svenska uppgörelsen gav också upphov till en svekdebatt inom Miljöpartiet, som slutade med att Åsa Romson i maj 2016 tvingades lämna sina uppdrag som språkrör och vice statsminister.

3. Teorier och tidigare forskning

I detta kapitel presenteras översiktligt några vetenskapliga teorier som söker förklara hur medierna rapporterar om och återger händelser i verkligheten, och vilka effekter denna rapportering kan ha på allmänhetens opinionsbildning. Fokus ligger på teorier som rör nyhetsvärdering och gestaltning, medieeffekter och medieförtroende.

Kapitlet ger också en sammanfattning av hur nyhetsmedier tidigare rapporterat frågor om flyktinginvandring och flyktingmottagande i Sverige, och hur den svenska opinionen utvecklats kring dessa frågor. Översikten baseras på tidigare forskning och tar sin utgångspunkt i 1990-talets första hälft då Sverige, efter flera decenniers invandring på relativt stabilt låga nivåer, nåddes av en stor flyktinginvandring från Balkanländerna.

3.1 Anpassning till mediernas format och språk

Flyktingvågen från Mellanöstern och Nordafrika, som under 2010-talet nådde Europa på olika vägar, stod under lång tid högt på de svenska mediernas nyhetsagenda. Medierna rapporterade om konflikterna som drev människor på flykt, om flyktingläger i de drabbade områdenas grannländer, om grupper, familjer och enskilda personer som på dramatiska sätt färdades mot Europa för att söka skydd där, om EU-ländernas mycket olika flyktingpolitik och mottagande, om antalet människor som sökte asyl i Sverige och om hur de togs emot vid gränsen och ute i kommunerna. Och ändå har nyhetsrapporteringen endast handlat om en bråkdel av alla de händelser, förhållanden och personliga öden som uppstått under de senaste årens flyktingkris. De händelser som har rapporterats har också omformats till att passa mediernas format och språk.

3.1.1 Teorier om nyhetsinnehåll och medieeffekter

Nyhetsmediernas innehåll består av ett urval av händelser, och av aspekter och perspektiv på händelser, som grundar sig på ett antal kriterier för nyhetsvärde. Dessa kriterier definieras utifrån samhälleliga, organisatoriska och individuella villkor för nyhetsproduktion (Shoemaker & Reese, 2014), och utifrån vilken vikt och relevans händelserna och förhållandena har för samhället och för medborgarna (Schultz, 1976).

På samhällsnivå omgärdas journalistiken av lagstiftning, politiska beslut och ekonomiska villkor som påverkar vad som publiceras. De svenska mediernas samhällsuppdrag brukar beskrivas som att informera, granska och kommentera det som sker i samhället (Allern & Pollack, 2016; SOU 2006:8; SOU 1994:94), ett uppdrag som journalisterna själva också ger uttryck för (Wiik, 2010). Att granska och beskriva komplicerade skeenden på ett begripligt sätt är bland de yrkesideal som journalisterna rankar högst. Ett annat är att tillhandahålla sådan information som människor behöver för att kunna ta ställning i samhällsfrågor (Strömbäck, 2004).

Politiska beslut påverkar bland annat medielagstiftning och ekonomiska villkor (Weibull, 2016; Ots, 2012) i form av statligt presstöd och offentligt finansierade public service-medier, samt investeringar i teknisk infrastruktur som utnyttjas för såväl nyhetsproduktion som för spridning och konsumtion av nyheter (SOU 2016:80).

På den redaktionella nivån är nyhetsorganisationens storlek och struktur av betydelse för vilka nyheter, och hur många, som uppmärksammas och publiceras. Stora, personellt och ekonomiskt resursstarka redaktioner på nationella medier gör ett annat urval än små redaktioner i lokala medier (Shoemaker & Reese, 1996; Tuchman, 1978). Tillgång till och användande av digital medieteknik möjliggör snabbare och mer aktuell nyhetsproduktion, även från mycket avlägsna platser. Likaså har lätta och bärbara digitala kameror lett till att utbudet av journalistiskt bildmaterial mångdubblats vilket medfört större fokus på bilder i nyhetsurvalet (Andersson, 2013).

På individuell nivå präglas journalistkåren av väl förankrade yrkesspecifika normer och värderingar (Wiik, 2010), som kan leda till likartad nyhetsvärdering, inte bara inom en och samma redaktion utan också mellan nyhetsmedier av olika slag (Ghersetti, 2011). En tilltagande professionalisering av yrket leder till att nyheter väljs ut inom de tolkningsramar som yrkesnormerna sätter upp (Zelitzer, 2010; Palmer, 2002; Josephi, 2001). Den svenska journalistkåren kännetecknas vidare av stor social och kulturell homogenitet. En majoritet kommer från medelklass och har svensk bakgrund, är uppvuxna i storstäder och större tätorter, har högskoleutbildning samt en mer urban och aktiv livsstil än svenskar i allmänhet (Djerf-Pierre, 2011; Johansson, 2011). Denna relativt snäva sociala representation riskerar att bidra till att nyheter identifieras och väljs utifrån referensramar som är gemensamma för journalisterna, men inte nödvändigtvis representativa för samhället i stort.

En rad studier av nyhetsmediernas innehåll visar på tre huvudsakliga resultat. För det första är det i stort sett samma egenskaper som kännetecknar de händelser och förhållanden som passerar den redaktionella processen och publiceras på nyhetsplats (Galtung & Ruge, 1965; Gans, 1979; Shoemaker, 1987). För det andra så är dessa egenskaper relativt stabila över tid (O'Neill & Harcup, 2009; Harcup & O'Neill, 2016) och, för det tredje, oberoende av vilken typ av nyhetsmedier de publiceras i (Hvitfelt, 1989). Analyser av nyhetsinnehåll redovisar mer eller mindre detaljerade förteckningar över de nyhetsvärderingskriterier som kännetecknar nyhetsurvalet. Egenskaperna benämns ibland delvis olika, men sammanfattningsvis handlar det om nyheter som utspelar sig geografiskt, kulturellt eller tidsmässigt nära den tänkta publiken, är relevanta, handlar om sensationer och avvikelser, är centrerade kring någon form av elit, har en enkel struktur och/eller är underhållande (Galtung & Ruge, 1965; Prakke, 1969; Schulz, 1976; Gans, 1979; Shoemaker, 1987; O'Neill & Harcup, 2009; Harcup & O'Neill, 2016). De händelser och förhållanden som under hösten 2015 och våren 2016 kom att sammanfattas i begreppet flyktingkrisen uppfyllde mycket väl kriterierna för högt nyhetsvärde och stor medieuppmärksamhet.

3.1.2 Mediernas gestaltning

Nyhetsförmedling handlar inte bara om nyhetsvärdering och nyhetsurval, den handlar också om gestaltning. Händelser och förhållanden tolkas, stöps om och ges en inramning i nyheterna. Gaye Tuchman (1978) myntade begreppet *news frames* då hon liknade nyheter vid fönster mot verkligheten. Beroende på var fönstret var placerat så gav det olika utsnitt, eller inramningar, av verkligheten. Nyheter är därför inte objektiva bilder av verkligheten utan gestaltningar av densamma, formade av mer eller mindre medvetet valda berättarperspektiv, narrativa modeller och språkliga uttryck (jfr. Bird & Dardenne, 2009).

Gestaltningsteorin har fått stort genomslag inom journalistikforskningen och har applicerats på studier av både medieinnehåll och medieeffekter. Den utgår från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på sociala fenomen och handlar i grund och botten om hur kommunikation påverkar människors förståelse för sin omvärld (Shehata, 2015). Innehållsstudierna har fokuserat på hur medier gestaltar händelser, sakförhållanden och personer, medan effektstudierna har fokuserat på om och hur dessa gestaltningar präglar mediepublikens uppfattningar om samma händelser, sakförhållanden och personer.

Begreppet gestaltning har getts delvis olika betydelse i forskningslitteraturen, men en klassisk och ofta citerad definition tar fasta vid att *”välja vissa aspekter av en uppfattad verklighet och göra dem mer framträdande i en kommunicerande text, på ett sätt som framhäver vissa specifika problembeskrivningar, orsaksförklaringar, moraliska värderingar och/eller sätt att lösa problem”* (Entman, 1993, i översättning av Strömbäck, 2017). Nyheternas gestaltningar av verkligheten sätter med andra ord, direkt eller indirekt, ramarna för hur den ska uppfattas, tolkas och värderas. Gestaltningarna framträder genom val av argument, vinkel, vem som får uttala sig, vilka fakta som åberopas och hur värdeladdade ord används (Shehata, 2015).

Journalistikens många sätt att gestalta händelser och förhållanden har av de Vreese (2005) delats in i två huvudgrupper: sakfrågespecifika gestaltningar samt generiska gestaltningar. De sakfrågespecifika gestaltningarna relaterar till hur specifika händelser eller frågor gestaltas, som en speciell naturkatastrof eller särskild politisk fråga, exempelvis flyktingpolitiken. De generiska gestaltningarna representerar däremot typfall och återkommer oberoende av nyheternas sakliga innehållhåll. Exempel här är gestaltningar som framhäver konflikt, allmänmänskligt intresse, ekonomiska konsekvenser, moral och ansvarsutkrävande (Semetko & Valkenburg, 2000) och där tolkningsramarna appliceras på ibland vitt skilda typer av frågor, förhållanden och personer. I flera fall sammanfaller generiska gestaltningar med vad som i redaktionella termer benämns som typiska journalistiska vinklar, det vill säga berättartekniska grepp för att göra texter enklare, begripliga och mer intressanta (jfr Edwardson m.fl., 1994).

Effekter av nyheternas gestaltningar på mediepubliken har studerats genom surveyundersökningar och experimentella studier. En rad undersökningar som jämfört nyhetsinnehåll och opinioner visar att medieinnehållet faktiskt påverkar allmänhetens uppfattningar, tolkningar och tankar om hur verkligheten är beskaffad både när det gäller specifika sakfrågor och mer allmänna företeelser

(Gadarian, 2010; Cho m.fl., 2003, Iyengar & Simon, 1993). Det sätt som nyhetsmedierna tolkar och problematiserar händelseförlopp, sakfrågor och personer överensstämmer med nyhetspublikens uppfattningar om desamma (de Vreese, 2005; Scheufele, 1999; Iyengar, 1991).

Särskilt konsistent är överenstämmelsen mellan mediebild och personlig verklighetsuppfattning i de fall där nyhetsrapporteringen är enformigt likartad, och gestaltningarna upprepas med korta tidsintervaller. Forskningen visar emellertid också att gestaltningseffekterna försvagas eller uteblir helt när olika konkurrerande gestaltningar sätts mot varandra. När detta sker anammar nyhetskonsumenten den gestaltning som bäst överensstämmer med den verklighetsuppfattning och de värderingarna han eller hon redan har (Lecheler & de Vreese, 2013).

3.1.3 Påverkan av politiska budskap

En central fråga i forskningen om politisk kommunikation är vad som påverkar och förändrar människors ställningstagande i politiska frågor, som till exempel flyktingmottagandet hösten 2015 och våren 2016. Forskningen har här identifierat tre huvudsakliga faktorer: den första är egna observationer och erfarenheter, den andra är mellanmänsklig kommunikation om andras erfarenheter, och den tredje är information som sprids via massmedier (Asp 1986, Bennett och Entman 2001). I en allt mer komplex och globaliserad värld, där människors egna erfarenheter och personliga kontakter täcker en allt mindre del av informationsbehovet, växer mediernas betydelse för individens kunskapsbildning och erfarenhet.

En inflytelserik forskare på fältet om politisk opinionsbildning är den amerikanska statsvetaren John Zaller (1992), som utformat den så kallade RAS-modellen (Recieve–Accept–Sample) för hur individer svarar på politisk information. Han menar att människors ställningstagande i politiska frågor i huvudsak formas av den rådande samhällselitens debatt kring politiska frågor, så som den återges i medierna. Till samhällets elit räknar Zaller såväl politiker, myndighetsrepresentanter och experter som intressegrupper och journalister.

En individs mottaglighet för politiska budskap antas påverkas av hennes politiska medvetenhet och predispositioner. En individ med hög politisk medvetenhet uppmärksammar och förstår i högre utsträckning politiska frågor. Vidare antas individen i högre grad acceptera ett politiskt budskap om det sammanfaller med de intressen, värderingar och erfarenheter (predispositioner) som hon redan har. Zaller menar också att ju mer aktuellt ett argument är i individens medvetande, desto större är sannolikheten för att det framträder om individens ställningstagande efterfrågas, som till exempel i opinions- och enkätundersökningar.

Samhällselitens politiska debatt formar således allmänhetens uppfattningar och attityder i politiska frågor, men enligt Zaller beror allmänhetens påverkan på frågans karaktär och på hur den speglas i medierna. I de fall där eliten framstår som enig och intar samma position i en politisk fråga kommer, något förenklat, också allmänheten i högre grad att sluta upp bakom elitens ställningstagande då det inte strider mot någon sidas värderingar. I de fall då eliten däremot är splittrad i en politisk fråga blir också den allmänna opinionen mer polariserad.

De individer som i första hand ändrar åsikt i dessa fall är de med medelhög politisk medvetenhet som inte självklart kan koppla den information de får till egna redan befintliga intressen, värderingar och erfarenheter. Politiskt högt medvetna sållar däremot mellan olika argument och fäster sig vid dem som bekräftar egna ställningstaganden, medan individer med låg politisk medvetenhet inte uppmärksammar och förstår argumentationen tillräckligt för att byta åsikt i frågan, i den mån de har någon.

3.1.4 Medieförtroende och mediemisstro

I vilken utsträckning individer tar del av politiska budskap hänger samman med deras mediekonsumtion. Och i vilken utsträckning de tror på mediernas rapportering och återgivning av politiska ställningstaganden och argument har samband med deras förtroende för medierna (Andersson & Weibull, 2017; Elliot, 1997). Generellt har svenskar högst förtroende för public servicemedier och lägst för kvällstidningar och enstaka kommersiella etermedier. Över tid har förtroendet för medieinstitutionerna varit relativt stabilt i Sverige. Förtroendet för medierna är i allmänhet också högre än förtroendet för enskilda journalister (Andersson & Weibull, 2017).

Medieanvändning är en viktig förklaringsfaktor för medieförtroende. De som använder medier ofta och regelbundet har i allmänhet högre förtroende än icke-användare. För public servicemedierna är dock förtroendet relativt högt också bland dem som bara sällan tar del av Sveriges Television och Sveriges Radio. Andersson och Weibull (2017) förklarar förhållandet med att de snarare värderas som institutioner än som enskilda medier, och även personer som inte följer dem regelbundet litar på att de förmedlar trovärdiga nyheter. Med detta sagt, så tyder undersökningar ändå på att sambandet mellan medieanvändning och medieförtroende inte är hundraprocentigt. Många tar också regelbundet del av medier som de säger sig ha lågt förtroende för. Traditionellt har detta främst gällt kvällspressen (Wadbring & Weibull, 2005), men det torde i dag också gälla för vissa sociala medier och flera av dagens alternativa nyhetsmedier på internet.

Även sociodemografiska bakgrundsfaktorer som ålder, utbildning och i viss mån politisk ideologi har betydelse för medieförtroendet (Andersson & Weibull, 2017). Äldre och högutbildade personer har något högre förtroende för public servicemedier och lägre förtroende för kommersiella etermedier än andra, medan personer med partisympatier till höger, som Sverigedemokraterna, genomgående har lägre förtroende än andra för public service. I övrigt är skillnaderna i förtroende mellan olika grupper relativt små.

På senare år har den svenska mediedebatten haft starka inslag av mediemisstroende. Begrepp som *"fake news",* spekulativ journalistik och politiskt vinklad rapportering har förts fram och delvis fått stöd i forskning och opinionsmätningar (Andersson, 2017; Novus, 2016). Denna typ av bedömningar är naturligt nog mycket subjektiva, de bygger på enskilda individers personliga uppfattningar om mediernas innehåll. Mycket tyder på att denna typ av bedömningar i hög grad präglas av människors förutfattade uppfattningar, värderingar och åsikter.

En teori som försöker förklara människors uppfattningar om och förtroende för medier är den som på svenska kallas fientliga medier-fenomenet (hostile media phenomena) eller fientliga medier-effekten (hostile media effects) (Johansson & Strömbäck, 2017). Den utgår från psykologiska teorier om hur människor processar information, och att de har en tendens att uppfatta mediernas innehåll som att det missgynnar dem själva eller deras egna intressen och gynnar dem med motsatt uppfattning i en fråga eller konflikt. Teorin har fått empiriskt stöd i en rad vetenskapliga studier, som tillsammans handlat om ett brett fält av olika ämnen (se översikt i Johansson & Strömbäck, 2017; Hansen & Kim, 2011).

Graden av fientliga medier-effekter varierar mellan olika grupper, och de faktorer som tycks ha störst betydelse är hur engagerad man är i en fråga eller konflikt och hur starkt man identifierar sig med den eller de grupper som journalistiken handlar om (Feldman, 2011: Hartman & Tanis, 2013; Perloff, 2015). Olika psykologiska förklaringar som nämns i forskningslitteraturen till fientliga medier-effekten är att människor bättre minns sådant som står i strid mot den egna uppfattningen än som stödjer den, och hellre kategoriserar aspekter på en nyhet som motstridiga än överensstämmande med egna åsikter och intressen. Andra förklaringar bottnar i antagandet om mer eller mindre medvetna förutfattade ställningstaganden. Till exempel kan vad som anses vara en rättvis nyhet skilja sig åt mellan människor redan i utgångspunkten, och deras generella misstro mot medier kan smitta av sig på hur de tolkar deras innehåll (Schmitt m fl., 2004, Perloff, 2015). En persons ställningstagande i politiska, religiösa, etniska eller för den delen sportsliga sammanhang kommer därför sannolikt att mer eller mindre också prägla hennes sätt att tolka och förhålla sig till mediernas innehåll. Tillämpad på flyktingkrisen torde en persons inställning till flyktingmottagandet också färga av sig på hur hon uppfattar och värderar innehållet i medierapporteringen.

3.2 Tidigare forskning om flyktingar i nyheter och opinion

I en översiktlig genomgång av forskning kring svenska nyhetsmediers rapportering om flyktingfrågor och invandring konstaterar Jesper Strömbäck m fl (2017) att dessa teman visserligen funnits länge på mediernas dagordning, men att vi ändå vet relativt lite om gestaltningen av dem. Det beror dels på att antalet studier är begränsat, dels på att endast få av dem handlar om just invandring. Större forskningsfokus har lagts på mediernas bilder av rasism och antirasism (Löwander, 1997), stereotypa beskrivningar av invandrare och flyktingar (Brune, 2004; Hultén 2006), hur invandrade personer diskrimineras och exkluderas i nyheterna (Brune, 2004) och på representation av personer med utländsk bakgrund i journalistiken (Asp, 2002; Ghersetti, 2009). Merparten av studierna bygger dessutom på empiri från före millennieskiftet.

Invandringsfrågor har varit ett återkommande tema i svensk dagspress sedan slutet på andra världskriget, och ett tema som över decennierna fått växande uppmärksamhet i alla nyhetsmedier (Asp, 2002; Hultén, 2006). Antalet artiklar och inslag som rapporterat om dessa frågor har ökat över tid, och det gäller även för antalet personer med utländsk bakgrund som medverkat i inslagen. Även

personer som representerat invandrare eller agerat som deras talesmän har blivit mer synliga i nyheterna (Asp, 2002).

Samtidigt visar forskningen att personer med utländsk bakgrund endast förekommer i ett begränsat antal sammanhang, där det i särklass vanligaste är just flykting- och invandringsfrågor. Andra återkommande teman är brott, kultur och sport (Asp 2002, Hultén 2006, Ghersetti 2009). Ett genomgående mönster är också att invandrade personer sällan själva kommer till tals (Löwander 1998; Hellström & Petersson 2004). Det är istället majoritetssamhällets myndigheter, tjänstemän, politiker och journalister som definierar och kontextualiserar de händelser och förhållanden där personer med utländsk bakgrund förekommer i medierna. Rapporteringen kännetecknas av ett tydligt myndighetsperspektiv. Endast i fall då enskilda invandrares situation beskrivs gör sig medierna till utsatta individers talesmän, vilka då ofta framställs som offer för myndigheters beslut och handlande (Brune, 2004).

Kännetecknade för senare decenniers medierapportering är också att flyktingmottagandet och invandringen gestaltas som problematiska frågor. På flera sätt markerade Balkaninvandringen på 1990-talet ett skifte i svenska mediers rapportering. På 1970-talet var den bild nyhetstidningarna gav av invandrade personer och deras situation i Sverige relativt mångsidig (Brune, 2004). Det fanns en bredd i rapporteringen som förutom frågor om bostadsdiskriminering och arbetslivsfrågor även inkluderade folklorefestivaler, bröllop och personporträtt. Invandrare och flyktingar tilläts framträda som experter på sin egen situation. De berättade själva om resan till Sverige och anledningarna till att de flytt, och i medierapporteringen framstod de som förväntansfulla, arbetssugna och anpassningsvilliga. Gunilla Hultén (1995) konstaterar i en komparativ tidsstudie att inställningen till invandring och flyktingmottagning i medierna på 1980-talet i grunden var positiv, välvillig och optimistisk, jämfört med vad den senare blev.

I samband med Balkaninvandringen 1993 ökade nyhetsvärdet för frågor om flyktingpolitik, flyktingmottagande och utvisningsärenden, och antalet artiklar i svensk press om flyktingrelaterade frågor mångdubblades. Rapporteringen blev mer konfliktorienterad med fokus på samhälleliga och ekonomiska problem och på vilka åtgärder som behövde vidtas på områden som arbetslöshet, boendesegregation och biståndsberoende. Också negativa händelser som brottlighet och hedersförtryck fick större uppmärksamhet (Bengtsson & Månsson, 1992; Hultén, 1995; Asp, 2002). Gestaltningen av invandraren gjordes i generella, kollektiva termer och präglades av aspekter på hot och belastning (Petersson & Hellström, 2004), och positiva motbilder var sällsynta. Undantagen gällde vissa enskilda individer med utländsk bakgrund som på olika sätt framställdes som *”duktiga invandrare”,* som exempelvis Fadime Sahindal och Zlatan Ibrahimovic (Grip, 2002; Ericsson, 2000).

Strömbäcks m.fl:s (2017) studie av medierapporteringen 2010-2015 bekräftar i stora drag den tolkningsram som etablerades under 1990-talet. Den typ av invandring som tydligt dominerade rapporteringen var flyktinginvandring medan exempelvis anhörig- och arbetskraftsinvandring fått betydligt mindre uppmärksamhet. Vidare förekom negativa gestaltningar av invandringens påverkan på Sverige betydligt oftare än positiva gestaltningar. Det senare

bekräftas i en separat studie av hur ledarsidor gestaltat invandringen i Sverige (Bolin m.fl., 2016) som visar att frågor om invandring och integration sammanfattningsvis getts en neutral inramning, men att negativa perspektiv tydligt dominerar över positiva, samt att de negativa perspektiven ökat under senare år.

I ett försök att bedöma relevansen i nyhetsmediernas bild av invandringen jämför Strömbäck m.fl. (2017) innehållsanalysens resultat med offentlig statistik. De finner att flyktinginvandringen får betydligt större utrymme i medierapporteringen än vad som är befogat utifrån hur vanliga olika typer av invandring är — exempelvis är anhöriginvandringen betydligt större. De finner heller inte något statistiskt stöd för att de negativa gestaltningarna av invandringens påverkan på det svenska samhället motsvaras av samma andel faktiska negativa effekter.

3.2.1 Svenskarnas åsikter om flyktingar och medier

Svenskarnas inställning till invandringsfrågor och till medier har undersökts av SOM-institutet vid Göteborgs universitet sedan 1990-talet. Sammantaget har tre tydliga förändringar i den allmänna opinionen kring dessa frågor visat sig under de senaste åren.

Den första rör allmänhetens uppfattning om hur många flyktingar Sverige bör ta emot. Opinionen om flyktingmottagandet har under de senaste decennierna präglats av en större acceptans för ökad flyktinginvandring, även om vissa smärre trendbrott förekommit, framför allt efter terrorattackerna i USA 2001. Störst är dock trendbrottet mellan 2015 och 2016, efter det att regeringens beslut om åtstramning av flyktingmottagningen och påtagligt sämre möjligheter för uppehållstillstånd och familjeåterförening i Sverige trätt i kraft. Mellan 2015 och 2016 steg andelen som ville ta emot färre flyktingar från 40 procent till 52 procent (Demker, 2017). Parallellt steg andelen som bedömde integration/immigration vara en viktig samhällsfråga eller -problem från 27 procent 2014 till 53 procent 2015. Mellan 2015 och 2016 ökade andelen som oroade sig för ett ökat antal flyktingar från 29 procent till 37 procent (Solevid, 2017), och under de två senaste åren har invandringsfrågan dominerat svenska folkets bedömning av viktiga samhällsfrågor och -problem (Andersson m.fl., 2017).

Undersökningarna visar vidare att den växande negativa inställningen till att ta emot fler flyktingar varit jämt fördelad i olika demografiska grupper med undantag för olika åldrar, där den varit märkbart högre bland medelålders och äldre personer (Demker & van der Maiden, 2016; Demker 2017). Ökningen har funnits bland anhängare till samtliga politiska partier, även om särskilt Moderaternas och Liberalernas sympatisörer under 2016 legat på en tydligt högre nivå än åren dessförinnan. Den betydande ökningen av negativ inställning till flyktingmottagandet tyder på att den allmänna opinionen följer partiernas mer restriktiva ställningstagande i migrationsfrågor (Demker, 2017).

Den andra märkbara förändringen rör förekomst av konfliktstrukturer i det svenska samhället. Forskning har kunnat belägga en betydande och gradvis tilltagande partipolarisering i frågor som rör mångkultur och migration under senare år. Avståndet mellan personer som sympatiserar med partier till vänster i

politiken och personer som sympatiserar med partier till höger i politiken har vidgats. Konfliktnivån i samhället kring frågor som kan knytas till en kulturell dimension har med andra ord också ökat i Sverige (Oscarsson, 2017).

Den tredje förändringen rör allmänhetens förtroende för nyhetsmedier. Forskningen visar, som tidigare nämnts, att förtroendenivåerna för press, radio och tv har legat relativt stabilt under 2000-talet, både för medier som samhällsinstitution och för enskilda medieföretag (Andersson & Weibull, 2017). Däremot finns betydande skillnader i förtroendenivåer när förtroendet bryts ner på olika ämnesområden i nyhetsbevakningen. Bland de nyheter där allmänheten har lägst förtroende för mediernas rapportering är de som rör invandring (Andersson, 2017), och det är också här som polariseringen i åsikter är störst. Förtroendenivåerna skiljer sig dock mellan olika samhällsgrupper, där sociopolitiska faktorer har större inverkan än demografiska faktorer. Lägst förtroende har de som sympatiserar med Sverigedemokraterna, har låg mellanmänsklig tillit och uppfattningen att utvecklingen i Sverige går åt fel håll. Högst förtroende för medierapporteringen har de som däremot tycker att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll, sympatiserar med Miljöpartiet och har hög mellanmänsklig tillit.

En kritik som återkommande framförts mot svenska nyhetsmedier är mörkning av vissa frågor eller ämnen i rapporteringen. När det gäller samhällsproblem förknippade med invandring upplever 54 procent att medierna inte berättar sanningen, medan endast 27 procent anser att de gör det. En majoritet misstror således nyhetsmediernas rapportering om invandringsrelaterade frågor. Störst är misstron bland dem som sympatiserar med Sverigedemokraterna, bland lågutbildade och äldre personer, samt bland dem som generellt har ett lägre förtroende för nyhetsmedier (Andersson, 2017).

4. Mediebilden höst och vår

Som framgått av inledningskapitlet är medieanalysen gjord för att ge svar på frågor om hur rapporteringen såg ut i fyra stora svenska nyhetsmedier under den tid då flyktinginvandringen var som allra mest uppmärksammad. Ett syfte har också varit att undersöka om det finns påtagliga skillnader mellan rapporteringen hösten 2015 då antalet flyktingar var som störst och den på våren 2016 då invandringen minskats genom en åtstramad flyktingpolitik.

En övergripande fråga är hur många artiklar och inslag som publicerades, i materialet som helhet och i de två delperioderna, samt vilken typ av artiklar det rörde sig om. Dessutom har ett antal frågor ställts till var och en av de undersökta artiklarna/inslagen, nämligen:

• Vilken är den viktigaste händelsearenan?

• Vilka är de dominerande aktörerna?

• Vilka är de dominerande ämnena?

• Hur är tonfallet i förhållande till flyktingarna /flyktingsituationen?

• Hur beskrivs myndigheternas agerande, och hur värderas de?

Frågorna analyseras kvantitativt, dels för materialet som helhet, dels för de olika delarna av det redaktionella materialet, såsom nyheter, krönikor, ledare och debattmaterial.

Analysen av nyhetsrapporteringen är gjord för perioderna 10 oktober – 20 november 2015 och 7 april – 18 maj 2016, vilket innebär totalt 84 dagar varav hälften på hösten och hälften på våren.

4.1 En omfattande rapportering

Rapporteringen visar sig vara mycket omfattande; totalt förekom de undersökta dagarna 1 053 artiklar och inslag om flyktingfrågan i de undersökta medierna, varav 777 på hösten – i genomsnitt nästan fem per medium varje dag – och 276 på våren – knappt två per medium och dag. Utöver dessa 1 053 artiklar och inslag förekom 191 så kallade förstasidespuffar eller påannonseringar. Eftersom all information som finns i påannonseringarna också finns i de artiklar och inslag de är tänkta att dra uppmärksamheten till, så har de inte tagits med i den fortsatta analysen. Mängden puffar/påannonseringar signalerar dock att en stor del av det publicerade materialet har tillmätts högt nyhetsvärde. Som en jämförelse kan nämnas att den så kallade svininfluensan genererade 1 978 artiklar och inslag i åtta stora medier under 251 dagar hösten 2009, vilket var knappt ett inslag per medium och dag (Ghersetti & Odén, 2010).

Den fortsatta analysen är alltså gjord enbart på de 1 053 huvudartiklarna/ huvudinslagen. För att underlätta läsningen benämns dessa i fortsättningen som inslag, oavsett om det rör sig om tidningsartiklar eller inslag i radio eller tv.

För den mest omfattande rapporteringen svarade Dagens Nyheter, med 436 inslag, följd av Aftonbladet med 270, Rapport med 214 och Dagens Eko med 133. I samtliga medier var rapporteringen betydligt mer omfattande hösten 2015 än den efterföljande våren. Mest uthållig var rapporteringen i Rapport, vars nyhetssändningar på våren 2016 hade knappt hälften så många inslag (46 %) som den föregående hösten. Motsvarande siffror för de andra medierna är: Dagens Nyheter 42 %, Aftonbladet 28 % och Dagens Eko 17 % (tabell 4.1).

Tabell 4.1. Analyserat material. Antal inslag fördelat på nyhetsmedium, typ av inslag och år

		Typ av inslag				
		Nyhets-inslag	Krönika/ kommentar på nyhetsplats	Ledare	Debatt-artikel/ gästtyckare	Total
2015	Dagens Nyheter	210	50	32	14	306
	Aftonbladet	108	49	32	22	211
	Rapport	136	10	0	0	146
	Dagens Eko	108	6	0	0	114
	Total	562	115	64	36	777
2016	Dagens Nyheter	101	13	13	3	130
	Aftonbladet	34	7	10	8	59
	Rapport	66	2	0	0	68
	Dagens Eko	17	2	0	0	19
	Total	218	24	23	11	276
Total	Dagens Nyheter	311	63	45	17	436
	Aftonbladet	142	56	42	30	270
	Rapport	202	12	0	0	214
	Dagens Eko	125	8	0	0	133
	Antal inslag	780	139	87	47	1 053

Flyktingfrågan var alltså ett stort ämne i medierna framför allt under hösten 2015, då antalet asylsökande kulminerade, och i något mindre grad den efterföljande våren då den mest omfattande flyktinginvandringen hade stoppats genom gränskontroller och ett avtal med Turkiet som skulle hejda flyktingarna redan innan de nått Europa.

4.1.1 Huvudsaklig händelsearena

I mediernas rapportering om flyktingkrisen hösten 2015 och våren 2016 är det händelser i Sverige och övriga Europa som dominerar. Nära 92 procent av de undersökta inslagen har Sverige eller övriga Europa som huvudsaklig händelsearena, medan knappt 5 procent har Mellanöstern inklusive Turkiet, och cirka 3 procent någon annan arena.

Om man bryter ner siffrorna visar det sig att Sverige är händelsearena i två tredjedelar (66 procent) av inslagen, övriga Norden är arena i knappt 2 procent och EU som institution i nära 6 procent. Två enskilda europeiska länder –

Tyskland och Grekland – är arena i 4-5 procent var, och övriga Europa i totalt 9 procent. Turkiet är händelsearena i 3 procent av artiklarna (tabell 4.2).

Tabell 4.2. Huvudsaklig händelsearena per år, procent

Händelsearena	2015	2016	Totalt
Sverige	70	55	66
Övriga Norden	2	1	2
EU	5	7	6
Tyskland	5	4	5
Grekland	4	6	4
Övriga Europa	8	11	9
Summa: Europa	*94*	*83*	*92*
Turkiet	1	5	3
Syrien	0	3	1
Övriga Mellanöstern	1	3	1
Summa: Mellanöstern inkl Turkiet	*3*	*11*	*5*
Övriga Afrika	0	0	0
Afghanistan	1	—	1
Nordamerika	1	3	1
FN	0	0	0
Globalt, allmänt	1	2	1
Summa: Övriga	*3*	*5*	*3*
Total procent	100	100	100
Antal inslag	777	276	1 053

Statistiken visar att journalistiken i första hand handlar om händelser i mottagarländerna, inte om händelser i de länder som flyktingarna kommer ifrån. Exempelvis är det bara 0,5 procent av inslagen som har Afghanistan – som många av de svenska flyktingarna kommer ifrån – som huvudsaklig händelsearena. Det största flyktinglandet, Syrien, är arena i 1 procent av inslagen och Somalia eller Eritrea – två andra länder som många flyktingar kom ifrån – syns inte alls i statistiken från de undersökta perioderna. Det bör påpekas att urvalet för studien är artiklar och inslag som specifikt handlar om flyktingar, vilket betyder att medierna under tidsperioden kan ha publicerat annat material om konflikterna i dessa länder utan att specifikt nämna flyktingfrågan. Men inslag om flyktingar, som är det som analyseras här, har i mycket liten omfattning landet de flytt ifrån som händelsearena.

I materialet sker emellertid vissa förskjutningar mellan hösten 2015 och våren 2016. Det övergripande mönstret är att fokus för mediebevakningen i någon mån flyttas från Sverige till Europa och till Mellanöstern. Under hösten var det bara 3 procent av inslagen som hade Mellanöstern som huvudsaklig händelsearena, medan siffran våren 2016 var 11 procent. Men händelsearenan är fortfarande inte i särskilt hög grad ursprungsländerna, utan Turkiet, som under våren är arena i hälften av inslagen från Mellanöstern, medan återstående hälft fördelas på Syrien, Egypten och andra länder i området, inklusive Libyen som här räknats in i regionen.

I Europa är det främst Grekland som kommer mer i fokus under våren 2016, men även EU som institution.

Grekland förekom i rapporteringen redan under hösten, då många flyktingar kom dit i båtar från Turkiet, vilket medierna rapporterade om under rubriker som *”De riskerar livet på sjön”* (AB 151014), *”Resan höll på att sluta i katastrof”* (AB 151106) och *”100 båtar kom på ett dygn”* (DN 151115). Rapport berättade om desperation (Rapport 151024), och i en artikel mot slutet av hösten rapporterade Dagens Nyheter om situationen under rubriken *”Över 200 000 flydde i båt under oktober”* (DN 151103).

Under våren vändes intresset i någon mån från flyktingbåtarna till situationen för mottagarländerna, då medierna rapporterade om framför allt Greklands svårigheter att ta emot flyktingarna. En plats som särskilt kom i fokus var ön Lesbos, belägen alldeles väster om Turkiet. En rapport beskrev den lokala situationen under rubriken *”Flyktingkrisen slår ut Lesbos ekonomi”* (DN 160411) med uppföljningsartikeln *”Båttrafiken stoppas – men i lägren ökar spänningen”* (DN 160412). Riktigt i fokus kom ön, och då även situationen för flyktingarna, när påven Franciskus besökte ett flyktingläger. Besöket resulterade i inslag som *”Lesbos flyktingläger nästa mål för politisk påve”* (DN 160416), *”Påven besökte Lesbos”* (Ekot 160416) och *”Flyktingar fick följa påven till Vatikanen”* DN 160417). Senare under våren kom också inslag om att antalet flyktingar till Grekland hade minskat, som i ett tv-inslag om färre flyktingar i Rapport 160513.

De EU-relaterade inslagen handlade om försöken, och svårigheterna, att åstadkomma en gemensam europeisk politik för det omfattande flyktingmottagandet. Artiklar på det temat förekom redan under hösten 2015 då alla de undersökta medierna hade inslag om krismöten i Bryssel. I mitten av oktober hade Aftonbladet rubriken *”Nattmangling i EU: Turkiet får 30 miljarder i utbyte mot flyktinghjälp”* (AB 151016), veckan därpå rapporterade Dagens Nyheter om saken bland annat under rubriken *”Bara 19 har fördelats med tvingande kvoter”* (DN 151021). Ekot rapporterade några dagar senare att EU-kommissionens ordförande Jean-Claude Juncker ansåg att hela EU:s trovärdighet var hotad om man inte kunde hantera situationen (Ekot 151027). Problemen fortsatte dock, och en månad senare hade Rapport ett inslag om nya ministermöten om flyktingsituationen, med en korrespondent som rapporterade om svårigheterna att komma överens (Rapport 151109).

På våren 2016 fortsatte rapporteringen om EU:s hantering av frågan, och det huvudsakliga temat var fortfarande svårigheterna att förmå många av EU-länderna att ta emot flyktingar. Exempelvis rapporterades det om hårda diskussioner mellan EU-länderna om flyktingkvoterna (DN 160422), och om ett förslag att länder skulle kunna bötfällas om de vägrade ta emot sin andel (DN 160505). EU:s försök att få till stånd ett avtal med Turkiet återkom också i rapporteringen, dels i inslag om de fortsatta förhandlingarna, dels i inslag om genomförandet av delar i avtalet, som visumfrihet för turkiska medborgare för besök i EU (Rapport 160504).

Men det mesta av materialet hade alltså svensk arena, och särskilt starkt fokus på den svenska arenan var det – särskilt under 2015 – i ledar- och debattmaterialet, medan spridningen var större i det som publicerades på nyhetsplats. Hösten 2015

hade 92 procent av debattmaterialet och 81 procent av ledarna Sverige som huvudsaklig händelsearena. Motsvarande siffror för kolumner/analyser och nyhetsinslag var då 68 procent. Det kommenterande materialet hade alltså generellt starkare inriktning på svenska företeelser än nyhetsinslagen, ett förhållande som gällde även under våren 2016 (tabell 4.3).

Tabell 4.3. Händelsearena i olika typer av inslag per år, procent

	Typ av inslag									
	Nyhetsinslag		Kolumn/ analys på nyhetsplats		Ledare		Debattartikel /gästtyckare		Total	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Sverige	68	51	68	71	81	65	92	82	70	55
Övriga Europa	27	31	26	13	14	22	3	18	24	28
Mellanöstern	3	12	3	8	0	13	3	0	3	11
Övriga länder	3	6	3	8	5	0	3	0	3	5
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal/år	562	218	115	24	64	23	36	11	777	276
Antal inslag	780		139		87		47		1 053	

Kommentar: I kategorin Mellanöstern ingår även Turkiet.

I den senare tidsperioden flyttades en del av intresset i ledarmaterialet från Sverige till Turkiet. Det som engagerade ledarskribenterna var avtalet mellan EU och Turkiet, som ifrågasattes upprepade gånger. Exempelvis menade Dagens Nyheter i en ledare att *”Erdogan gör EU till åtlöje”* (DN 160507), och Aftonbladet att *”Turkiet utpressar EU med flyktingar”* (AB 160513).

4.1.2 Ämnen i de analyserade inslagen

Det vanligaste ämnet i nyhetsrapporteringen utgjordes av hanteringen av flyktingarna som grupp. Det var alltså inslag om flyktingströmmen som sådan och om kvoter som skulle fördelas mellan länderna, om flyktingsmuggling och om yttre och inre gränskontroller. Den sortens ämnen, här sammanfattade i kategorin flyktingströmmar/kvoter, tas upp i nästan hälften (45%) av alla inslag. Kategorin är något större på hösten än på våren, men skillnaden är inte särskilt stor (tabell 4.4).

I varje inslag har det huvudsakliga ämnesinnehållet identifierats och kodats, och i de fall det förekommit mer än ett ämne har de två viktigaste ämnena kodats. Totalt har 1 719 ämnen kodats i de 1 053 inslagen, det vill säga i genomsnitt 1,63 ämnen per inslag, vilket förklarar varför summan av procentandelarna i tabellen blir 163 %.

Även om inslag om flyktingströmmar och kvoter är ungefär lika stor på hösten och på våren, så är det skillnad på vilka frågor inom kategorin som medierna tar upp. På hösten är det en stor andel inslag om gränskontroller, som i inslagen *”Löfven utesluter inte gränskontroller”* (Ekot 151111), *”Danmark väntar med kontroller”* (DN 151113) och *”Id-krav införs för färjepassagerare”* (DN 151118). Det är också

relativt många inslag om storleken på det svenska flyktingmottagandet, som i inslagen *”Räknar med 30 000 barn till Sverige”* (AB 151022), *”S och M överens om att fler åtgärder krävs”* (DN 151107) och *”Partiöverläggningar idag”* (Rapport 151016). Detta är också den underliggande frågan i ett tv-inslag om att Sverige begär hjälp från andra EU-länder (Rapport 151104).

Tabell 4.4. Ämnen i inslagen per år, procent

	Hösten 2015	Våren 2016	Totalt
Flyktingströmmar/kvoter	46	42	45
Effekter på samhället	31	36	32
Flyktingars situation	18	29	21
Konflikter	21	11	19
Uppehållstillstånd/asylfrågor	20	15	19
Politiska spelet	12	14	12
Ansvars- och moralfrågor	11	9	11
Opinionsfrågor	3	1	2
Annat ämne	2	2	2
Summa procent	164	159	163
Antal inslag	777	276	1 053

På våren ligger mer fokus på internationella flyktingkvoter och på frågor om EU:s yttre gräns, som i inslagen *”Hård strid väntas om asylkvoterna”* (DN 160422) och *”Dublinkritik i Strasbourg”* (Ekot 160511). Liknande ämnen var också centrala i ett inslag om Tysklands förbundskansler Angela Merkels besök i Turkiet (Rapport 160423).

Som framgår av rubrikexemplen finns betydande skillnader i de sätt som de olika ämnena tas upp. Kategorin flyktingströmmar kan således innehålla både positiva och negativa synpunkter på saken, vilket är tydligt även i nästa kategori.

Näst vanligaste ämnet var samhällseffekterna av de många nyanlända flyktingarna. Inslagen handlade då om myndigheternas arbete med att ta fram asylboenden och kostnaderna för detta, om hur samhället ska anordna sjukvård och språkträning och liknande saker, men också om flyktingmottagandets effekter på bostadsmarknaden, arbetsmarknaden och kulturen. Ämnet är stort både på hösten (31 %) och på våren (36 %), men upptar en något större andel i den senare delen av undersökningsperioden.

Till kategorin har även räknats flyktinginvandringens ekonomiska effekter på samhället. Flera aspekter av den frågan kom upp redan på hösten, och fortsatte att diskuteras under våren. På hösten förekom inslag om flyktingboenden som en lönsam bransch för snabba entreprenörer (Rapport 151027), men också om hur en del av kostnaderna för flyktingmottagandet togs från biståndsbudgeten (Rapport 151020). Även andra delar av statsbudgeten påverkades, vilket beskrevs i *”Departement uppmanas minska utgifter”* (DN 151027). Även mera positiva ekonomiska aspekter togs upp, som i inslagen *”Idrotten får extra flyktingstöd”* (DN 151113) och *”Den ökade invandringen stimulerar ekonomin”* (DN151116).

På våren fortsatte rapporteringen om flyktinginvandringens effekter på ekonomin, som i inslagen *”Regeringen pressas av miljardnota för flyktingar”* (DN 160410) och *”Svenska forskare vill tala om invandringens kostnader”* (DN 160426).

Diskussionen flyttades emellertid allt mer från regeringen till kommunerna och till arbetsmarknaden, som i inslagen *”Kommunerna vill ha mer pengar till flyktingar”* (DN160429), *”Lärarbristen det största problemet”* DN 160517) och *”Traineejobb ska bli fler”* (Rapport 160408). Regeringsansvaret fanns dock kvar, och uppmärksammades i inslag som *”Löfven: Det finns många enkla jobb”* (DN 160502).

Det tredje vanligaste ämnet behandlar flyktingarnas situation; det finns med i ungefär var femte inslag (21%). Ämnet förekommer dock betydligt mindre på hösten (18 %) då flyktingströmmen var som mest intensiv, och mer på våren (29 %) då antalet nyanlända flyktingar hade minskat betydligt. Generellt kan man alltså säga att perspektivet i medierapporteringen i någon mån flyttas från att vara en diskussion om flyktingströmmar och gränskontroller till att gälla situationen för de enskilda flyktingarna.

Några exempel på beskrivningar av flyktingarnas situation fanns emellertid redan på hösten, som i inslaget *”Familjen tvingades simma bland döda”* (AB 151016) och i ett radioinslag om en ny flyktvåg från Aleppo (Ekot 151022). Flyktingarnas situation i det svenska flyktingmottagandet beskrevs i inslag som *”Här placeras 580 flyktingar”* (AB 151025) och i ett tv-inslag från ett tältläger utanför Lund (Rapport 151020). Dessa kan dock tolkas både som beskrivningar av flyktingarnas situation och som en bild av ett samhälle som närmar sig gränsen för vad det klarar av.

På våren förekom flera inslag om hur flyktingar inordnades i den nya verkligheten i mottagarländerna. Flera reportage är gjorda i Tyskland, som uppmärksammades som det EU-land som tagit emot flest flyktingar i absoluta tal, exempelvis i *”Bortom krig och kaos tar en ny vardag vid”* som beskriver hur syrianer integreras i tyska Brandenburg (DN 151111). Även livet för flyktingar i Turkiet uppmärksammas, som i ett barnhemsreportage i Rapport 160423.

På våren kommer också tillbakablickande reportage, exempelvis i en artikel med rubriken *”Är tacksamma att vara vid liv”*, om människor som räddats ur Medelhavet av de så kallade Gula båtarna och nu befann sig i säkerhet i Tyskland (AB 160428). Andra inslag påminde om att det fortfarande fanns många människor på flykt, som i *”Syrierna flyr fortfarande kriget”* (DN 160423) och i ett tv-inslag om flykt på livsfarliga vägar i Rapport 160429.

Två ämnen som får mer uppmärksamhet i den tidigare undersökningsperioden än i den senare är konflikter och frågor om uppehållstillstånd och asyl. Både dessa ämnen finns med i ungefär var femte inslag under hösten, men blir mindre vanliga den efterföljande våren. De konflikter som beskrevs i medierapporteringen handlade om våld mot flyktingar, inklusive anlagda bränder vid flyktingförläggningarna, som i *”Margot Wallström om bränderna: SD har ett ansvar”* (DN151030), *”Det brinner, ni måste ut”* (AB 151021) och *”Attentat mot flyktingar ökar kraftigt i Tyskland”* (DN 151027). De handlade också om konflikter mellan vad som kan kallas flyktingvänner och flyktingmotståndare, som i *”Sajten Avpixlat avvisar kopplingar till hatbrott”* (DN 151030), *”Här brinner hatet i natten”* (AB 151110) och i ett tv-inslag om att Sverigedemokraterna ville avskräcka flyktingar att komma till Sverige (Rapport 151015). Under våren uppmärksammades även den tyska islamkritiska rörelsen Pegidas aktioner, som i

”Oroligt vid islamfientliga partiets möte” (DN 160501). Enstaka inslag förekom också om brott begångna av flyktingar i Sverige, som i *”Dådet på IKEA var planerat”* (DN 151017). Även andra typer av konflikter förekom, men var ovanligare.

Under hösten förekom dessa typer av konflikter i drygt vart femte inslag (21 %), medan de under den efterföljande våren endast förekom i något mer än vart tionde inslag (11 %). Även frågor om uppehållstillstånd minskade, om än inte lika mycket (från 20 % till 15 %).

Ytterligare ett ämne som blev mindre vanligt var opinionsfrågor, det vill säga redogörelser för vad allmänheten tyckte. Det ämnet förekom i tre procent av inslagen under hösten, men försvann nästan helt på våren.

4.1.3 Aktörerna i nyhetsrapporteringen

Även som huvudpersoner i inslagen dominerar aktörer från Sverige, och i viss mån övriga Europa, medan aktörer från de länder som flyktingarna kommer ifrån är sällsynta i rapporteringen. Med undantag för två notiser har i vart och ett av de undersökta inslagen minst en aktör, och som mest tre aktörer, identifierats. Urvalskriteriet har i första hand varit de personer som förekommer mest i respektive inslag, och i andra hand, om flera förekommer lika mycket, de som förekommer först. Totalt har 2 593 aktörer noterats i de 1 053 huvudinslagen, vilket betyder strax under 2,5 aktörer per inslag (tabell 4.5. För mer detaljerad lista se tabell 4a i bilaga).

Tabell 4.5. Aktörer i inslagen, procent

	Hösten 2015	Våren 2016	Totalt
Svenska aktörer	68	52	64
Övriga Nordiska	2	1	2
Övriga Europa, inkl Turkiet	15	26	18
Flyktingar	9	11	10
Övriga	6	10	7
Totalt	100	100	100
Antal aktörer	1 940	653	2 593

Analysen visar att det är de svenska aktörerna som dominerar i journalistiken om flyktingarna. Totalt är 64 procent av aktörerna svenska i den meningen att de på något sätt representerar det svenska samhället, dess myndigheter, näringsliv, organisationsliv etc, eller bara sig själva som svensk allmänhet. Var femte aktör kommer från Europa utanför Sverige, varav två procent från de nordiska länderna och resterande 18 procent från övriga Europa, inklusive Turkiet. Knappt hälften av de europeiska aktörerna representerar EU och något mer än hälften representerar något av de enskilda länderna.

Flyktingar har identifierats som en egen aktörsgrupp, dels för att de är centrala i sammanhanget, dels för att de inte självklart kan knytas till något särskilt geografiskt område, just för att de är på flykt. Totalt utgör flyktingarna cirka tio procent av alla aktörer.

Övriga aktörer är få, och utgörs av ett stort antal olika grupper, som exempelvis FN-representanter och representanter för frivilligorganisationer med mera, som vardera utgör någon enstaka procent eller mindre. Här finns också aktörer som representerar Syrien, andra asiatiska länder, länder i Afrika och Nordamerika, samt ett fåtal som företräder IS, flyktingsmugglare med mera.

Analysen av aktörslistorna visar, precis som analysen av händelsearenan, på en tydlig förskjutning från det svenska till det internationella. Medan under hösten två tredjedelar (68 %) av aktörerna representerar något svenskt organ så är andelen den följande våren bara något över hälften (52 %). Samtidigt har andelen från övriga Europa, inklusive Turkiet, ökat från 15 till 26 procent. Även gruppen övriga är betydligt större på våren än den var hösten 2015.

En detaljanalys visar att de grupper som får påtagligt mer utrymme på våren 2016 är aktörer från Turkiet, samt EU-aktörer och aktörer från länder i Europa, samt i viss mån från olika frivilligorganisationer som Röda Korset, Läkare utan gränser och liknande. De som fått mindre aktörsutrymme på våren, är svenska statliga myndigheter och politiker samt aktörer i svenska medier (tabell 4.6).

Tabell 4.6. Aktörer, de största förändringarna, procent och procentenheter

	Hösten 2015	Våren 2016	Förändring
Aktörer som ökat mest			
Turkiska aktörer	1,2	5,7	+4,5
EU-aktörer	5,7	8,9	+3,2
Europeiska aktörer	8,0	10.9	+2,9
NGO-aktörer internationellt	0,6	2,3	+1,7
Aktörer som minskat mest			
Svenska statliga myndigheter	12,1	6,7	-5,4
Svenska medieaktörer	8,5	5,2	-3,3
Svenska politiker	31,4	28,2	-3,2

För de största ökningarna svarar alltså turkiska aktörer och EU-aktörer, vilket nästan helt och hållet förklaras av förhandlingarna om hanteringen av flyktingfrågan mellan EU och Turkiet. Hur stor uppmärksamhet detta får framgår också av att den turkiske presidenten Erdogan är en av de mest förekommande individuella aktörerna på våren, endast överträffad av de tre svenska ministrarna Morgan Johansson, Stefan Löven och Magdalena Andersson.

Motsvarande toppkvartett på hösten 2015 utgjordes av de svenska politikerna Stefan Löven, Morgan Johansson och Anna Kinberg Batra samt den tyska förbundskanslern Angela Merkel. Fokus har alltså flyttats från den svenska oppositionsledaren och den tyska förbundskanslern under hösten 2015 till den svenska finansministern och den turkiske presidenten våren därpå. För den generella minskningen står svenska myndigheter och politiker, vilket förklaras av att frågan under våren allt mer övergick till att bli en fråga för Europa, inte för enskilda länder.

För en relativt stor minskning svarar också de svenska medierna, som vanligtvis inte är någon stor synlig aktör i nyhetsrapporteringen. I det här fallet var de

emellertid det under hösten, då både ledarskribenter och kolumnister engagerade sig i ett stort antal ledarartiklar och krönikor, vilket gjorde medierna till en av de större enskilda aktörerna. Under våren avtog engagemanget markant. I relativa tal minskade medierna som aktör från 8,5 till 5,3 procent, men minskningen framgår än tydligare om man uttrycker saken i antal – då minskade den i det undersökta materialet från 182 under hösten till endast 38 under våren.

4.1.4 Flyktingarna i nyhetsrapporteringen

I ungefär fyra inslag av fem om flyktingfrågan förekommer flyktingarna själva på ett eller annat sätt, medan den återstående femtedelen behandlar ämnet på ett mer abstrakt plan. Men inte heller i de inslag där flyktingar finns med är det särskilt ofta som någon flykting själv får komma till tals. Totalt får de göra det i något mer än var tionde inslag om flyktingfrågan, medan de förkommer som omtalade i ungefär sju inslag av tio. Det finns en tendens att flyktingar fick komma något mer till tals hösten 2015 än den efterföljande våren, men skillnaderna är små (tabell 4.7).

Tabell 4.7. Förekomst av flyktingar i inslagen, totalt respektive endast i nyhetsmaterialet, procent

	Dagens Nyheter		Aftonbladet		Dagens Eko		Rapport		Summa	
	Allt	Nyh	Allt	Nyh	Allt	Nyh	Allt	Nyh	Allt	Nyh
Kommer till tals	9	11	8	13	8	9	21	22	11	14
Omtalade	72	70	71	66	65	68	65	65	70	68
Förekommer ej	19	20	21	21	26	23	14	12	19	19
Summa %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal/år	436	311	270	142	133	125	214	202	1053	780

Det medium som oftast låter flyktingar själva komma till tals är Rapport, där de släpps fram i vart femte inslag, vilket är dubbelt så ofta som i de andra medierna.

Förekomsten av flyktingar som får komma till tals i inslagen blir något högre om man endast ser till nyhetsmaterialet. Där släpps de fram i ungefär vart sjunde inslag. I övrigt material som krönikor, ledare och debattinlägg förekommer det sällan att flyktingar kommer till tals själva (2 %), utan där förekommer de nästan enbart som omtalade (77 %) eller inte alls (21 %).

Både i tidningarna och i Rapport förekommer flyktingar i bild oftare än de kommer till tals. I Dagens Nyheter förekommer flyktingar på bild i ungefär 20 procent av artiklarna, och i Aftonbladet i 30 procent, ibland på flera bilder till samma artikel. I Rapport förekommer bilder på flyktingar i 58 procent av inslagen. Om man väljer bort åsiktsmaterialet och bara ser till nyheterna är andelen ett par procentenhet högre, både i tidningarna och i Rapport.

Resultaten innebär att både tidningar och tv använder bilder på flyktingar inte i första hand för att visa vem som kommer till tals, utan mera som illustrationer och markörer för att visa vilket ämne som för tillfället avhandlas.

4.2 Tonläget i medierna

En grundläggande princip för nyhetsförmedlingen i public servicemedierna, som Sveriges Radio och Sveriges Television, är att den ska vara opartisk. Detta är en princip som, utan att vara ett krav, också har stark förankring i de kommersiella medierna och i den svenska journalistkåren (Wiik, 2012).

Samtidigt gestaltas många nyheter i någon form av sammanhang som ger dem olika betydelser och laddningar (Entman, 1993; Shehata, 2015). Även om rapporteringen görs i en opartisk anda kan alltså en företeelse, exempelvis flyktingarnas situation, hamna i sammanhang som direkt eller indirekt är positivt eller negativt ur flyktingarnas synvinkel. Tydliga exempel i det undersökta materialet utgörs av utspel från politiker eller organisationer som kräver åtgärder som direkt gynnar eller missgynnar flyktingarna och deras situation, men det förekommer också positiv respektive negativ publicitet i inslag som exempelvis visar på lyckad integration, eller på konflikter som uppstått till följd av ökat flyktingmottagande.

En majoritet (53 %) av de undersökta inslagen har konstaterats sakna tydliga markörer av det slaget, och har därmed noterats som neutrala, och i ytterligare 9 procent förekommer både positiva och negativa markörer. Nästan två tredjedelar av inslagen är alltså opartiska i meningen neutrala eller balanserade. Lite mer än vart fjärde inslag (22 %) är vagt eller uttalat positiva ur flyktingarnas synvinkel, medan vart sjunde inslag (15 %) innehåller någon form av kritiskt förhållningssätt till flyktingar eller – betydligt vanligare – till den uppkomna flyktingsituationen, och är därmed negativa. I genomsnitt är mediebilden av flyktingarna något mer positiv på våren 2016 än den var hösten innan (figur 4.1).

Figur 4.1 Huvudsaklig värdering i inslagen av att flyktingar kommer till Sverige, eller det land som inslaget handlar om, uppdelat på hösten 2015 och våren 2016, procent

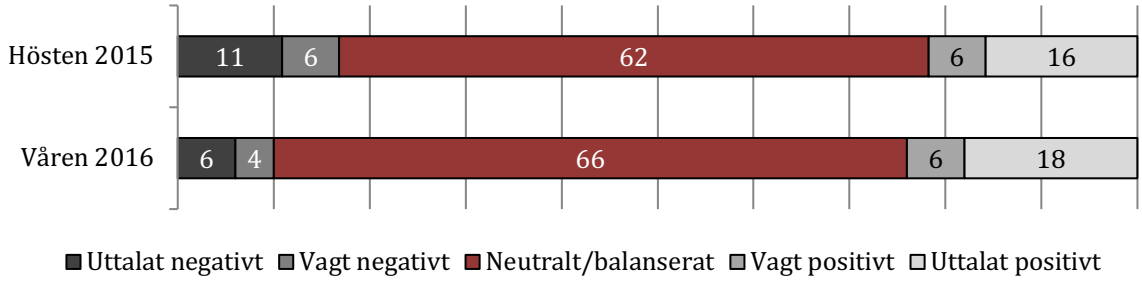

Det finns tydliga skillnader mellan de olika undersökta medierna, framför allt på så sätt att public serviceprogrammen Rapport och Dagens Eko har en betydligt större andel neutrala och balanserade inslag. Ungefär tre fjärdedelar av inslagen i dessa nyhetsprogram kan konstateras vara neutrala. Den återstående fjärdedelen fördelas också relativt jämt mellan positiva och negativa (se tabell 4b i bilaga).

Journalistiken i de två dagstidningarna ser lite annorlunda ut. I dessa är något mer än hälften av artiklarna neutrala eller balanserade, och i återstoden finns en större andel artiklar som stödjer flyktingarna och deras situation och därmed är positiva, än som på något sätt är kritiska och därmed negativa ur flyktingarnas

synvinkel. Detta blir särskilt tydligt på våren 2016 då mer än en fjärdedel (26 %) av artiklarna i Dagens Nyheter och närmare hälften (42 %) av artiklarna i Aftonbladet hade ett innehåll som kan sägas vara positiva.

Detta gäller för medieinnehållet om flyktingar som helhet. Om man ser specifikt till nyhetsmaterialet, det vill säga efter bortsortering av ledare, krönikor och debattinlägg, är ytterligare några procentenheter neutrala (57 %) och därutöver nio procent balanserade.

Generellt är nyhetsmaterialet mer balanserat i alla de undersökta medierna, än när hela det redaktionella utbudet tas med. För public servicemedierna är skillnaden dock liten, beroende på att de har betydligt mindre av kommenterande och tyckande material än dagstidningarna. De har helt enkelt inte så mycket annat innehåll än nyheter. Tidningarna har mer kommenterande material, i form av ledare, krönikor och debattartiklar, och där blir skillnaderna också större (för detaljinformation se tabell 4c i bilaga).

Det medium som avviker mest vad gäller tonläget är Aftonbladet som generellt har mer material som kan sägas vara positivt till flyktingarna, och det gäller både för det redaktionella materialet som helhet och för nyhetsmaterialet. Särskilt markant är det under våren 2016 då det i en tredjedel (32 %) av artiklarna uttalades tydligt stöd, och ytterligare en tiondel (10 %) visst stöd.

Även i de andra undersökta medierna finns en tendens till starkare stöd för flyktingarnas sak på våren 2016 än det var hösten innan. En förklaring som ligger nära till hands är att stödet består i kritik av regeringens åtstramningspolitik som vid det laget slagit igenom i form av minskad flyktingmottagning, som i artikeln *”Sjöstedt sågade regeringens asylpolitik”* (AB 160502). Men det förekom också som underliggande tema, som i tv-recensionen *”Humanistisk TV som inger hopp”* (AB 160429) om människor som på egen hand engagerat sig för flyktingarnas sak.

Tabell 4.8. Huvudsaklig värdering av att flyktingar kommer till Sverige, eller det land som inslaget handlar om, index

	Hösten 2015	Våren 2016	Totalt	N höst + vår
Allt redaktionellt material				
Aftonbladet	+ 15	+ 29	+ 18	270
Dagens Nyheter	+ 9	+ 18	+ 12	436
Rapport	- 9	+ 2	- 6	214
Ekot	- 6	- 11	- 7	133
Endast nyheter				
Aftonbladet	+ 10	+ 18	+ 12	142
Dagens Nyheter	+ 3	+ 14	+ 7	311
Rapport	- 9	+ 2	- 5	202
Ekot	- 6	- 12	- 7	125

Kommentar: Indexet är beräknat enligt formeln (Uttalat positiva + vagt positiva värderingar) – (vagt negativa + uttalat negativa värderingar) / Alla värderingar. För de båda etermedierna bygger siffrorna för våren 2016 på relativt få inslag.

De olika redaktionernas hållning kan uttryckas i ett index, beräknat som positiva inslag minus negativa inslag dividerat med alla inslag [I=(pos – neg)/alla]. Indexet visar dels att dagstidningarna generellt innehöll fler inslag till stöd för flyktingarna än etermedierna, dels att alla redaktionerna utom Ekot blev mer flyktingstödjande våren 2016 än de varit under den mer akuta fasen hösten 2015 (tabell 4.8).

4.2.1 Mediebilden av myndigheterna

I totalt 256 av de 1 053 inslagen om flyktingkrisen nämns någon form av åtgärder från myndigheternas eller de politiska organens sida (i fortsättningen kallat myndighetsåtgärder). I några inslag har mer än en åtgärd nämnts, varför totalt 289 åtgärder har noterats.

Det är framför allt två myndighetsåtgärder som tas upp. Den ena handlar om förhandlingar av olika slag, exempelvis om flyktingkvoter, den andra handlar om införande av gränskontroller och andra åtgärder för begränsning av antalet flyktingar. Dessa två åtgärder utgör tillsammans mer än 40 procent av de totalt 289 registrerade åtgärderna. Därnäst kommer åtgärder i direkt anslutning till mottagandet, som upprättande av flyktingförläggningar och liknande, med 13 procent. Alla tre åtgärderna nämns framför allt på hösten 2015. En åtgärd som nämns mera under den efterföljande våren är avsättande av pengar för finansiering av mottagandet (tabell 4.9).

I anslutning till 261 av åtgärderna finns någon form av påstående om, eller annan indikation på, hur de statliga eller kommunala myndigheterna eller organen agerar i flyktingkrisen. I ett stort antal fall (40 %) framgår det inte uttryckligen om agerandet är till flyktingarnas förmån eller om agerandet försvårar för flyktingarna som kommit eller är på väg, och i ytterligare några inslag (4 %) är agerandet neutralt på det sättet att det både kan vara till förmån eller försvåra. I närmare hälften av fallen (44 %) kan beskrivningen av myndigheternas agerande alltså betraktas som neutralt.

Tabell 4.9. Beskrivning av myndigheternas arbete, procent

	2015	2016	Totalt
Förhandlar, gör uppgörelser	24	12	21
Begränsar mottagandet	23	15	21
Tar emot flyktingar, skapar jobb etc	17	12	16
Gör prognoser, larmar	10	13	10
Avsätter pengar	5	13	7
Kontrollerar ålder, skärper utvisningsregler mm	3	4	3
Skärper säkerhet vid flyktingboenden	4	1	3
Andra åtgärder	16	29	19
Summa procent	100	100	100
Antal omnämnda åtgärder	221	68	289

Kommentar: De 289 åtgärderna har noterats i 256 olika inslag. Upp till två åtgärder per inslag har registrerats. Den relativt höga andelen ”Andra åtgärder” 2016 består av totalt 20 artiklar om helt olika åtgärder, inklusive sådant som att myndigheter tillsätter utredningar, nyanställer personal, omplacerar flyktingbarn mm.

Men i vart tredje fall (32 %) där myndigheternas agerande tas upp är beskrivningen sådan att den kan uppfattas som förmånlig för flyktingarnas sak. Det kan handla om att myndigheterna ordnar bostäder eller på annat sätt underlättar deras tillvaro. Och i vart fjärde fall (24 %) beskrivs åtgärder som tvärtom försvårar för flyktingarna. Det kan handla om gränskontroller eller om åldersbestämning av ensamkommande flyktingbarn. Det är alltså vanligare med beskrivningar av agerande som syftar till att hjälpa flyktingar än med beskrivningar av myndighetsagerande som försvårar (tabell 4.10).

Tabell 4.10. Svenska myndigheters agerande, procent och index

	Hösten 2015	Våren 2016	Allt
Till förmån för flyktingar	30	38	32
Agerande, oklart om förmån eller försvårande	39	41	40
Både till förmån och försvårande	3	8	4
Försvårande för flyktingar	28	13	24
Summa procent	100	100	100
Index (till förmån – försvårande)	*+ 2*	*+ 25*	*+ 8*
Antal inslag	198	63	261

De åtgärder som beskrivs som förmånliga för flyktingarna är framför allt myndigheternas arbete med flyktingboenden (79 % positiva). De som beskrivs som mest negativa för flyktingarna är – inte oväntat – myndighetsinsatser för upprättande av gränskontroller, åldersbestämning av flyktingbarn mm (78 % negativa). Den administrativa hanteringen av flyktingmottagandet beskrivs i något högre grad som negativ (15%) än positiv (6 %) ur flyktingarnas synvinkel.

Beskrivningarna ändras en del mellan hösten 2015 och våren 2016, framför allt på så sätt att andelen inslag om försvårande åtgärder är betydligt lägre på våren. Samtidigt blir andelen inslag som beskriver åtgärder till förmån för flyktingar något högre. Förskjutningen framgår tydligt i indexet, beräknat som andelen inslag till förmån minus andelen försvårande. Ett sådant index får värdet +2 hösten 2015 och + 25 våren 2016, innebärande att mediebeskrivningen av myndigheternas agerande våren 2016 är att de agerar betydligt mer till flyktingarnas förmån än de gjorde hösten innan.

De allra flesta beskrivningarna (219 av 261) av myndigheternas agerande finns i nyhetsmaterialet. Eftersom detta utgör en så stor andel är procentsatserna nästan identiska med de för hela materialet. Den lilla skillnaden som finns är att nyheterna i något högre grad beskriver myndighetsåtgärderna som positiva (36 % mot 32 % i hela materialet), och i motsvarande grad något mindre negativa (21 % mot 24 %). Mest positivt beskrivs de i Rapport (49 % positivt), och minst i Ekot (25 %).

De kritiska beskrivningarna av myndigheternas agerande finns i första hand i krönikor och kolumner, och då särskilt under hösten 2015, då mer än hälften (54 %) av kolumnerna som tog upp myndigheternas agerande nämnde sådant som försvårade för flyktingar. Mindre än var tionde (8 %) tog upp myndighetsagerande som var till flyktingarnas förmån. Ledarskribenterna tog, när de skrev om

myndigheternas agerande, i större utsträckning upp det utan att klargöra om det gynnade eller missgynnade flyktingarna (67 %). Både kolumnister och ledarskribenter uppmärksammade försvårande agerande från myndigheternas sida mer på hösten 2015 än på våren därpå.

4.2.2 Värderingen av de agerande myndigheterna

I ungefär vart femte inslag där myndigheter eller andra statliga eller kommunala organ omnämns, uttrycks också kritik eller beröm av myndigheterna och deras åtgärder. I fyra fall av fem görs alltså inte sådana bedömningar, men i de återstående förekommer det, och då handlar det oftare om kritik än om beröm.

Totalt riktas uttalad kritik i något mer än vart tionde inslag där statliga eller kommunala myndigheter förekommer, i ytterligare tre procent förekommer viss kritik. Totalt förekommer alltså uttalad eller vag kritik mot myndigheter i 14 procent av inslagen där myndigheter finns med som aktörer (figur 4.2, för mer detaljer se tabell 4d i bilaga).

Figur 4.2. Värdering av myndigheter i mediernas inslag, uppdelat på hösten 2015 och våren 2016, procent

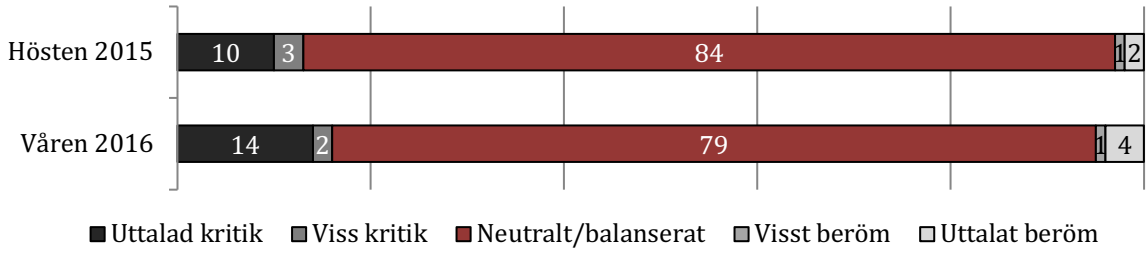

Det är mer sparsamt med berömmet, men det förekommer uttalat beröm i 2 procent av inslagen och visst beröm i ytterligare 1 procent. Totalt förekommer alltså uttalat eller visst beröm i 3 procent av inslagen.

Det förekommer också i tre procent av inslagen att det riktas både beröm och kritik mot myndigheterna. Totalt förekommer alltså kritik i 17 procent av inslagen och beröm i 6 procent. Skillnaderna mellan höst och vår är små.

Inte oväntat är det i debattmaterialet som kritiken är vanligast (39 %), följt av ledare (35 %) och krönikor (16 %), medan kritik uttalas i endast 13 procent av nyhetsmaterialet där myndigheterna förekommer. Siffrorna inbegriper då även de inslag som innehåller både kritik och beröm.

Beröm förekommer framför allt i ledarmaterialet, där 18 procent av inslagen innehåller beröm. I de flesta fallen uttalas dock ledarberömmet i inslag som även innehåller kritik. Beröm av myndigheter förekommer även i nyheterna (5 %), debattmaterialet (5 %) och i enstaka fall även i krönikor (3 %).

Andelen kritik respektive beröm i inslagen kan uttryckas på två sätt: dels kan man beräkna vilka åtgärder som renderar flest inslag med kritik/beröm, dels kan man beräkna i hur stor del av inslagen om en viss åtgärd som renderar kritik/beröm, det vill säga samstämmigheten i de yttranden som görs.

De åtgärder som myndigheterna får mest kritik för är de som begränsar mottagandet; de åtgärderna svarar för nära en tredjedel (29%) av den tydligt uttalade kritiken i de undersökta medierna. I övigt fördelar sig kritiken på flera olika åtgärder. När det gäller samstämmigheten gäller kritiken i första hand åtgärder som missgynnar redan anlända flyktingar, som att begränsa deras rättigheter eller försöka kontrollera åldern på ensamkommande. Sådana åtgärder omnämns kritiskt i än högre grad (38 %).

Beröm får myndigheterna för internationella uppgörelser – och för begränsningar av mottagandet, det vill säga för samma sak som de får kritik för. Sägas ska också att även om det totala antalet inslag med kritik/beröm är så högt som 212, så är antalet inslag i de enskilda kategorierna lågt.

4.3 Olika delar av det redaktionella materialet

Som redan framgått finns det en del skillnader mellan de olika delarna av medierapporteringen, som nyheter, ledare, debatt etc. Eftersom merparten av undersökningsmaterialet utgörs av nyhetsinslag (74%) är dock innehållet i nyheterna väldigt likt det i hela materialet. En lite större skillnad är dock att nyheterna i något högre grad tar upp flyktingarnas situation (25 % mot 21 % i hela materialet) och i något mindre utsträckning tar upp frågor om effekter på samhället (29 % mot 32 %) samt olika former av konflikter (16 % mot 21 %).

I andra delar av det redaktionella materialet är prioriteringarna i ämnesvalen mer avvikande. De krönikor och kolumner som utgör det kommenterande materialet på nyhetsplats liknar i och för sig nyheterna ganska mycket, men tar i högre grad upp olika former av konflikter, och då framför allt rasism och främlingsfientlighet i allmänhet, och våld och bränder riktade mot flyktingar i synnerhet.

Tabell 4.11. De tre vanligaste ämnena i fyra typer av redaktionellt material, hösten -15 och våren -16

Nyheter		Kolumner		Ledare		Debatt	
Höst 15	Vår 16	Höst 15	Vår 16	Höst 15	Vår 16	Höst 15	Vår 16
Flykting-strömmar /kvoter	Flykting-strömmar /kvoter	Flykting-strömmar /kvoter	Flykting-strömmar /kvoter	Effekter på samhället	Flykting-strömmar /kvoter	Effekter på samhället	Effekter på samhället – Flyktingars situation
Effekter på samhället	Effekter på samhället	Effekter på samhället	Effekter på samhället	Flykting-strömmar /kvoter	Effekter på samhället	Konflikter	
Flyktingars situation	Flyktingars situation	Konflikter	Konflikter	Konflikter	Konflikter – Politiska spelet	Ansvars- och moralfrågor	Konflikter m.fl ämnen
562	214	115	24	64	23	36	11

Kommentar: Siffrorna anger antalet inslag i varje kategori.

I ledare och debattartiklar tas flyktingvågens effekter på samhället upp mer än i materialet på nyhetsplats. Hösten 2015 är detta det vanligaste ämnet i både ledare och debattartiklar. Den följande våren blir istället flyktingströmmar och kvoter det

dominerande ämnet i ledarmaterialet, och det handlar då både om storleken på Sveriges flyktingmottagande och om gränskontroller och om andra länders mottagande (tabell 4.11).

4.3.1 Många krönikor och kolumner på hösten

Som redan noterats utgjorde redaktionella krönikor och kommentarer på nyhetsplats en relativt stor andel av medierapporteringen om flyktingkrisen 2015-2016. Särskilt uttalat var detta hösten 2015, då nära 15 procent av inslagen utgjordes av kolumner och krönikor. Motsvarande andel på våren 2016 var strax under 9 procent. I absoluta tal var de under de undersökta perioderna 115 på hösten och 24 på våren (tabell 4.12).

Tabell 4.12. Krönikor/kolumner per medium, höst respektive vår, antal

	Hösten 2015	Våren 2016	Totalt
Dagens Nyheter	50	13	63
Aftonbladet	49	7	56
Dagens Eko	6	2	8
Rapport	10	2	12
Totalt antal krönikor/kolumner	115	24	139

Den översiktliga genomgången av medieinnehållet som helhet har visat att kolumnerna i högre grad än nyhetsmaterialet tar upp händelser utanför Sveriges gränser, vanligen i övriga Europa, men också i Mellanöstern och andra delar av världen. De behandlar i större utsträckning konflikter, och de tar i stor utsträckning upp myndighetsagerande som försvårade för flyktingar.

Det finns överlag en tendens i krönikematerialet att i högre grad än i nyhetsmaterialet beskriva situationer på ett sätt som kan sägas gynna flyktingarna, än missgynna dem. Medan andelen gynnsamma inslag i nyheterna är 18 procent, och de ogynnsamma 16 procent, är motsvarande andel i kolumnerna 25 procent gynnande och 14 procent missgynnande. Medan nyhetsrapporteringen i det här avseendet är balanserat så är kolumnerna alltså övervägande till flyktingarnas fördel.

Till krönikorna som tolkats som gynnsamma ur flyktingarnas synvinkel finns texter med rubriker som *”Det är nu man borde slå näven i bordet och skrika”* (AB 151025), *”Asyl-boenden brinner – då lägger SD ut adresser”* och *”Skyll inte arbetslösheten på flyktinginvandringen”*. Till flyktingarnas försvar finns också kritik mot diskussioner i sociala medier *”Sjuka barn och hemlösa säsongens nya argument”* (AB 151015) och krönikor som angriper flathet i förhållande till flyktingfientlighet, som artikeln *”När Facebook släpper sitt ansvar mot rasismen måste vi ta det”* (DN 151102).

De mer ogynnsamma inslagen har rubriker som *”Ingen vet om flyktingarna blir färre”* (AB 151111), *”Regeringen måste faktiskt göra något”* (AB 151119) och *”Inte heller Turkiet är nyckeln”* (DN 151010). Som rubrikerna antyder är de ogynnsamma texterna inte negativa till flyktingarna och kanske heller inte till flyktinginvandringen, men de behandlar den som ett problem som behöver hanteras. Bland de gynnsamma texterna finns däremot en och annan direkt positiv, som krönikan *”Många vill komma hit – och det är ju fantastiskt”* (AB

151107). Den är dock ett undantag; de flesta gynnsamma texterna är snarare argumentation för att samhället ska klara av att hantera situationen, som *”Välkomna! måste bli mer än bara en välmenande fras”* (AB 151021).

Ett tjugotal krönikor behandlar och kommenterar svenska myndigheters ageranden. I enstaka fall handlar det om åtgärder som gynnar flyktingar, men hälften av dem behandlar ageranden som försvårar och ytterligare tio procent ageranden som både gynnar och missgynnar.

Någon enstaka krönika ger myndigheterna, och politikerna, stöd för att de begränsar antalet ankommande flyktingar, men det är samtidigt en åtgärd som möts av kritik i andra krönikor, eller bara noteras neutralt som ett faktum. Enstaka krönikor kommenterar också, med uppskattning eller kritik, försöken till uppgörelser med andra länder. Enstaka krönikor kommenterar också skärpta gränskontroller, *”Gränsbarriärer vanligare än på Berlinmurens tid”* (DN 160508) eller argumenterar allmänt för flyktingarnas sak *”Migrationen är mer än siffror”* (DN 160502).

En krönika kritiserar polisens oförmåga att straffa förövarna till bränder på flyktingboenden (AB, 151116), en annan kritiserar att kostnader för flyktingmottagandet tas från biståndsbudgeten (AB151115), en tredje att det görs skillnad på dem som flyr från krig och dem som flyr från fattigdom – mellan *”fina och fula migranter”* (DN 151010). Det finns också krönikor som kritiserar statminister Stefan Löfven för att vara osynlig när de viktiga beskeden ges i flyktingpolitiken (AB 151106, 151113).

Det finns dock inga teman som samlar massiv kritik eller omfattande beröm från krönikörernas sida. Snarare utgör de enskilda röster som på olika sätt tar upp en rad skilda aspekter på en samhällsfråga som plötsligt blivit väldigt stor. Samstämmigheten ligger istället i att en fråga på kort tid engagerar många krönikörer, och att de sedan bara några månader senare lägger den åt sidan.

4.3.2 Ledarna skrev om effekter på samhället

De två dagstidningarna publicerade den undersökta perioden ungefär lika många ledare om flyktingfrågan: Dagens Nyheter hade 45 och Aftonbladet 42. Liksom krönikorna var de fler på hösten 2015 än den följande våren, men skillnaden är klart mindre: 64 på hösten och 23 på våren (tabell 4.13).

Tabell 4.13. Ledare per medium, höst respektive vår, antal

	Hösten 2015	Våren 2016	Totalt
Dagens Nyheter	32	13	45
Aftonbladet	32	10	23
Totalt antal ledare	64	23	87

Analysen av ledarna visar att dessa i större utsträckning än nyhetsmaterialet handlade om händelser och förhållanden i Sverige och mindre om företeelser i andra delar av världen.

Ledarna hade också större fokus på flyktinginvandringens effekter på samhället. Det gäller särskilt för hösten 2015 då detta var det vanligaste ämnet i ledarna om

flyktingfrågan, som i inslagen *”Varning för enkla lösningar”* (DN 151106), *”LO står i vägen för jobben”* (DN 151107) och *”Sänk inte lönen för invandrarna”* (AB 151015).

På våren 2016 var det vanligaste ämnet flyktingströmmar/flyktingkvoter. Några exempel utgörs av inslagen *”Erdogan gör EU till åtlöje”* (DN 160507), *”Dags att ta farväl till Dublin”* (DN 160407) och *”Turkiet utpressar EU med flyktingar”* (AB 160513).

Både vår och höst förekom också inslag om det politiska spelet, och om olika partiers ageranden: *”SD-propagandan triggar våldsmän”* (AB 151021), *”S går snart under skammens gräns”* (AB 151104) och *”Snart dags för en mittenregering”* (AB 151112).

Liksom i krönikorna är tonen i ledarna i huvudsak positiv till flyktingar och flyktinginvandringen. Den är mer positiv i Aftonbladet, men med vissa förbehåll är hållningen likartad i Dagens Nyheter. Totalt finns stöd för flyktingarna – uttalat eller vagt – i 37 procent av ledarna, medan 17 procent uttrycker någon form av negativt förhållningssätt. Tonen är tämligen lika höst och vår – dock fanns en något större andel negativt hållna ledare under hösten, då flyktinginvandringen var som störst.

Ett tjugotal ledare tar upp frågor om svenska politikers/myndigheters agerande i förhållande till flyktingsituationen, och när de gör det är det i huvudsak agerande som är negativa för flyktingarna som tas upp. Det förekommer både i form av stöd för agerandet, som i ledaren *”När verkligheten förändras måste politiken följa efter”* (DN 151108) och som kritik, som i *”Löfvens andrum ger bara andnöd”* (AB 160428), där regeringens åtstramningspolitik kritiseras ur ett barnperspektiv.

4.3.3 Debattartiklar till flyktingarnas stöd

Det förekom också debattartiklar om flyktingsituationen, liksom ledarna endast i dagstidningarna, där de den undersökta perioden fördelade sig på 17 i Dagens Nyheter och 30 i Aftonbladet. I båda tidningarna var det fler debattartiklar hösten 2015 än den följande våren (tabell 4.14).

Tabell 4.14. Debattartiklar per medium, höst respektive vår, antal

	Hösten 2015	Våren 2016	Totalt
Dagens Nyheter	14	3	17
Aftonbladet	22	8	30
Totalt antal debattartiklar	36	11	47

Det är i debattmaterialet som det mest uttalade stödet för flyktingarnas sak finns. Av de 47 debattartiklarna finns uttalat stöd för flyktingarnas sak i 62 procent, och kritiska ståndpunkter i endast 4 procent. På hösten 2015, då antalet flyktingar var störst fanns en kritisk hållning i 5 procent av debattartiklarna och stöd i 58 procent. Den efterföljande våren var inte någon debattartikel övervägande negativ, men däremot 73 procent övervägande positiva.

Det ämne som förekommer mest i debattartiklarna är flyktinginvandringens effekter på samhället, och med undantag för enstaka artiklar om dess påverkan på

EU så handlar det om påverkan på det svenska samhället. Debattartiklarna hade, som redan nämnts, i högre grad än annat material en svensk händelsearena, och hösten 2015 är det ett specifikt ämne om effekterna som sticker ut, nämligen mottagningens kostnader för det svenska samhället. Exempelvis hävdade Bert Karlsson i en debattartikel att samhällets kostnader för mottagandet av ensamkommande barn skulle kunna minskas till en fjärdedel genom bättre upphandling (AB 151013). Andra debattörer tog upp frågan om att en del av kostnaden togs från biståndsbudgeten (DN 151018) eller föreslog indragning av EU-bidrag till länder som inte tog emot tillräckligt många flyktingar. Ekonomiska aspekter förekom även på våren, exempelvis i Aftonbladet där det fördes en ideologisk debatt inom vänstern om man alls skulle diskutera lönsamhetsfrågor i samband med flyktingmottagandet, som i artikeln *”Ta fajten – med fakta”* (AB 160417).

Vid sidan om inläggen om ekonomi förekom en rad debattartiklar som lade fokus på det moraliska ansvaret att ställa upp för människor på flykt. Det kunde ske med allmänt humanistiska argument mot rasism och främlingsfientlighet (AB 151030) eller i mer specifika termer som argumentering för permanenta uppehållstillstånd i stället för tillfälliga (AB 151021).

Under våren 2016, då politiken stramats åt, publicerades något fler debattartiklar om asylfrågor och flyktingars situation, både sådana som problematiserar situationen på flyktingboendena: *”Barnen pressas – av islamister i boenden”* (AB 160517), och sådana som vill skapa sympati och förståelse för flyktingarnas – inte minst flyktingbarnens – svåra situation: *”Han är 16 – och vet inte om han vill leva”* (AB 160429).

5. Opinion om flyktingar och medier

Förutom innehållsanalysen av medierapporteringen om flyktingkrisen hösten 2015 och våren 2016 har också enkätundersökningar genomförts i syfte att mäta den allmänna opinionen kring flyktingfrågorna under samma tidsperioder. Undersökningarna har bestått av en panelstudie där samma personer har besvarat frågor om den pågående flyktingmottagningen vid två olika tillfällen. Ett nationellt representativt urval med avseende på kön, ålder och utbildning har tagits fram ur Medborgarpanelen i samarbete med opinionslaboratoriet Lore (lore.gu.se) vid Göteborgs universitet.

Den första webbenkäten skickades ut den 26 oktober 2015 till 2 500 personer, av vilka 65 procent svarade. Dessa fick sedan en uppföljande webbenkät den 21 april 2016. Sammantaget svarade 1 185 personer på båda enkäterna, vilket motsvarar 47 procent av det ursprungliga urvalet. I båda enkäterna ställdes frågor om hur de svarande upplevde flyktingsituationen samt hur de bedömde myndigheternas hantering och mediernas rapportering om densamma. Därutöver ställdes frågor om vilka medier de svarande använt för att orientera sig om flyktingsituationen. Frågeformuleringarna var identiska vid båda tillfällena vilket gör det möjligt att mäta förändringar i opinionen över tid på individnivå.

5.1 Medieanvändning i samband med flyktingkrisen

De snabbast uppdaterade nyhetsmedierna var de främsta källorna till information och orientering i flyktingfrågan. Så gott som alla, drygt 90 procent, uppger att de använt nättidningar för att följa händelseutvecklingen åtminstone *något*. Motsvarande andelar för tv och radio är knappt 90 procent respektive 75 procent. Nästan lika vanliga är nyhetsmedier i mobilen och papperstidningar, med omkring 70 procent. Det senare mediet saknar den möjlighet till aktuella uppdateringar som kännetecknar de digitala medierna och etermedierna. Att det ändå använts i hög utsträckning kan dels förklaras med hushållens starka tradition av prenumererade papperstidningar, dels med att omständigheterna kring flyktingmottagandet var utsträckta i tid och snarare präglades av en lågintensiv dramatik än av enskilda sensationella händelser, även om sådana också förekom (figur 5.1).

Betydligt mindre vanligt var det att leta information i sociala medier, med undantag av Facebook som omkring hälften av de svarande i viss utsträckning använt för att söka uppgifter. Omkring en tredjedel uppger också att de använt myndigheternas hemsidor.

Tidigare studier av medieanvändning i samband med fysiska och sociala kriser visar på något lägre siffror för samtliga typer av medieanvändning än i denna studie, men också på att människor breddar sin medieanvändning i samband med kriser som utspelas under en längre tid (Odén m.fl., 2016). Jämfört med

exempelvis oroligheterna i Husby 2013 och skogsbranden i Västmanland 2014 var flyktingkrisen hösten 2015 och våren 2016 en betydligt mer utdragen händelse och människor hade större möjligheter att söka information i fler olika medier.

Figur 5.1. Medier som använts minst något för orientering om flyktingkrisen, hösten 2015 och våren 2016, procent

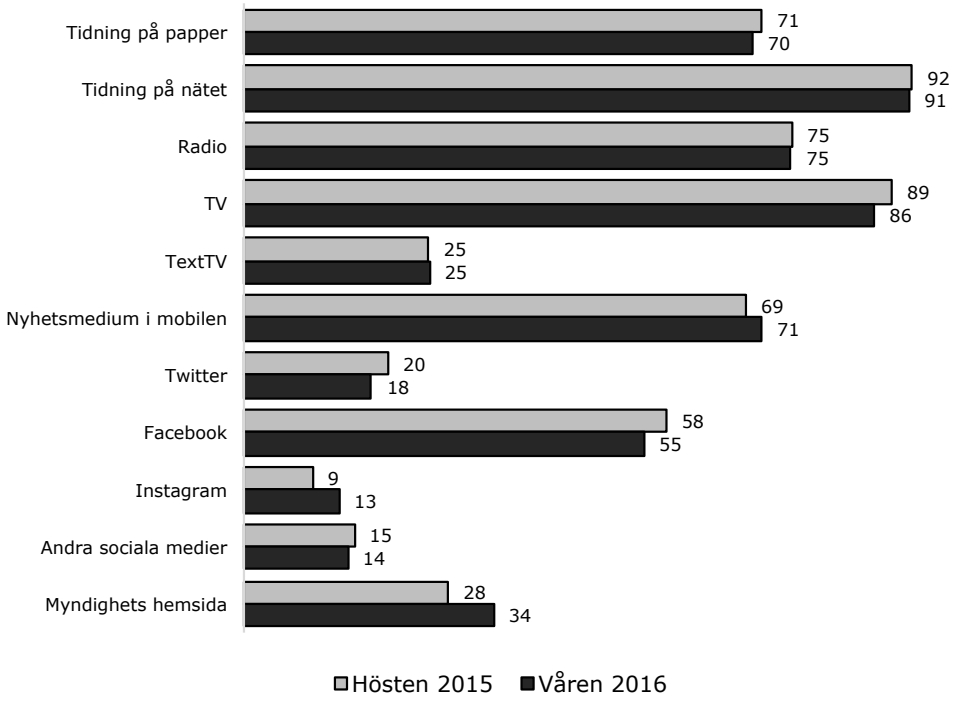

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

Bland de personer som uppgett att de i stor utsträckning använt medier för att hålla sig orienterade är profileringen mot nyhetsmedier än tydligare, och då särskilt mot de mest uppdaterade medierna (se figur 5a i bilaga). Omkring 60 procent använde nättidningar ofta som informationskälla, omkring 50 procent tv och 35 procent nyhetsmedier i mobilen.

Intensiteten i medieanvändning är densamma hösten 2015 och våren 2016, och skillnaderna i användning för de enskilda medietyperna är endast marginell. Bland de personer som använde medierna i stor utsträckning är dock minskningen något tydligare våren 2016 än för dem som använde dem i mer begränsad utsträckning. En förklaring kan vara att det större intresset för händelseutvecklingen hos dem som dagligen följde den i medierna under vintern och våren relativt sett minskade något mer än bland dem som mer sällan följde händelseutvecklingen i medierna.

Vissa skillnader i medieanvändning finns mellan olika grupper av svarande. Äldre personer har en tydlig användarprofil mot traditionella medier medan yngre profilerar sig mot digitala och mobila medier, ett mönster som väl sammanfaller med resultat från andra studier av medieanvändning (jfr Odén m.fl., 2016;

Westlund och Ghersetti, 2015). Analysen visar också att personer med högt politiskt intresse, högt förtroende för politiker och hög social tillit, det vill säga tillit till andra människor, generellt använde medier i större utsträckning för att orientera sig än de som saknar dessa egenskaper. Här är skillnaderna större för nyhetsmedier än för sociala medier.

Bland de svarande fanns naturligtvis personer med mycket olika individuella mediere pertoarer. Beroende på möjlighet, motivation och förmåga kombinerar människor de medier de använder på olika sätt. Somliga är storkonsumenter och slukar allt de kommer över, andra är mer selektiva och nöjer sig med ett eller ett par medier. Många tar del av medier varje dag, andra betydligt mer sällan eller inte alls.

I ett försök att identifiera typiska grupper av medieanvändare har medierna delats in i två huvudkategorier, *nyhetsmedier* (tidning på papper, tidning på nätet, radio, tv, text-tv, nyhetsmedium i mobil) och *sociala medier* (Twitter, Facebook, Instagram, andra social medier, myndighets hemsida). Vidare har ett medieanvändningsindex konstruerats som mäter graden av medieanvändning från *låg* till *hög*.

Låganvändare av nyhetsmedier är de som inte använder något nyhetsmedium alls, eller som mest ett nyhetsmedium något. *Höganvändare av nyhetsmedier* är de som använder minst ett nyhetsmedium mycket eller två nyhetsmedier något, eller i extremfallet maximalt antal möjliga nyhetsmedier mycket.

Låganvändare av sociala medier är de som inte använder något socialt medium alls, eller som mest ett socialt medium något. *Höganvändare av sociala medier* är de som använder minst ett socialt medium mycket eller två sociala medier något, eller i extremfallet maximalt antal möjliga sociala medier mycket (för mer utförlig redovisning, se Odén m.fl., 2016:103).

Genom att kombinera de två huvudsakliga medietyperna med medieanvändningsindexet har en bild av människors totala faktiska medieanvändning i samband med flyktingkrisen hösten 2015 och våren 2016 tagits fram.

Fyra olika grupper av medieanvändare träder fram, varav två tydligt dominerar. Den största gruppen är *nyhetsbrukare* (n= 669/656) och består av något fler än hälften (57% / 55%) av alla svarande, det vill säga personer som är höganvändare av nyhetsmedier men låganvändare av sociala medier (figur 5.2).

Näst största grupp är *allanvändare* (n=500/500), med något fler än 40 procent, vilka är höganvändare av både nyhetsmedier och sociala medier. Tredje största grupp, och betydligt mindre med endast 1–2 procent, är *medieundvikare* (n=14/29), det vill säga personer som använde nyhetsmedier och sociala medier i mycket liten utsträckning eller inte alls. Den fjärde gruppen, *nätbrukare* (n=2/0) är personer som undviker nyhetsmedier och endast använder sociala medier. I denna mätningen är gruppen nästan obefintlig med som mest 0,2 procent hösten 2015.

Figur 5.2. Typer av medieanvändare i samband med flyktingkrisen hösten 2015 och våren 2016, procent

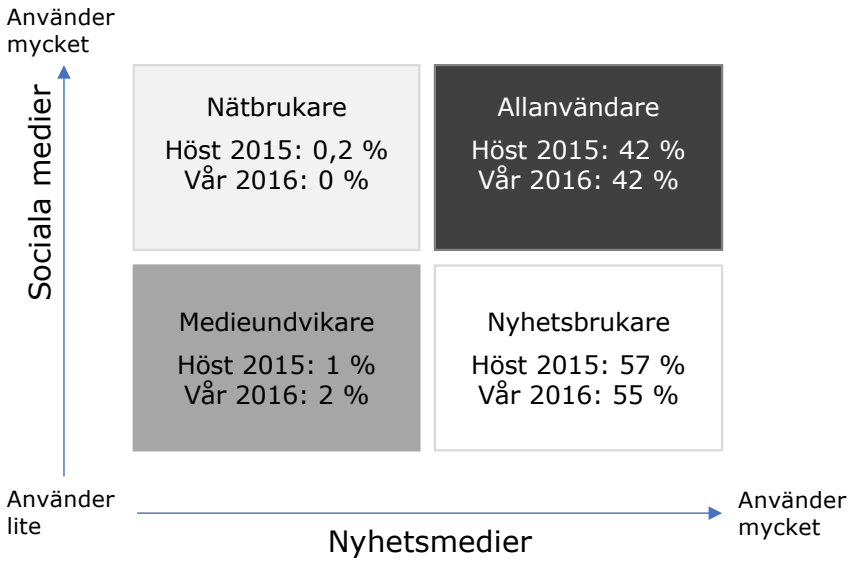

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

Gruppernas storlek är i huvudsak oförändrad mellan de två mättillfällena, hösten 2015 och våren 2016, med undantag av *medieundvikare*, som fördubblats från 1 till 2 procent. Andelen som undvikt att ta del av flyktingsituationen genom någon form av medier, eller endast i mycket liten utsträckning gjort det, ökade sålunda samtidigt som övriga tre grupper minskade något. Resultaten kan tolkas som att intresset för att ta del av information om flyktingkrisen genom olika medier i någon mån mattades av under vintermånaderna.

Då endast få svarande placerar sig bland medieundvikare och nätbrukare, och statistiska beräkningar därför blir mycket osäkra, kommer i den fortsatta analysen endast grupperna *nyhetsbrukare* och *allanvändare* att inkluderas. En central fråga är vad som kännetecknar dessa medieanvändare, och vilka faktorer som förklarar olika typer av användare. En multivariat regressionsanalys, som kontrollerar för olika faktorers självständiga effekt på medieanvändning, visar att ålder och politiskt intresse har statistisk säkerställd betydelse för sammansättningen i de två grupperna både hösten 2015 och våren 2016, och att bedömning av flyktingmottagandet har effekt under våren 2016 (se tabell 5a i bilaga). Nyhetsbrukare var i allmänhet 50 år eller äldre och hade ett ganska högt politiskt intresse, medan allanvändare i allmänhet var yngre än 50 år och hade ett mycket högt politiskt intresse. Allanvändare tenderade under våren 2016 dessutom att vara mer positiva till att ta emot fler flyktingar än nyhetsbrukare var.

I övrigt fanns inom båda grupperna fler män än kvinnor och en tydlig övervikt av högutbildade personer. En majoritet i båda grupperna sade sig stå till vänster eller mitten på den politiska skalan, lita på sina medmänniskor i medelhög eller hög grad, och fördelade sig relativt jämt från lågt till högt vad gäller förtroende för politiker.

5.2 Bedömning av flyktingmottagandet

Som innehållsanalysen visat i kapitel 4, fick frågor om flyktingmottagandets omfattande uppmärksamhet i svenska nyhetsmedier hösten 2015 och våren 2016. Hur många flyktingar Sverige skulle ta emot, i faktiska tal och i förhållande till andra länder, hur de skulle tas emot, frågor om husrum, uppehållstillstånd och anhöriginvandring var bland de som återkommande rapporterades under vintern och våren. Två intressanta frågor i sammanhanget är hur allmänheten ställde sig till flyktingmottagandet, och om deras ställningstagande ändrades mellan hösten 2015, då antalet ankommande flyktingar var högre än någonsin tidigare, och våren 2016, efter det att regeringen beslutat om att kraftigt reglera mottagandet.

I oktober 2015, då nästan 70 000 flyktingar enligt Migrationsverket (2017) sökt asyl bara sedan sommaren, ansåg sammantaget två tredjedelar (66 %) av de svarande att Sverige borde ta emot färre flyktingar eller redan hade tagit emot lagom många. Av dessa ansåg var tredje (29%) att mycket färre flyktingar och var sjätte (17%) att något färre skulle tas emot. En av fem tyckte att antalet flyktingar var lagom. En tredjedel (32%) ansåg att mycket fler eller något fler flyktingar skulle välkomnas (figur 5.3).

Sex månader senare, våren 2016, hade opinionen i flyktingfrågan ändrats något i mer negativ riktning. På ett övergripande plan visar mätningen knappast några förändringar, men en mer detaljerad analys ger vid hand att andelen som gjorde bedömningen att Sverige borde ta emot mycket färre flyktingar ökade, liksom de som ansåg att lagom många redan hade kommit.

Figur 5.3. Bedömning av flyktingmottagandets omfattning, hösten 2015 och våren 2016, procent

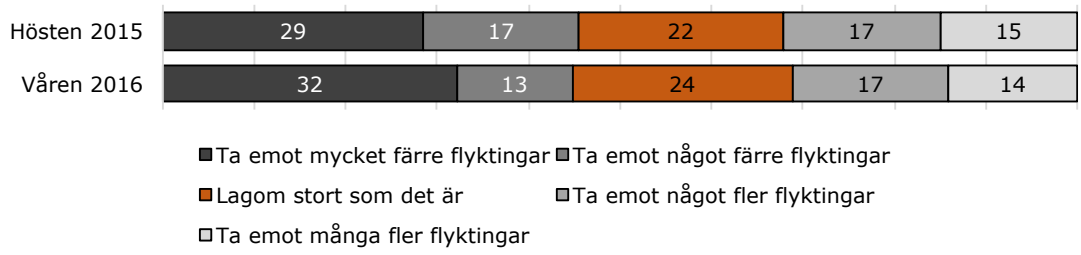

Kommentar: Frågan löd: ”Hur väl stämmer nedanstående påståenden med vad du tycker om flyktingmottagandets omfattning”.

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

I enkäterna uppmanades de svarande också att kort, och med egna ord, skriva vad de just då kände inför flyktingsituationen. Andelarna som gjorde detta var 82 procent hösten 2015 och 75 procent våren 2016. Alla kommentarer var anonyma, liksom enkätsvaren i övrigt. Citaten nedan är gjorda ordagrant, med skrivfel där sådana förekommer.

Generellt var de positiva kommentarerna till flyktingmottagandet långt fler än de negativa, framför allt under hösten 2015. Många uttryckte känslor av solidaritet och skyldighet att hjälpa: *”Vi har allt, de har inget. Vi måste dela med oss”* (hösten -15), och *”Sverige är ett stort land med goda resurser, klart vi kan stödja människor som har det svårt”* (våren -16) är två exempel. Somliga betonade vikten av att hjälpa nödställda personer, men också av att endast göra det på vissa villkor: ”Självklar ska vi hjälpa så många flyktingar vi kan, situationen är ohållbar för dem och då kommer medmänskligheten först. Men vi måste även se framåt, och faktiskt ställa krav på dem. De som vill anpassa sig till det svenska samhället ska slussas snabbt in i samhället, språket är viktigt där /…/” (hösten -15) och: *”/…/ vi ska försöka hjälpa så mycket vi kan men de som kommer hit måste följa våra lagar. Absolut förbud mot tvångsgifte av minderåriga, sharialagar får ej förekomma, får ej ansluta sig till IS eller liknande, män och kvinnor har samma rättigheter här mm”* (våren -16).

Många gjorde också skillnad på vilka som kom och på vilka som borde få stanna: *”Man bör sålla ut de som enbart kommer av ekonomiska skäl och det tycks som om brottslingar vill slinka in och göra business. Ankommande från förtryck och krigsmiljöer bör få tillstånd att stanna. Personer med hög utbildning bör certifieras snarats”* (hösten -15), är ett talande exempel på en sådan kommentar.

En stor andel av de kommentarer som var negativa till flyktingmottagandet uttryckte oro. Omkring var femte kommentar hösten 2015 och var sjätte våren 2016 handlade om farhågor för att ett stort och okontrollerat flyktingmottagande skulle påverka samhället negativt. Somliga oroade sig för minskade resurser och försämrad välfärd: *”När det på kort tid kommer ett stort antal personer så ikullkastar det all samhällsplanering, skolor, sjukvård, omsorg, etc. Det går inte att på kort tid, oavsett hur mycket pengar man skjuter till, möta det behovet”* (våren -16). Andra oroade sig för ökade motsättningar i samhället: *”Jag känner mig orolig för polariseringen och skrämselpropagandan som skapar otrygghet i samhället /…/”* (hösten -15), och åter andra, om än ett fåtal, för att det svenska kulturarvet skulle försvagas: *”Polariseringen kommer att öka och folk med pengar kommer sätta sina barn i friskolor utan invandrare, bo i ’gated Communities’ osv. Segregationen kommer öka lavinartat. Synen på kvinnan och diskrimineringen mor kvinnor kommer att öka med allt fler muslimer. Regeringen har på kort tid förstört vad mina förfäder kämpat för i generationer.”* (våren -16).

Ytterligare återkommande typer av oroliga kommentarer kom från personer som inte upplevde sig kunna tala fritt: *”Det är fel att man inte kan prata och se på fakta om man är emot det stora flyktingmottagandet. Gör man det riskerar man att bli uthängd, förlora jobbet, vänner m.m.”* (våren -16) och från personer som tyckte sig se en växande främlingsfientlighet i samhället: *”Märker mer och mer hur SD lyfts fram och främlingsfientlighet syns och hörs tydligare. Det diskuteras i en ’vi-och-dom-anda’ som skrämmer mig.”* (hösten -15).

Den största andelen kommentarer, omkring 30 procent, både under hösten 2015 och våren 2016 handlade emellertid om kritik mot regering och myndigheter, framför allt svenska men även europeiska. Några typiska sådana riktades mot regeringen och myndigheternas brist på handlingskraft och kontroll: *”/…/*

regeringen är helt handfallen och åtgärder måste sättas in för att stoppa strömmen av människor som kommer hit, detta är helt ohållbart som det är nu, regeringen måste inse att våra resurser inte räcker till och att låna pengar för detta är helt enkelt ovanligt dumt" (hösten -15), och: *"Hopplöshet och frustration pga regeringen tappat greppet över situationen, och är oförmögna hantera läget man försatt sig i."* (våren -16).

Kritik framfördes också mot felaktiga eller undermåliga insatser: *"Myndigheter och kommuner där jag bor har hanterat det hela på mycket tafatt vis, vilket ledde till att privata organisationer och personer har behövt ta ett stort ansvar för slussandet och omhändertagandet av nyanlända, varvid de har förhindrats av polis, väktare och Migrationsverket, samt högerextremister."* (hösten -15) och: *"Obefintlig samordning nationellt av godman-situationen, av situationen angående utbildningsinsatser för EKB [ensamkommande flyktingbarn], rutiner för 'hemtagning' av EKB till anvisningskommuner som inte hade nog med bostäder i höstas, flera av dessa otillräckliga situationer ger ökade kostnader i onödan"* (våren -16).

Andra riktade in sig på avsaknaden av konkreta åtgärder: *"Kommunerna måste få mer resurser. Nyanlända borde få en kontaktfamilj som snabbt kan hjälpa dem in i vårt samhälle och gemenskap."* (hösten -15), *"...sen måste regeringen och facket börja fundera på om det inte är vettigt att sänka tröskeln in på arbetsmarknaden. Det är pinsamt hur LO och S agerar. Jag skäms"* (våren -16), *"Jag saknar en ekonomisk redovisning på vad mottagandet kostar. / Jag ser inga seriösa förslag på hur man ska få de inflyttade i arbete så att de integreras i svenska samhället."* (våren -16).

Särskilt under våren 2016 riktade många kommentarer även kritik mot EU och det internationella samhällets agerande i frågan: *"/.../ EU måste ta ett helhetsansvar och ställa tydliga krav på samtliga medlemsländer."* (hösten -15) och *"Jag slängs mellan hopp och förtvivlan, och känner frustration över andra EU-länders ovilja att hjälpa till"* (våren -16) är två belysande exempel.

Bakom den generella bilden av opinionen kring flyktingmottagandet fanns det dock skillnader mellan olika grupper. Resultaten för hösten 2015 visar att kvinnor i allmänhet var mer positiva till att ta emot fler flyktingar än män (60 % mot 40 %), yngre mer positiva än äldre (18 % mot 11 %) och högutbildade mer positiva än de med låg eller medelhög utbildning (78 % mot 22 %) (Tabell 5.1).

Störst var skillnaden mellan personer som placerade sig i olika ändar av den politiska skalan; personer till vänster var tretton gånger mer positiva till fler flyktingar än personer som placerade sig till höger (67 % mot 5 %). Likaså var personer med hög social tillit, dvs tilltro till andra människor, nästan sex gånger mer positiva än personer med låg tillit (58 % mot 10 %), och personer med högt förtroende för politiker nästan dubbelt så positiva som personer med lågt förtroende (65 % mot 35 %). I det här avseendet förefaller opinionen kring flyktingfrågan ha varit stabil: endast marginella skillnader framträder mellan hösten 2015 och våren 2016.

Tabell 5.1. Inställning till flyktingmottagandets omfattning i olika grupper, 2015 och 2016, procent

	Hösten 2015				Våren 2016			
	Färre flyktingar	Lagom många	Fler flyktingar	Diff:	Färre flyktingar	Lagom många	Fler flyktingar	Diff:
Kön ***/***								
Kvinnor	36	47	60	24	35	52	57	22
Män	64	53	40	–24	65	48	43	–22
Ålder ***/***								
Under 30 år	9	13	18	9	9	13	15	6
30–49 år	35	45	41	6	36	41	41	5
50–64 år	38	28	31	–7	37	29	34	–3
65 år och äldre	18	15	11	–7	17	17	11	–6
Utbildning ***/***								
Låg och medelhög utbildning	45	28	22	–23	45	29	23	–22
Hög utbildning	55	72	78	23	56	71	77	21
Vänster-högerskala ***/***								
Vänster	20	51	67	47	21	46	70	49
Mitten	48	39	29	–19	47	46	25	–22
Höger	32	9	5	–27	33	8	6	–27
Politiskt intresse -/*								
Ointresserad	10	10	8	–2	10	12	6	–4
Intresserad	90	90	93	3	90	88	94	4
Politiskt förtroende ***/***								
Högt förtroende	33	64	65	32	30	66	67	37
Lågt förtroende	67	36	35	–32	71	34	33	–38
Social tillit ***/***								
Låg tillit	27	13	10	–17	29	10	10	–19
Medelhög tillit	37	38	32	–5	37	38	32	–5
Hög tillit	36	49	58	22	34	52	58	24
Medieanvändare **/**								
Allanvändare	39	44	48	9	41	37	51	10
Nyhetsbrukare	62	56	52	–10	59	63	49	–10

Kommentar: Frågan löd: ”Hur väl stämmer nedanstående påståenden med vad du tycker om flyktingmottagandets omfattning”. Svarsalternativen var (1) Vi bör ta emot mycket färre flyktingar än idag, (2) Vi bör ta emot något färre flyktingar än idag, (3) Flyktingmottagandet är lagom stort som det är, (4) Vi bör ta emot något fler flyktingar än idag, (5) Vi bör ta emot mycket fler flyktingar än idag. Differensen (diff) visar skillnaden mellan andelen Fler flyktingar minus andelen Färre flyktingar. Sambandsmått Kendalls tau-c, *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001 visas för oktober 2015/april 2016.

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

En analys med kontroll för bakomliggande faktorer visar vidare att samhällsorienterande faktorer har större betydelse för människors ställningstagande i flyktingfrågan än socio-demografiska faktorer (tabell 5.2).

Tabell 5.2. Effekt av socio-demografiska faktorer på bedömning av flyktingmottagningen hösten 2015 och våren 2016 (b, ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Hösten 2015		Våren 2016	
Kön	0,34	***	0,32	***
Ålder	–0,11	***	–0,10	***
Utbildning	0,26	**	0,27	**
Placering vänster-högerskalan	–0,75	***	–0,78	***
Politiskt intresse	0,01		–0,03	
Förtroende för politiker	0,51	***	0,52	***
Social tillit	0,29	***	0,31	***
Typ av medieanvändare	0,04		0,12	
R^2	34%		35%	

Kommentar: Inställning till flyktingmottagning är kodad på en femgradig skala där 1=ta emot mycket färre flyktingar och 5=ta emot mycket fler flyktingar. Ålder har standardiserats så att regressionskoefficienten mäter effekten av att gå mellan det lägsta och det högsta värdet. Placering på vänster-högerskalan är tredelad (1=vänster, 2=mitten, 3=höger) liksom Social tillit (1=låg eller ingen tillit, 2=medelhög tillit, 3=hög tillit). Övriga oberoende variabler har dikotomiserats enligt följande: kön (0=man, 1=kvinna), utbildning (0=låg- och medelhög, 1=högskola/universitetsexamen), politiskt intresse (0=inte särskild eller alls intresserad, 1=ganska eller mycket intresserad), förtroende för politiker (0=lågt förtroende, 1=högt förtroende), typ av medieanvändare (0=inte nyhetsbrukare, 1=nyhetsbrukare). *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001.
Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

I korthet innebär det att placering på den politiska vänster-högerskalan och förtroende för politiker och det politiska systemet är mer avgörande för bedömning av flyktingmottagandet än kön och ålder. De sistnämnda faktorerna är inte utan betydelse, men de är i sammanhanget minder viktiga. Effekterna av social tillit och utbildning är jämförbara, medan vilka medier som används och politiskt intresse saknar statistisk säkerställd betydelse.

5.2.1 Bedömning av nyhetsmedierna

De flesta svenskar fick troligtvis sin huvudsakliga information om flyktingmottagandet 2015 och 2016 från nyhetsmedier och sociala medier, inte minst när det gällde aspekter på händelseutvecklingen som tilldrog sig utanför deras egen bostadsort och personliga kontaktytor. Hur människor uppfattar mediernas rapportering om en specifik fråga, om de tycker att den är bra eller dålig, tillräcklig eller bristfällig, säger också något om hur de förhåller sig till den verklighetsbild som medierna förmedlar. De som var nöjda med nyhetsmediernas rapportering om flyktingmottagandet hösten 2015 och våren 2016 kan antas ha accepterat och anammat det sätt medierna definierade och gestaltade händelserna, deras orsaker och konsekvenser. De som var missnöjda med rapporteringen torde däremot ha bildat sig en annan, och från medierna

avvikande, bild av vad som i själva verket hände och varför (Andersson m.fl., 2017)

Sammantaget var en större andel nöjda än missnöjda med mediernas rapportering om flyktingmottagandet, både under hösten 2015 och våren 2016, men en förskjutning mot ett ökat missnöje sker mellan de två mätpunkterna. I oktober 2015, då den första enkäten skickades ut, ansåg 49 procent att rapporteringen var bra, om än olika mycket bra, och 23 procent att den var varken bra eller dålig. Sex månader senare, i april 2016, hade andelen nöjda sjunkit till 37 procent och de som tyckte varken eller hade ökat till 30 procent. Samtidigt ökade andelen som inte var nöjda med rapporteringen (mer eller mindre) från 28 till 34 procent (figur 5.4).

Figur 5.4. Bedömning av mediernas rapportering om flyktingmottagandet, hösten 2015 och våren 2016, procent

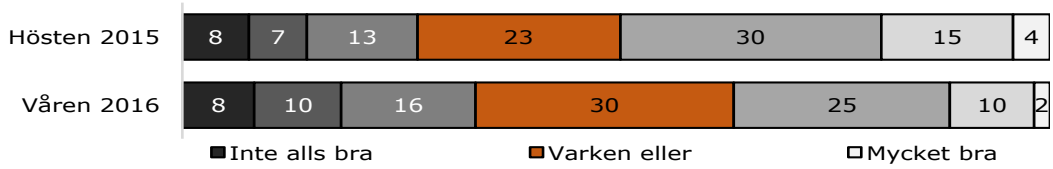

Kommentar: Frågan löd ”Hur tycker du att nyhetsmedierna hittills rapporterat om flyktingsituationen?” Svarsalternativet följde en skala från 1= Inte alls bra till 7 = Mycket bra.
Källa: Medborgarpanelen 2016 och 2016.

Liksom för inställningen till flyktingmottagandet, skiljer sig bedömningen av hur medierna rapporterade om händelserna mellan olika demografiska och sociala grupper i samhället.

Mest nöjda med mediernas rapportering var personer som tyckte att Sverige tog emot lagom många eller kunde ta emot fler flyktingar, stod till vänster i politiken och var 65 år eller äldre (se tabell 5.b i bilaga). Minst nöjda var de som tyckte att för många flyktingar kommit till Sverige, personer med lågt förtroende för politiker, låg social tillit och som placerade sig till höger på den politiska skalan. Kvinnor var mer nöjda än män och de som orienterade sig i händelseutvecklingen enbart genom nyhetsmedier var mer nöjda än de som också använde sociala medier.

Mellan hösten 2015 och våren 2016 ökade missnöjet med mediernas rapportering generellt. Mest ökade det bland personer till vänster på den politiska skalan och de som tyckte att Sverige kunde ta emot fler flyktingar. Minst var ökningen bland personer med högt politiskt förtroende, som stod till höger i politiken och som tyckte att Sverige redan tagit emot för många flyktingar. Resultaten tyder på att politisk ideologi och ställningstagande i flyktingfrågan påverkade hur positiva respektive negativa människor var till mediernas rapportering om flyktingkrisen. De som litade på politikerna och var nöjda med den rödgröna regeringens agerande och flyktingpolitik var också mer nöjda med mediernas rapportering än de som sympatiserade med oppositionspartierna och motsatte sig det stora flyktingmottagandet. Missnöjet med den förda politiken överfördes med andra ord på *”budbäraren”*, dvs medierna (Andersson 2017, Weibull 2017).

Sammantaget var sociopolitiska faktorer av större betydelse än demografiska för hur mediernas rapportering bedömdes (tabell 5.3). Under hösten 2015 var personer med högt politiskt förtroende mer positiva än personer med lågt förtroende, liksom nyhetsbrukare var mer positiva än allanvändare av medier. En rimlig förklaring är att sociala medier gav andra och alternativa uppgifter och tolkningar av vad som hände, och därmed också ett bredare underlag för att ifrågasätta mediernas bild. Bland dem som bedömde medierna positivt fanns också en övervikt av yngre och av kvinnor, samt av personer som var positivt inställda till flyktingmottagandet och uppgav sig stå till vänster på den politiska skalan.

Tabell 5.3. Effekt av socio-demografiska faktorer på bedömning av medierapporteringen om flyktingmottagandet hösten 2015 och våren 2016 (b, ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Hösten 2015		Våren 2016	
Kön	.34	***	.18	*
Ålder	.09	*	.09	**
Utbildning	.01		.09	
Placering vänster-högerskalan	–.15	*	–.04	
Politiskt intresse	–.31		–.46	**
Förtroende för politiker	.76	***	.92	***
Social tillit	.06		.02	
Inställning till flyktingmottagande	.25	***	.07	
Typ av medieanvändare	.38	***	.43	***
R^2	18%		16%	

Kommentar: Bedömning av medierapporteringen är kodad på en sjugradig skala där 1= Inte alls bra och 7= Mycket bra. Ålder har standardiserats så att regressionskoefficienten mäter effekten av att gå mellan det lägsta och det högsta värdet. Placering på vänster-högerskalan är tredelad (1=vänster, 2=mitten, 3=höger), liksom Social tillit (1=låg eller ingen tillit, 2=medelhög tillit, 3=hög tillit) och Inställning till flyktingmottagande (1= färre flyktingar, 2=lagom många flyktingar, 3= fler flyktingar). Övriga oberoende variabler har dikotomiserats enligt följande: kön (0=man, 1=kvinna), utbildning (0=låg- och medelhög, 1=högskola/universitetsexamen), politiskt intresse (0=inte särskild eller alls intresserad, 1=ganska eller mycket intresserad), förtroende för politiker (0=lågt förtroende, 1=högt förtroende), typ av medieanvändare (0=inte nyhetsbrukare, 1=nyhetsbrukare). *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001.

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

Under våren 2016 var bilden i stort oförändrad, med de skillnaderna att inställningen till flyktingmottagandet och placering på vänster-högerskalan förlorat i betydelse, medan politiskt intresse påverkade bedömningen av mediebevakningen mer, så att personer med lågt politiskt intresse var mer positiva än de med högt.

Klart störst effekt hade politiskt förtroende, men också medievanor påverkade bedömningen. Personer som i huvudsak orienterade sig genom nyhetsmedierna

var mer positiva till mediebilden av flyktingkrisen både hösten 2015 och våren 2016 än de som även använde sociala medier.

I enkäterna fick de svarande också möjlighet att med egna ord kommentera mediernas rapportering. Nedan ges några ordagranna exempel på vad som uppskattades och vad som ogillades i journalistiken om flyktingkrisen.

Ganska vanliga hösten 2015 var uppskattande kommentarer om den omfattande bevakningen, de dagliga uppföljningarna och att medierna försökte förklara situationen. Några uttryck för beröm var bland andra: *”Att information sprids, kunskap kring varför det kommer så många, kunskap kring varför SWE tar emot så många”* och *”bra att den belyst flyktingarnas svåra situation och farliga flyktvägar.”*

Även kvaliteten i rapporteringen kommenterades i positiva ordalag, där det som särskilt uppskattades var faktorer som *”bredd”*, *”faktabaserad information”*, *”direkta rapporter från plats”*, *”god överblick”*, *”intensiteten”*, *”internationella aspekten med jämförelser”*, *”intervjuer med flyktingar”*, *”mångfalden”*, *”omfattningen”* och *”överblick, många perspektiv, berörande”*.

Att rapporteringen hade ett humanitärt perspektiv, förmedlade flyktingarnas bild, gav dem ett ansikte och lyfte fram enskilda öden lyftes också fram som positivt. Liksom att journalister rapporterade direkt från platser i europeiska länder där flyktingar anlänt och stora flyktinggrupper befunnit sig.

De uppskattande kommentarerna våren 2016 var i många fall likartade. Att rapporteringen fortfarande pågick och att den fick ta plats lyftes fram. Också de enskilda exemplen, de enskilda människornas situation framhölls som något positivt. Många kommentarer uttryckte dessutom gillande över att bilden blivit mer nyanserad: *”Det har skett en omsvängning i nyhetsrapporteringen sedan förra våren, /…/. Nu tar man även upp negativa effekter som var kända sedan många år. Nu tar man upp olika positiva exempel på projekt som språkcaféer /…/. Man tar också upp insatser som det offentliga måste göra /…/”*. Återkommande kommentarer tog fasta vid att medierna nu i högre grad även rapporterade om problematiska sidor av flyktingmottagandet: *”Att medierna till slut vågade beskriva problemen”* och *”Att det faktiskt undersöks om vad det egentligen kostar och hur folk i systemen blir behandlade”* är två sådana exempel.

De negativa kommentarerna, vilka både hösten 2015 och våren 2016 var fler än de positiva, kännetecknades av stor variation. Kritiken riktades åt många håll, och det som uppskattades av en person ogillades oftast av någon annan. Några kommentarer återkom oftare än andra. En sådan typ tog fasta vid att rapporteringen var för ensidig och stereotyp: Ett exempel är: *”Naiv, oproblematisk, polariserad /…/”*, andra är: *”Medierna är fångar i åsiktskorridoren”* och *”Ingen vågar tala klarspråk”*.

Ett annat påtalat tillkortakommande i rapporteringen var bristen på konsekvensbeskrivningar, som i kommentarerna: *”Brist på perspektiv, bara här och nu, noll fokus på vad som krävs om ett år och framöver”* och *”Extremt vinklad rapportering. Kostnader, bostadsbrist och andra problem mörkas eller t.o.m. presenteras som det omvända ’invandringen är lönsam’”*.

Bland de negativa kommentarerna fanns också de som tyckte att rapporteringen var för vinklad och opinionsdrivande: *”Ofta hårda vinklar som gör att det är svårt att få en objektiv helhetsbild av situationen”* och *”/…/ Jag tycker journalister skall rapportera och inte helatiden pådutta folk sin egen åsikt.”*

Ytterligare återkommande kritiska kommentarer tog fasta vid att SD fick för mycket uppmärksamhet: *”För mycket tjafs om SD, ge dem inte utrymme”* och *”Tjatande om SD hit och SD dit.”* Men det fanns också de som hade direkt motsatt åsikt: *”Behandlingen av SD. Megamobbning!”*.

Några varnade också för möjliga negativa konsekvenser av vad man ansåg vara en undermålig rapportering, och kritiserade att medierna: *”Inte tar upp det som upplevs som negativt, går inte att tiga ihjäl det skapar bara misstänksamhet mot politiker och myndigheter. Bör belysa den verkliga kostnaden bättre, det går inte att mörka då skapas skrönor”*, och att rapporteringen: *”Gynnar nordisk front och andra nazipartier när rapporteringen blir om ’otacksamma’ flyktingar.”*

Samma negativa tongångar fanns i kommentarerna till medierapporteringen våren 2016, men då framfördes också kritiska synpunkter på vad som upplevdes som en vändning i journalistiken: *”Att den [journalistiken] så tydligt följer strömningar i samhället – upplevde en stor förändring som kom väldigt plötsligt på ledarsidor och övrig rapportering som verkade direkt kopplad till att opinionen vände och ev blev mer kritisk mot flyktingmottagandet”* och *”Att man följer regeringens kursändring så extremt snabbt.”*

Många tyckte också att medierna mer än tidigare mörkade fakta och dolde negativa konsekvenser av invandringen: *”Att man inte vågar säga sanningen om dom problem som uppstår bostadsbrist arbetsbrist, våld, motsättningar i samhället, att Sverige blir dränerat ekonomiskt, samt att det inte finn pengar att satsa på skola sjukvård eller äldrevård”* är en typisk sådan kommentar. Andra ansåg tvärtom att bevakningen var för invandrarkritisk och att den riskerade att skapa eller spä på polarisering i samhället: *”Känns inte objektiv. Ser inte långsiktigt. 99 procent negativt … skapar polarisering”* och *”Att den inte är försiktig med sina formuleringar och ofta driver på polariseringen genom klantighet eller vilja att få uppmärksamhet /…/”*. Återkommande fanns också kommentarer som efterfrågade mer information om situationen i flyktingarnas hemländer och om mottagandet i andra europeiska länder.

Några uttryckte också trötthet över att flyktingmottagandet fått för mycket och långvarig uppmärksamhet: *”Ett djävla tjat varje dag”*, *”För mycket elände, så man slår bara ifrån sig, det blir uttjatat”*, och *”Tjat varje dag om flyktingsituationen. Jag har slutat lyssna på nyheterna och så fort flyktingfrågan kommer upp stänger jag av radion.”* är tre talande exempel på denna typ av kommentarer.

5.2.2 Bedömning av myndigheterna

Flyktingmottagningen involverade ett flertal svenska myndigheter. Regeringen ansvarade för politiska beslut och åtgärder, såsom regleringen av mottagandet sent på hösten 2015, införande av tidsbegränsade uppehållstillstånd, införande av försörjningskrav vid anhöriginvandring samt en översyn av åldersbestämmande av ensamkommande flyktingbarn. Migrationsverket var den myndighet som

hanterade asylansökningar, ansökningar om uppehållstillstånd och vid behov beviljade ekonomiskt stöd till nyanlända flyktingar. Polisen ansvarade för att övervaka Sveriges gränsövergångar, skydda asylsökande och att verkställa utvisningsbeslut för dem som nekats uppehållstillstånd. Kommunernas uppgift var att ta emot de nyanlända, och att på uppdrag av Migrationsverket bland annat ombesörja boende, skolgång och läkarvård. De flesta av dessa uppgifter ingick sedan länge i institutionernas myndighetsuppdrag, men under hösten 2015 och våren 2016 kom det stora antalet flyktingar att utgöra en mycket stor arbetsbelastning och kräva extraordinära insatser.

Allmänhetens uppfattningar och värderingar av hur flyktingmottagandet hanterats skiljde sig mellan regeringen och de tre andra myndigheterna. Mest negativ var inställningen till regeringen. Sammanlagt uppgav 52 procent hösten 2015 och 63 procent våren 2016 att de var missnöjda med hur den agerat. Av dessa var omkring varannan mycket missnöjd (figur 5.5).

Figur 5.5. Bedömning av hur regeringen och myndigheterna hanterat det svenska flyktingmottagandet, hösten 2015 och våren 2016, procent

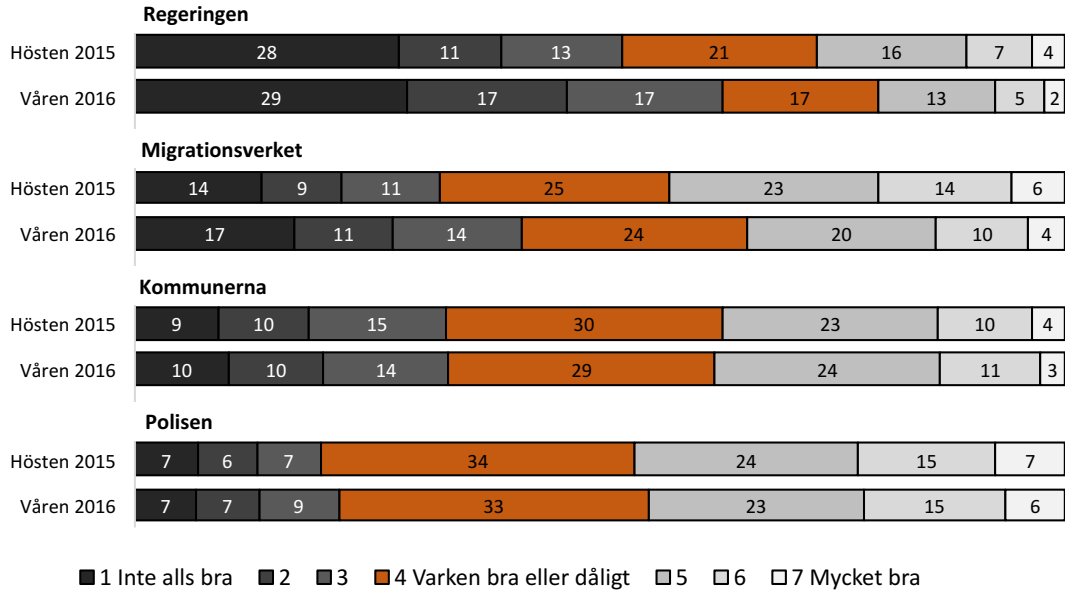

Mest missnöjda var de som tyckte att Sverige borde ta emot färre flyktingar och som placerade sig till höger på den politiska skalan och därefter de med lågt politiskt förtroende (se tabell 5.c i bilaga). Samtidigt sjönk andelen som ställde sig positiva till hur regeringen hanterade situationen från 27 till 21 procent. Mest positiva var de som placerade sig till vänster på den politiska skalan och som tyckte att Sverige tagit emot lagom många eller kunde ta emot fler flyktingar, samt de med högt politiskt förtroende. Stödet från vänstersympatisörer minskade dock under våren 2016, efter det att regeringen beslutat om åtstramningar i flyktingpolitiken, medan det låga stödet från högersympatisörer, vilka borde uppskattat de nya begräsningarna, förblev oförändrat.

Analysen visar också en statistisk säkerställd effekt under hösten 2015 av att ställningstaganden i frågan om flyktingmottagandets storlek påverkade

bedömningen av hur regeringen hanterade frågan (se tabell 5.d i bilaga). De som ansåg att Sverige kunde ta emot fler flyktingar var mer positiva till regeringens agerande än de som ville att färre flyktingar skulle komma hit. Den följande våren finns ingen sådan effekt, sannolikt därför att den växande kritiken som riktades mot regeringen kom från både lägren i flyktingfrågan. I det ena fallet handlade det om att åtstramningarna inte varit tillräckligt hårda, i det andra om att de varit alltför hårda.

Bedömningen av Migrationsverkets arbete var under hösten 2015 till en början mer positiv, 43 procent, än negativ, 34 procent, men trenden vände under den följande våren till det motsatta då 42 procent uppgav sig vara negativa och 34 procent positiva. Ungefär var fjärde ansåg att myndigheten varken skötte sig bra eller dåligt. Mest positiva var till en början personer med högt politiskt förtroende och som tyckte att Sverige tagit emot tillräckligt många eller kunde ta emot fler flyktingar. Dessa förblev även under våren mer positiva till Migrationsverket än andra grupper, om än i minskad utsträckning. Under vintern 2015/16 publicerades ett flertal kritiska rapporter i nyhetsmedierna, bland annat om brist på flyktingbostäder, ineffektiv ärendehantering och kostnader för flyktingmottagandet, och samtidigt vände opinionen om myndighetens hantering av situationen. Särskilt negativa var personer med lågt mellanmänskligt förtroende och personer som tyckte att för många flyktingar redan kommit in i landet.

När det gällde kommunernas arbete med flyktingmottagandet var opinionen påtagligt stabil mellan oktober 2015 och april 2016, och andelarna som var positiva respektive negativa var jämförbart stora. Något mindre än en tredjedel tyckte att kommunerna varken skött sig bra eller dåligt, omkring en tredjedel var negativa och något fler än en tredjedel var positiva. Mest negativa var personer med lågt förtroende både för det politiska systemet och för sina medmänniskor, samt de som tyckte att för många flyktingar kommit till Sverige. De som var mest positiva tyckte tvärtom, att Sverige tagit in lagom många eller kunde ta emot fler, och sade sig ha högt politiskt förtroende.

En stor del av det praktiska arbetet med mottagandet föll på kommunerna som nästan undantagslöst saknade de nödvändiga resurserna för att hantera situationen på ett fullgott sätt. Arbetsbelastningen var i vissa fall oerhörd och felaktigheter begicks. Men samtidigt gjordes extraordinära ansträngningar och i många fall samarbetade kommunerna med ideella organisationer och frivilligarbetare i lokalsamhället. De flesta med direkta erfarenheter av flyktingmottagandet torde ha fått dessa i sin egen hemkommun.

Minst kritik av de aktuella myndigheterna fick polisen. Under hösten 2015 ansåg 46 procent att den hanterat flyktingmottagandet bra och under våren 2016 ansåg 44 procent samma sak. Endast hälften så många, 20 respektive 23 procent, tyckte inte att så var fallet. En tredjedel ansåg att polisen varken hanterat situationen bra eller dåligt. Återigen gick skiljelinjen mellan de med högt politiskt förtroende och en generös inställning till flyktingmottagandet och de som misstrodde det politiska systemet och helst såg en mer restriktiv flyktingpolitik.

Sammantaget visar resultaten att förtroende för politiker var den faktor som hade störst enskild effekt på hur allmänheten uppfattade och bedömde regeringens och

de tre aktuella myndigheternas hantering av flyktingmottagandet. De som litade på politikerna och det politiska systemet var också mest positiva till samtliga aktuella myndigheters agerande i flyktingfrågan både hösten 2015 och våren 2016 (se tabell 5.d i bilaga). Resultaten tyder på att människors bedömning av olika offentliga institutioner beror mindre på hur dessa agerar i enskilda frågor och mer på grundläggande ställningstaganden i politiska frågor (Jfr. Holmberg & Weibull, 2017).

6. Mindre medierapportering, mer negativ opinion

Det övergripande syftet med denna undersökning har varit att ge en bild av mediernas gestaltning av flyktingkrisen hösten 2015 och våren 2016, och av opinionen hos den svenska allmänheten under samma tidsperioder, samt att sätta dessa bilder i relation till händelseutvecklingen och till varandra.

På en mer detaljerad nivå har undersökningen handlat om vilka sakfrågor som tagits upp och vilka som kommit till tals i de svenska nyhetsmedierna samt om allmänhetens uppfattningar om flyktingmottagandet och om mediernas rapportering.

Analyserna bygger på undersökningar av rapporteringen i Dagens Nyheter, Aftonbladet, Dagens Eko 16.45 och Rapport 19.30 under två tidsperioder — 10 oktober till 20 november 2015, och 7 april till 18 maj 2016 — samt av webbenkäter till allmänheten i mitten av den första perioden och i mitten av den andra perioden.

6.1 En tid av dramatiska händelser

Undersökningarna är gjorda under en tid av dramatiska händelser och stora förändringar i den förda politiken. Strax före undersökningsperioderna hade antalet flyktingar till Europa ökat mycket snabbt, bland annat från Syrien och Afghanistan. Många av dessa hade sökt sig till Sverige, och till Tyskland där förbundskansler Angela Merkel i ett berömt tal uttalat sig positivt till mottagandet med orden *”Wir schaffen das”*. De många flyktingarna som kom till Sverige innebar tillskapandet av ett stort antal nya flyktingförläggningar, varav några utsattes för attentat bland annat i form av bränder. Till bilden hörde också flera stora haverier av flyktingbåtar på Medelhavet, och den treårige pojken Aylan Kurdis uppmärksammade drunkningsdöd i början av september 2015.

Under hösten 2015 gjordes upprepade försök att fördela nyanlända flyktingar mellan länderna i EU. När detta misslyckades stramades den svenska flyktingpolitiken åt. I mitten av november tvingades en grupp flyktingar i Malmö att sova utomhus sedan man inte klarat att ordna bostad åt dem, och den 24 november meddelade statsminister Stefan Löven och vice statsminister Åsa Romson att Sverige skulle anpassa sitt flyktingmottagande till EU:s miniminivå. Åtgärderna ledde till en snabb minskning av antalet flyktingar som kom till Sverige. På våren 2016 ingick EU och Turkiet ett avtal som innebar att Turkiet skulle bidra till att minska flyktingströmmen till Europa.

6.1.1 Resultat i andra undersökningar

Tidigare svenska undersökningar av opinionen och mediebevakningen av flyktingfrågor har visat på ganska negativa bilder. Medieanalyserna har visat att flyktinginvandringen visserligen beskrivits relativt positivt på 1970- och 80-talen, men att den blev mer konfliktorienterad och negativ när flyktinginvandringen från

Balkan ökade på 1990-talet (Brune, 2004; Hultén, 1995). Studier om 2010-talets första hälft, har visat att flyktinginvandringen uppmärksammats mer än andra typer av invandring, och att negativa gestaltningar dominerat över positiva både i nyhetsmaterialet (Strömbäck m.fl., 2017) och i ledarmaterialet (Bolin m.fl., 2016).

Allmänhetens syn på flyktingmottagandet har generellt varit mer negativt än positivt, men har, med några trendbrott, blivit mer positiv de senaste decennierna. Ett trendbrott kom efter terrorattackerna i USA 2001, då andelen som ville ta emot färre flyktingar ökade under några år. Därefter har trenden varit sjunkande, fram till 2015–2016, då andelen som ville ta emot färre flyktingar hastigt ökade från 40 till 52 procent (Demker, 2017). Allt fler bedömde också integration/immigration som en viktig samhällsfråga (Solevid, 2017). Samtidigt hör mediernas rapportering om invandring till det nyhetsinnehåll som allmänheten har lägst förtroende för (Andersson, 2017).

6.2 Många inslag och stort intresse

Ett första resultat av denna studie är att rapporteringen i de fyra nyhetsmedierna Dagens Nyheter, Aftonbladet, Dagens Eko och Rapport var mycket omfattande. Även om man räknar bort förstasidespuffar och påannonseringar hade de i genomsnitt nära fem inslag per medium varje dag under hösten, och strax under två per medium och dag under våren.

Enkätundersökningarna visar att allmänhetens medieanvändning var stor – till och med större än vid flera andra undersökta kriser (Odén m.fl., 2016), vilket kan förklaras av frågans betydelse och av att händelserna pågick länge. De som vid undersökningstillfällena varken använde nyhetsmedier eller sociala medier för att informera sig och kommunicera om flyktingfrågor var ytterst få. Nästan alla som besvarade enkäterna kan i stället inordnas i kategorierna allanvändare eller nyhetsbrukare, vilket betyder att de i samband med flyktingkrisen använt nyhetsmedier i stor utsträckning, och att cirka hälften – allanvändarna – i stor utsträckning också använt sociala medier för att informera sig om händelseutvecklingen. Bland nyhetsmedier användes särskilt nättidningar och tv.

Rapporteringen i de fyra undersökta nyhetsmedierna dominerades av ämnen som handlade om flyktinginvandringens storlek och om kvoter, om invandringens effekter på samhället, om konflikter och om flyktingarnas situation. Ämnesvalen antyder en problemorienterad rapportering, vilket anknyter till resultaten i tidigare studier på området. Alla inslag var emellertid inte negativa, där fanns även sådana som exempelvis framhöll att flyktingarna kunde bidra positivt till samhällsutveckling och ekonomi.

Aktörer i rapporteringen var i första hand svenska politiker och myndigheter. Flyktingarna själva förekom mest som omtalade, det vill säga de kom sällan till tals själva, utan fanns i medierna som personer som andra talade om. Även det är ett resultat som anknyter till tidigare forskning, som visat att flyktingar ofta beskrivs som maktlösa, hjälpbehövande och som offer för omständigheterna (Brune, 2004).

Om man ser till den bild av invandringen och av flyktingarna själva som gavs i inslagen, genom direkta eller refererade uttalanden, så var rapporteringen i

huvudsak neutral, både i meningen att många enskilda inslag förhöll sig opartiska till frågor om flyktinginvandringen och i meningen att där både fanns inslag som var gynnsamma för flyktingarnas sak (exempelvis demonstrationer för flyktingmottagande) och sådana som var ogynnsamma (exempelvis beslut att införa gränskontroller). Inget av de undersökta medierna hade en helt ensidig rapportering i frågan.

De undersökta etermedierna anslöt sig i det här avseendet till mönstren i tidigare forskning genom att i något större utsträckning ha uttalanden som var negativa ur flyktingarnas synvinkel (Jfr Brune 2004, 1998), medan de båda tidningarnas rapportering var mer positiv än negativ. Man kan uttrycka det som att tidningarna beskrev situationen som ett problem, men att det borde behandlas i positiv anda. Den bilden förstärks av att tidningarnas opinionsmaterial, i form av ledare, krönikor och debattartiklar, i allmänhet var positiva till flyktingarnas sak.

Den generella mediebilden av svenska myndigheter var att de agerade mer till flyktingarnas förmån, som att ordna bostäder, än till deras nackdel, som att stoppa dem vid gränsen.

Allmänhetens uppfattning om flyktingmottagandet var i huvudsak negativ, det vill säga att en något större andel förespråkade minskat flyktingmottagande än ökat mottagande. De som var för ett stort mottagande fanns framför allt i grupperna högutbildade, kvinnor, samt personer med vänsteråsikter och stort politiskt intresse.

Opinionen om de politiska organisationernas och myndigheternas arbete i flyktingfrågan varierade: man var relativt kritisk till regeringen och migrationsverket, och mer positiv till kommunerna och polisen. En förklaring kan vara att de förra uppfattades som beslutsfattande organ, och de senare som organisationer som hade att verkställa redan fattade beslut.

Allmänhetens uppfattning om medierapporteringen var splittrad: drygt en tredjedel tyckte att den var bra, en knapp tredjedel tyckte att den inte var bra, och övriga tyckte varken eller. Högt förtroende för politiker var den viktigaste bakomliggande faktorn för synen på mediernas bevakning. Personer med lågt politiskt förtroende var mer kritiska, liksom personer som vid sidan av nyhetsmedierna också använde sociala medier för att informera sig om flyktingfrågan.

6.2.1 Kraftigt minskad rapportering

Den kraftigt åtstramade flyktingpolitiken i november 2015 ledde till att det kom betydligt färre flyktingar till Sverige den följande våren. Frågan tappade därmed i nyhetsvärde, vilket ledde till en kraftigt minskad medierapportering.

Rapporteringen ändrade också delvis karaktär. Höstens stora invandring var ett faktum, och det offentliga samtalet, så som det kom till uttryck i medierna, övergick till att handla om hur samhället skulle hantera den och ta hand om dem som kommit. I nyhetsmedierna blev det därmed färre inslag om uppehållstillstånd, konflikter och moralfrågor, och mer om flyktingars situation och om flyktinginvandringens effekter på det svenska samhället, inklusive ekonomiska frågor. Som ett resultat av minskad rapportering om migrationen som

sådan, och ökat fokus på de redan anlända flyktingarnas försök att etablera sig i sina nya hemländer, är helhetsintrycket att medierapporteringen blev mer flyktingvänlig under våren.

Samtidigt försköts händelsearenan i delar av nyhetsflödet från Sverige till Europa och Turkiet. När de svenska politikerna blev eniga om att andra länder borde ta ett större ansvar minskade den inrikespolitiska diskussionen, och i nyhetsrapporteringens topp fyra av huvudpersoner ersattes oppositionsledaren Anna Kinberg Batra och tyska förbundskanslern Angela Merkel av finansminister Magdalena Andersson och den turkiske presidenten Recep Tayyip Erdoğan.

Mediernas värdering av myndigheterna var stabil över tid. Både hösten 2015 och våren 2016 var de kritiska synpunkterna fler än de berömmande, men den dominerande bilden var neutral. Beskrivningen i nyhetsmedierna var att myndigheterna gjorde vad de skulle, varken mer eller mindre.

6.2.2 Mindre åsiktsmaterial, men fortsatt positiv ton

Det fanns skillnader i gestaltningen av flyktingfrågan mellan olika delar av det redaktionella materialet, som bland annat består i att nyhetsmaterialet i allt väsentligt hade en balans mellan uttalade positiva och negativa åsikter om flyktingarna, medan krönikorna – där enskilda journalister ger analyser och ibland uttrycker tydliga åsikter – hade ett mera positivt förhållningssätt till flyktingarna och deras situation. Eftersom krönikorna, särskilt hösten 2015, var så många i de båda dagstidningarna blev tidningarnas rapportering förhållandevis positiv. Till detta bidrog även ett övervägande positivt innehåll i de båda dagstidningarnas ledarmaterial.

Antalet krönikor minskade på våren, liksom antalet ledarartiklar, men de ledare som publicerades i de undersökta tidningarna blev i ännu högre grad positiva till flyktingarna, och i några fall negativa till regeringens åtstramningspolitik. På våren publicerades också ett antal debattartiklar som nästan undantagslöst uttryckte stöd för flyktingarnas sak. Att nyhetsmediernas innehåll som helhet blev mer flyktingvänligt förklaras delvis av detta, men också av att nyhetsjournalistiken gestaltade andra aspekter på migrationen än stora grupper av flyktingar på väg till och upp genom Europa, och Migrationsverkets sökande efter nya flyktingförläggningar att hysa in dem i.

6.2.3 Två av tre missnöjda med politiken

Hos allmänheten växte missnöjet med flyktingmottagandet ytterligare något våren 2016; en tredjedel tyckte då att Sverige skulle ta emot mycket färre flyktingar, trots att mottagandet redan hade minskat mycket kraftigt. Frågan är om detta ska tolkas bokstavligt, eller om det är en sen reaktion på höstens händelser. Den rimligaste tolkningen är kanske att många menade att Sverige hade tagit sitt ansvar, och att det nu var dags för andra länder att göra samma sak.

Missnöjet med regeringens och Migrationsverkets flyktingpolitik växte ännu mer, så att det på våren var nästan två personer av tre som var missnöjda. Kommunerna och polisen bedömdes fortsatt klart mer positivt, och i deras fall förändrades inte opinionen annat än marginellt.

En fördjupad analys visar att missnöjet med regeringens flyktingpolitik framför allt ökade bland högutbildade personer med stort politiskt intresse och sympatier till vänster på den politiska skalan, det vill säga i huvudsak sådana som stött höstens öppna flyktingpolitik. Det större missnöjet var alltså inte ett uttryck för en växande flyktingfientlighet, utan en reaktion på en hårdare politik. Ett liknande mönster syns för dem som tillkommit som kritiskt inställda till Migrationsverket.

6.3 En självklart stor nyhetshändelse

Att hösten 2015 ge flyktingfrågan stor uppmärksamhet var säkert självklart på de flesta större svenska nyhetsredaktioner. Frågan uppfyllde många av de kriterier som kännetecknar stora nyheter (Galtung & Ruge, 1965; Prakke, 1969; Hvitfelt, 1989; Ghersetti, 2011; Harcup & O'Neill, 2016). Genom att många flyktingar på kort tid sökte sig till Sverige utspelade sig händelserna i vår närhet både i tid och rum, de engagerade många, inrymde konflikter och hade stundtals dramatiska och överraskande inslag. Händelserna hade stor betydelse för samhället, och berörde hela landet eftersom flyktingarna slussades ut till förläggningar och boenden i Sveriges samtliga kommuner. Enligt en krönikör hade engagemanget för flyktingmottagandet under en period nästan drag av en folkrörelse (Svanell, 2017).

Det som kan behöva förklaras är därför snarare varför nyhetsvärdet minskade våren 2016, då nyhetsinslagen och inte minst krönikorna blev avsevärt färre. Att medieuppmärksamhet är cykliska förlopp, med toppar och dalar är väl dokumenterat, och inget unikt för flyktingfrågan 2015–2016 (Hardy, 2016; Djerf-Pierre, 2013). En förklaring till att det sker i det här fallet är att det nya i flyktingsituationen efter en tid inte längre var så nytt. Men en viktigare förklaring är att flyktingarna som kom till Sverige blev så mycket färre efter omsvängningen i regeringspolitiken i november 2015. Det innebar färre flyktingar på landets järnvägsstationer och färre personer att placera ut i flyktingboenden i landets kommuner. Frågan fanns kvar, men dess kraft och storlek minskade vilket gjorde att den med tiden blev en fråga bland alla andra som skulle beskrivas och diskuteras.

Ytterligare en förklaring är att frågan under våren i tilltagande grad kom att få en europeisk inramning, med ökat fokus på flyktingkvoter, regelverk och komplexa politiska processer mellan olika EU-länder. Frågans abstraktionsnivå ökade och den blev därmed svårare att rapportera om.

Gestaltningen av frågan genomgick också en förändring från hösten 2015 till våren 2016. Under hösten gestaltade medierna flyktingfrågan som ett problem som behövde lösas. Dominerande ämnen i rapporteringen var flyktingsituationen som helhet, mängden flyktingar och hur de skulle fördelas mellan olika länder, samt effekterna på samhället och olika typer av konflikter. De som kom till tals var i huvudsak svenska politiker på hög nivå, och endast i undantagsfall flyktingarna själva. På våren gavs mindre uppmärksamhet åt problem och konflikter, och mer åt frågor som rörde flyktingarnas situation. Flyktingarna kom också själva till tals en aning mera.

När uppmärksamheten minskade blev alltså gestaltningen mindre problemorienterad, och mer inriktad på flyktingarna själva. En sak som bidrog till

det sistnämnda var att debattartiklarna, som under våren var mycket starkt på flyktingarnas sida, utgjorde en större del av den totala medieuppmärksamheten.

Förklaringen till den förändrade gestaltningen bör alltså sökas i det faktum att verkligheten genomgått en dramatisk förändring. De mest brännande frågorna var inte hur de nyanlända flyktingarna skulle beredas bostad, utan hur de som kommit tidigare skulle slussas in i samhället. Frågor om de nya flyktingarna hade bollats över till EU och kanske allra mest till Turkiet.

6.3.1 Den politiska eliten formar opinionen

Allmänhetens inställning till svensk flyktingpolitik hösten 2015 kan med stöd i Zallers teori om åsiktsbildning beskrivas som att opinionen fram till denna tidpunkt följt efter den politiska eliten och successivt blivit mer positiv till flyktingmottagandet (Zaller 1992). Hösten 2015 ändrade dock flyktingsituationen på kort tid karaktär. Antalet flyktingar ökade dramatiskt, med åtföljande problem i mottagningssystemen. Flyktingar fick sova utomhus och flyktingförläggningar utsattes för brandattentat, Migrationsverket begärde mer pengar och kommunpolitiker uttryckte frustration. Samtidigt markerade flera EU-länder växande motstånd mot att bidra till mottagandet. Allt detta förmedlades av medierna i en omfattande och upprepad rapportering som bör ha påverkat dess brukare (de Vreese, 2005; Scheufele, 1999; Iyengar, 1991).

Till den politiska bilden hörde också ett växande stöd för Sverigedemokraterna som ville minska det svenska mottagandet rejält, och sjunkande stöd för de båda regeringspartierna. När eliten, i form av regeringen, i det läget bytte linje i flyktingpolitiken följde opinionen återigen efter, vilket förklarar det växande stödet för en mer restriktiv flyktingmottagning som noterats i de genomförda enkätundersökningarna. Skillnaden är visserligen inte så stor i opinionsläget mellan hösten 2015 och våren 2016, men trenden bekräftas i den nationella SOM-undersökningen som hade något längre tid mellan mätpunkterna (Demker, 2017).

6.3.2 En ny grupp missnöjda på våren

Medan en del av allmänheten följde med i regeringens omsvängning så behöll medierna sitt i huvudsak positiva anslag, men anpassade sig till den nya verkligheten, den nya politiken och den nya opinionen genom att uppmärksamma frågan betydligt mindre i nyheter och kolumner.

En mindre del av allmänheten bytte emellertid inte alls åsikt i sakfrågan, utan reagerade kritiskt på den nya politiken, vilket ledde till att stödet för regeringen i flyktingfrågan minskade ytterligare. De som våren 2016 var kritiska till den förda politiken visar sig därför bestå både av dem som var missnöjda med att Sverige hade tagit emot många flyktingar hösten 2015 och av dem som ogillade den följande åtstramningen.

Samma grupper var missnöjda med mediernas rapportering, även om missnöjet inte var lika utbrett som med regeringspolitiken. Om man ser på bakomliggande faktorer kan man notera att det bland dem som var missnöjda hela tiden med mediernas rapportering fanns en tydlig överrepresentation av personer som också tog del av sociala medier, de så kallade allanvändarna. Gruppen är stor, och säkert inte enhetlig, men gemensamt för dem som hade denna breda medieanvändning

var att de fick alternativa bilder av händelseutvecklingen, vilket bör ha bidragit till missnöjet med de traditionella mediernas rapportering.

Men det fanns också en grupp som var relativt nöjd med medierapporteringen på hösten 2015 men missnöjd den följande våren. Bland dem som tillkom som missnöjda på våren fanns en överrepresentation av högutbildade med vänstersympatier, det vill säga sådana som hade stött höstens öppna flyktingpolitik.

Att de blivit negativa till medierna, trots att dessa blivit något mer välvilliga till flyktingarna, kan tolkas som att deras missnöje med den förändrade politiken smittade av sig på bedömningen av nyhetsmedierna, eller att de tyckte att medierna borde vara mer kritiska till svängningen i regeringens politik. Man kan också förstå det som att man, i linje med teorin om fientliga medier, i högre grad lade märke till den medierapportering man inte höll med om, och att detta slog igenom i bedömningen av mediernas rapportering (Johansson & Strömbäck, 2017).

6.3.3 Man såg det man ville se

Mediernas rapportering i flyktingfrågan var omfattande, bred och i allt väsentligt balanserad. Gestaltningen var problemorienterad, men tonen i tidningarnas åsiktsmaterial, som ledare och krönikor, var i allt väsentligt positivt inställd till flyktingarna som människor. Man beskrev alltså den omfattande flyktinginvandringen som en problematisk situation, men man gjorde det i en positiv anda.

Att missnöjet med medierapporteringen var relativt omfattande och dessutom tilltog på våren, kan förklaras med att två grupper – de som tog del av sociala medier och de som ville ha en öppnare flyktingpolitik – kan ha fastnat för de delar av mediernas rapportering som inte stämde överens med de egna uppfattningarna i flyktingfrågan (Johansson och Strömbäck, 2017), och därigenom från sina olika utgångspunkter kommit att betrakta medieinnehållet som antagonistiskt. Man såg det man ville se i medierna, oavsett om man ansåg att problemet var de många flyktingar som hade kommit, eller de många som den nya politiken stängde ute.

Referenser

Allern, Sigurd & Pollack, Ester (2016): Journalistik som kollektiv nytta. I SOU 2016:30: *Människorna, medierna och marknaden: medieutredningens forskningsantologi om en demokrati i förändring*, s. 31-51. Stockholm: Wolters Kluwer.

Andersson, Ulrika (2013): From Broadsheet to Tabloid: Content Changes in Swedish Newspapers in the Light of a Shrunken Size. *Observatorio*, 7(4): 1-21.

Andersson, Ulrika (2017): Lågt förtroende för rapporteringen om invandring. I Lars Truedsson (red): *Misstron mot medier*, s. 17-50. Stockholm: Institutet för mediestudier.

Andersson, Ulrika & Weibull, Lennart (2017): Har svenskarna förtroende för medierna? I Lars Truedsson (red): *Misstron mot medier*, s. 51-83. Stockholm: Institutet för mediestudier.

Andersson, Ulrika, Ohlsson, Jonas, Oscarsson Henrik & Oskarsson, Maria (2017): Larmar och gör sig till. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarsson (red): *Larmar och gör sig till*, s. 11-35. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Asp, Kent (1986): *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.

Asp, Kent (2002): *Integrationsbilder. Medier och allmänhet om integrationen.* Norrköping: Integrationsverket.

Bengtsson, Charlotte & Månsson, Margareta (1992*): Flyktingarna från det forna Jugoslavien – ett problem i pressen.* Uppsats. Växjö: Samhällsvetenskapliga institutionen, Högskolan i Växjö.

Bennett, W. Lance & Entman, Robert M. (2001): *Mediated Politics. Communication in the Future of Democracy*. New York: Cambridge University Press.

Bird, Elizabeth S. & Dardenne, Robert W. (2009): Rethinking News and Myth as Storytelling. I Karin Wahl-Jorgensen and Thomas Hanitzsch (red): *The Handbook of Journalism Studies,* s. 205-217. New York, London: Routledge.

Bolin, Niklas, Hinnfors, Jonas & Jesper Strömbäck (2016): Invandring på ledarsidorna i svensk nationell dagspress 2010-2015. I Lars Truedsson (red): *Migrationen i medierna – men det får en väl inte prata om?*, s. 192-212. Stockholm: Institutet för mediestudier.

Brune, Ylva (1998): *Mörk magi i vita medier: Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlssons bokförlag.

Brune, Ylva (2004): *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistiskt våld*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Cho, Jaeho, Boyle, Michael P., Keum, Heejo m.fl. (2003): Media, Terrorism, and Emotionality: Emotional Differences in Media Content and Public Reactions to the September 11th Terrorist Attacks. *Journal of Broadcasting & Electronic Media, 47(3): 309-327.*

Demker, Marie & van der Maiden, Sara (2016): Allt starkare polarisering och allt lägre flyktingmotstånd. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red): *Ekvilibrium*, s. 197-214. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Demker, Marie (2017): Ökat motstånd mot flyktingmottagning och invandrares religionsfrihet. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarsson (red): *Larmar och gör sig till*, s. 475-488. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Djerf-Pierre, Monika (2011): Journalisternas sociala bakgrund. I Kent Asp (red): *Svenska journalister 1989-2011*, s. 15-19. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Djerf-Pierre, Monika (2013): Green metacycles of attention: Reassessing the attention cycles of environmental news reporting 1961-2010. *Public Understanding of Science 22(4):* 495-512.

Edwardson, Åke, Andréasson, Kenth & Andersson-Ek, Per (1994): *Göra tidning*. Stockholm: Ordfronts förlag.

Elliot, Maria (1997): *Förtroende för medierna*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Entman, Robert M. (1993): Framing: Toward a Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4): 51-58.

Ericsson, Urban (2000): Förortens diskursiva topografi – bilder av de/det andra. I Urban Ericsson, Iréne Molina & Per-Markku Ristilammi: *Miljonprogram och media: föreställningar om människor och förorter*. Trelleborg: Riksantikvarieämbetet och Integrationsverket.

Feldman, Lauren (2011): Partisan Differences in Opinionated News Perceptions: A Test of the Hostile Media Effect. *Poltical Behavior*, 33(3): 407-432.

Gadarian, Shana K. (2010). The Politics of Threath: How Terrorism News Shapes Foreign Policy Attitudes. *The Journal of Politics*, 72(2): 469-483.

Galtung, Johan & Ruge, Marie H. (1965): The Structure of Foreign News. *Journal of Peace research*, 2.

Gans, Herbert (1979): *Deciding what's news*. London: Constable.

Ghersetti, Marina (2009): *Personer med invandrarbakgrund i SVTs nyhetsprogram. En innehållsanalys av Rapport, Aktuellt, Sportnytt och Kulturnyheterna 2001*. Arbetsrapport nr. 59. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Ghersetti, Marina (2011): Publikens betydelse för nyhetsvärdering. I Kent Asp (red): *Svenska journalister 1989-2011*, s. 47-53. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Ghersetti, Marina & Levin, Anna (2002): *Muslimer och islam i svenska nyhetsmedier. Om rapporteringen av terrorattackerna i USA den 11 september 2001*. Norrköping: Integrationsverket.

Ghersetti, Marina & Odén, Tomas (2010): *Pandemin som kom av sig. Om svininfluensan i medier och opinion*. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Grip, Lena (2002): *Mediernas syn på de andra. En medieanalytisk studie i samband med mordet på Fadime*. Uppsats. Karlstad: Institutionen för samhällsvetenskap, Karlstads universitet.

Hansen, Glenn J. & Kim, Hyunjung (2011): Is the Media Biased Against Me? A Meta-Analysis of the Hostile Media Effect Research. *Communication Research Reports*, 28(2): 169-179.

Harcup, Tony & O'Neill, Deirdre (2016): What is news? News values revisited (again). *Journalism Studies*, 8(12): 1470-1488.

Hardy, Anne (2016): *Media Storms: Mechanisms, Conductive Factors, and Effects*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Hartman, Tilo & Tanis, Martin (2013): Examining the Hostile Media effect as an Intergroup Phenomenon: The Role of Intergroup Identification and Status. *Journal of Communication*, 63(3): 535-555.

Hellström, Anders & Petersson, Bo (2004): Stereotyper i vardagen: Bilder av ”de främmande”. I SOU 2004:48: *Kategorisering och integration: om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag, rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*, s. 99–141. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Hulten, Gunilla (1995): *När flyktingarna kom. Flyktingfrågorna i Bohuslänningen 1986/87 och 1993/94*. Uppsats. Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet.

Hultén, Gunilla (2006): *Främmande sidor. Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945*. Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet.

Hvitfelt, Håkan (1989): *Nyheterna och verkligheten*. Göteborg: Journalisthögskolan, Göteborgs universitet.

Iyengar, Shanto (1991): *Is Anyone Responsbible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: The University of Chicago Press.

Iyengar, Shanto & Simon, Adan (1993): News Coverage of the Gulf Crisis and Public Opinion. A Study of Agenda-Setting, Priming and Framing. *Communication Research*, 20(3): 365-383.

Johansson, Bengt (2011): Vad gör journalisterna efter jobbet – om journalister och deras livsstilar. I Kent Asp (red): *Svenska journalister 1989-2011*, s. 27-32. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Johansson, Bengt & Strömbäck, Jesper (2017): När bjälken sitter i betraktarens ögon: om fientliga medier-fenomenet. I Lars Truedsson (red): *Misstron mot medier*, s. 100-116. Stockholm: Institutet för mediestudier.

Josephi, Beate (2001): Entering the newsroom: What rite of passage? *Communications*, 26(2): 181-195.

Lecheler, Sophie & de Vreese, Clas H. (2013): What a Difference a Day Makes? The Effects of Repetitive and Competitive News Framing Over Time. *Communication Research*, 40(2): 142-175.

Löwander, Birgitta (1997): *Rasism och antirasism på dagordningen – studier av televisionens nyhetsrapportering i början av 1990-talet*. Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Löwander, Birgitta (1998): Rasism i verkligheten och i nyheterna. I Ylva Brune (red): *Mörk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlssons bokförlag.

Migrationsverket (2015): *Flyktingsituationen i Turkiet hösten 2015*. Lägesanalys 2015-10-15. https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId =35946, nedladdat 2017-08-16.

Migrationsverket (2017): *Antal asylsökande per månad*. https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html, nedladdat 2017-08-16.

Novus (2016): *Rapport: Media och journalistik*. http://novus.se/wp-content/uploads/2016/02/d2a232cde70a1469 c880379eaba53475.pdf, nedladdat 2017-11-16.

Odén, Tomas; Djerf-Pierre, Monika; Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt (2016): *Kriskommunikation 2.0. Allmänhet, medier och myndigheter i det digitala medielandskapet*. Stockholm: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

O'Neill, Deirdre & Harcup, Tony (2009): News Values and Selectivity. I Karin Wahl-Jorgensen and Thomas Hanitzsch (red): *The Handbook of Journalism Studies*, s. 161-174. New York, London: Routledge.

Oscarsson, Henrik (2017): Det svenska partisystemet i förändring. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarsson (red): *Larmar och gör sig till*, s. 411-427. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Ots, Mart (2012): Mediernas ekonomiska villkor. I Lars Nord & Jesper Strömbäck (red): *Medierna och demokratin*, s. 117-148. Lund: Studentlitteratur.

Palmer, Jerry (2002): News production, news values. I Adam Briggs & Paul Cobley (red): *The Media: An Introduction*, s. 427-443. Harlow: Longman.

Perloff, Richard M (2015): A three-decade retrospective on the hostile media effect. I Bryant Jennings & Mary Beth Oliver (red): *Media effects: Advances in theory and research*. New York, NY: Routledge.

Petersson, Bo & Hellström, Anders (2004): *Stereotyper i vardagen: Bilder av "de främmande"*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.

Prakke, Henk (1969): *Kommunikation der Gesellschaft: Einführung in die funktionale Publizistik*. Münster: Regesberg.

Regeringeskansliet (2015): *Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande*. Http://www.regeringen.se/artiklar/2015/ , nedladdat 2017-03-08.

Regeringskansliet (2015): *EU:s ledare överens om humanitärt bistånd till Turkiet*. http://www.regeringen.se/artiklar/2015/, nedladdat 2017-03-08.

Scheufele, Dietram A. (1999): Framing as a Theory of Media Effects. *Journal of Communication*, 49(1): 103-122.

Schmitt, Kathleen M., Gunter, Albert & Liebhart, Janice L. (2004): Why partisans see mass media as biased. *Communication Research*, 31(6): 623-641.

Schulz, Winfried (1976): *Die Konstruktion von Realität in den Nachrichtenmedien*. Freiburg/München: Verlag Karl Adler.

Semetko, Holli A. & Valkenburg, Patti M. (2000): Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication*, 49(1): 103-122.

Shehata, Adam (2015): Journalistikens dagordningar och gestaltningar. I Lars Nord & Jesper Strömbäck (red): *Handbok i journalistiksforskning*, s. 353-371. Lund: Studentlitteratur.

Shoemaker, Pamela J. (1987): Building a Theory of News Content. *Journalism Monographs*, 103.

Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996): *Mediating the Message. Theories of Influence on the Mass Media Content*. New York: Longman.

Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (2014): *Mediating the Message in the 21st Century. A Media Sociology Perspective*. New York: Routledge.

Solevid, Maria (2017): Vi måste ta människors oro på allvar. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarsson (red): *Larmar och gör sig till*, s. 139-151. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

SOU 1971:51: *Invandrarutredningen 1*. Stockholm: Inrikesdepartementet.

SOU 1994:94: *Dagspressen i 1990-talets medielandskap*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SOU 2006:8: *Mångfald och räckvidd*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SOU 2016:80: *En gränsöverskridande mediepolitik. För upplysning, engagemang och ansvar*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Strömbäck, Jesper (2004): *Den medierade demokratin*. Stockholm: SNS Förlag.

Strömbäck, Jesper, Andersson, Felicia & Nedlund, Evelina (2017): *Invandring i medierna – hur rapporterade svenska tidningar åren 2010 – 2015*. Stockholm: Delegationen för migrationsstudier.

Svanell, Adam (2017): Var engagemanget för flyktingar bara en trendgrej? *Svenska Dagbladet*, 2017-08-10.

Sveriges Riksdag (2012): *Kommunalt mottagande av ensamkommande barn*. Socialförsäkringsutskottets betänkande 2012/13:SfU11.

Tuchman, Gaye (1978): *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York, London: The Free Press.

UNHCR (2017): *Global Trends. Forced displacement in 2016*. www.unhcr.org/statistics, nedladdat 2017-09-08.

de Vreese, Claes H. (2005): News framing: Theory and typology. *Information Design Journal + Document Design*, 13(1): 51-62.

Wadbring, Ingela & Weibull, Lennart (2005): Medieförtroende framgångsfaktor? I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red): *Lyckan kommer, lyckan går*, s. 383-393. Göteborg, SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Weibull, Lennart (2016): Medier mellan politik och marknad – 1970–2015. I SOU 2016:30: *Människorna, medierna och marknaden: medieutredningens forskningsantologi om en demokrati i förändring*, s. 53-83. Stockholm: Wolters Kluwer.

Weibull, Lennart (2017): Synen på sanning i nyheterna. I Lars Truedsson (red): *Misstron mot medier*. Stockholm: Institutet för mediestudier.

Westlund, Oscar & Ghersetti, Marina (2015): Modelling news media use: Positing and applying the GC/MC model to the analysis of media use in everyday life and crisis situations. *Journalism Studies*, 16(2): 133-151.

Wiik, Jenny (2010): *Journalism in transition. The professional identity of Swedish journalists*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

Wiik, Jenny (2012): Yrkesideal. I Kent Asp (red): *Svenska Journalister 1989-2011*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet

Zaller, John R. (1992): *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zelitzer, Barbie (2010): Journalists as interpretive communities, revisited. I Stuart Allen (red): *The Routledge Companion to News and Journalism*, s. 181-190. London & New York: Routledge.

Mediereferenser

Aftonbladet, 131008: *”Dödssiffran för båtkatastrofen stiger”*.

Aftonbladet, 131215: *”Attack mot antirasister – flera knivskars”*.

Aftonbladet, 131222: *”16 000 i stor manifestation mot nazism”*.

Aftonbladet, 150419: *”Överlevande:’300 var inlåsta under däck’. Ny båtkatastrof på Medelhavet i natt”*

Aftonbladet, 150510: *”Partiledarna drabbade samman i TV”*.

Aftonbladet, 150826: *”Svenska båten Poseidon i stor räddningsinsats”*.

Aftonbladet, 160106: *”Kvinnorna i Köln berättar: De försökte slita i oss”*.

Dagens Nyheter, 130205: *”Mp till attack mot M: Obehagliga tongångar”*.

Dagens Nyheter, 130318: *”Billström kovänder om reform”*.

Dagens Nyheter, 130319: *”Ministern ifrågasätts av de egna”*.

Dagens Nyheter, 140817: *”Öppna era hjärtan för dem som flyr”*.

Dagens Nyheter, 140827: *”Höjd a-kassa i SD-manifest”*.

Dagens Nyheter, 140829: Skyttedal Sara: *”Vi måste diskutera gräns för antalet flyktingar”*.

Dagens Nyheter, 141003: *”Malmström: EU måste dela asylansvar”*.

Dagens Nyheter, 141128: *”FN vill sprida mottagning av flyktingar”*.

Dagens Nyheter, 141230: *”Under all kritik att inte alla EU-läder tar solidariskt ansvar”*.

Dagens Nyheter, 150901: *”Skärpta gränskontroller mot människosmugglare”*.

Dagens Nyheter, 151019: *”Ny plan för att fördela flyktingar på EU-länder”*.

Dagens Nyheter, 151030: *”I längden kommer systemen att braka ihop”*.

Dagens Nyheter, 151106: *”Sveriges gräns är nådd”*.

Dagens Nyheter, 151121: *”Asylsökande får sova utomhus”*.

Dagens Nyheter, 151125: *”Skärpt id-kontroll och bara tillfälliga uppehållstillstånd”*.

Dagens Nyheter, 160105: *”Krismöte efter sexuella massövergrepp på nyårsfirande i Tyskland”*.

Dagens Nyheter, 160930: Örstadius, Kristoffer: *”Tomma asylboenden kostar hundratals miljoner”*.

Expressen, 150903: *”Europa räddade inte Aylan, 3”*.

Göteborgs-Posten, 150905: *”Så vill EU fördela flyktingarna”*.

Göteborgs-Posten, 150912: *”Dansk polis hyllas för lek med flyktingflicka”*.

Göteborgs-Posten, 151021: *”Boenden patrulleras i Göteborg”*.

Helsingborgs Dagblad, 161231: *”Köln firar nyår med skräcknatt i färskt minne”*.

Svenska Dagbladet, 110303: *”’Historisk’ enighet om migration”*.

Svenska Dagbladet, 130227: *”Flyktingbarn utsätts för hot”*.

Svenska Dagbladet, 150909: *”Flyktingar på dansk motorväg: ’Lämnade förläggningen’”*.

Svenska Dagbladet, 151022: *”TT: Asylsökande kan bli 160 000 i år”*.

Svenska Dagbladet, 151023: *”Orimlig kostnad”*.

Svenska Dagbladet, 151112: *”Gränskontroll får brett stöd”*.

Svenska Dagbladet, 151114: *”Från öppna hjärtan till gränskontroller”*.

Svenska Dagbladet, 151114: *”Färre kommer till Stockholms central”*.

Svenska Dagbladet, 151125: *”Regeringen vill tvinga ner asyltalen”*.

Svenska Dagbladet, 160223: *”Stängslen växer på Balkan”*.

Svenska Dagbladet, 160227: *”Tusentals på flykt fast i Grekland”*.

Svenska Dagbladet, 160319: *”Porten till Europa stängs i morgon”*.

Svenska Dagbladet, 160324: *”Hjälporganisationer lämnar Grekland”*.

Svenska Dagbladet, 170222: Eriksson Göran: *”S-ledningen: Nej till återställd flyktingpolitik”*.

Sverigesradio.se, 151105: *”De reagerar på migrationsministerns utspel om boenden för flyktingar”*.

Sverigesradio.se, 151111: *”Tidslinje över flyktingkrisen”*.

SVT Nyheter, 150513: *”EU-förslag till kvotflyktingar”*.

SVT Nyheter, 150907: *”Polisen har stängt av motorvägen – flyktingar fortsätter mot Sverige”*.

Sydsvenskan.se, 150429: *”Löfven: Svårt att regera utan DÖ”*.

TT, 130206: *”Reinfeldt vill flytta flyktingfokus”*

Tabell- och figurbilaga

Tabell 4a. Aktörer i medieinslagen. Procent

	Hösten 2015	Våren 2016	Total
Svenska regeringen	15	13	14
Andra svenska politiker	16	15	16
Svenska statliga myndigheter	12	7	11
Svenska regionala representanter	1	1	1
Svenska kommunala representanter	4	3	4
Svenska läkare, experter	2	1	2
Svenska opinionsinstitut	1	0	0,5
Svenskt näringsliv	2	1	2
Repr för svensk flyktingförläggning	1	0	1
Svenska ideella organisationer	2	1	1
Svenska kulturarbetare	2	1	2
Svenska medier	9	5	8
svensk allmänhet	2	3	2
Övrig svensk aktör	2	1	2
Nordiska aktörer	2	1	2
Representant för EU	6	9	7
Annan europeisk aktör	8	11	9
Turkisk aktör	1	6	2
Syrisk aktör	0	1	0
Övrig asiatisk aktör	0	0	0
Afrikansk aktör	0	1	0
Flykting	9	11	10
Repr för FN-organ	1	2	1
Övriga internationella organ	0	1	0
NGO internationellt	1	2	1
ISIS, talibaner mm	2	1	2
Övriga aktörer	1	1	1
Summa procent	100	100	100
Antal aktörer	1 940	653	2 593

Kommentar: En något mer detaljerad redovisning av aktörer i materialet. Denna sammanställning av 27 huvudsakliga aktörskategorier är i sin tur en sammanställning av kodschemats totalt cirka 300 aktörskategorier, där exempelvis varje svensk minister kodats separat.

Tabell 4b. Huvudsaklig värdering i inslaget av att flyktingar kommer till Sverige, eller det land som inslaget handlar om. Procent.

	Dagens Nyheter		Aftonbladet		Dagens Eko		Rapport		Summa	
	2005	2016	2005	2016	2005	2016	2005	2016	2005	2016
Uttalat positivt	18	20	25	32	6	0	5	6	16	18
Vagt positivt	8	6	6	10	4	5	4	3	6	6
Neutralt	48	52	42	32	68	79	66	74	53	55
Både pos och neg	9	13	11	12	6	0	6	10	9	11
Vagt negativt	6	2	5	5	6	11	5	4	6	4
Uttalat negativt	10	6	11	8	10	5	13	3	11	6
Summa %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal/år	306	130	211	59	114	19	146	68	777	276

Tabell 4c. Huvudsaklig värdering i inslaget av att flyktingar kommer till Sverige, eller det land som inslaget handlar om. Procent.

		Typ av inslag				
		Debatt	Ledare	Krönika	Nyhet	Total
2015	Positivt	58	38	24	17	22
	Neutralt	28	33	53	56	53
	Både/och	8	9	7	9	9
	Negativt	6	20	16	17	17
	Totalt	100	100	100	100	100
2016	Positivt	73	35	29	20	24
	Neutralt	18	35	46	60	55
	Både/och	9	22	21	9	11
	Negativt	0	9	4	11	10
	Totalt	100	100	100	100	100
Totalt	Positivt	62	37	25	18	22
	Neutralt	26	33	52	57	53
	Både/och	9	13	9	9	9
	Negativt	4	17	14	16	15
	Totalt	100	100	100	100	100
	Antal inslag	47	87	139	780	1 053

Tabell 4d. Värdering av myndigheter. Procent och index

	2015	2016	Totalt
Uttalat beröm/stöd	2	4	2
Visst beröm/stöd	1	1	1
Neutralt, varken kritik eller beröm	81	78	80
Både beröm och kritik	3	1	3
Viss kritik	3	2	3
Uttalad kritik	10	14	11
Summa procent	100	100	100
Index (stöd – kritik/allt)	*- 10*	*- 11*	*- 11*
Antal omnämnda åtgärder	669	161	830

Figur 5.a Medier som använts mycket för orientering om flyktingsituationen, hösten 2015 och våren 2016, procent

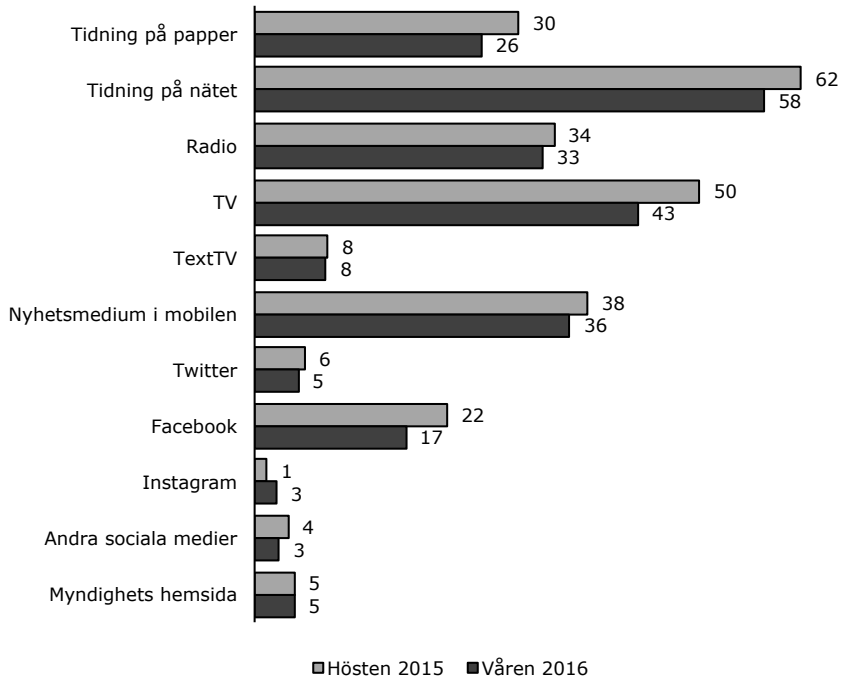

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

Tabell 5.a Effekt av sociodemografiska faktorer på medieanvändningstyp, 2015 och 2016 (b, standardiserade regressionskoefficienter).

	Hösten 2015		Våren 2016	
	Nyhets-brukare (57 %)	All-användare (42 %)	Nyhets-brukare (57 %)	All-användare (42 %)
Kön	.0	.02	–.07	.14
Ålder	.14***	–.26***	.11***	–.19***
Utbildning	–.03	.03	.04	–.07
Placering vänster-högerskalan	.05	–.06	.03	.02
Politiskt intresse	–.24*	.77***	–.35**	.78***
Förtroende för politiker	.01	.02	.10	–.17
Social tillit	.06	–.08	.06	–.07
Inställning till flyktingmottagande	–.06	.15	–.08	.18*
R2	5%	5%	4%	3%

Kommentar: Medieanvändningstyperna är kodade på följande sätt: 0=är inte den typen av medieanvändare, 1=är den typen av medieanvändare för respektive användartyp. Ålder har standardiserats så att regressionskoefficienten mäter effekten av att gå mellan det lägsta och det högsta värdet. Placering på vänster-högerskalan är tredelad: 1=vänster, 2=mitten, 3=höger, liksom Social tillit: 1=låg tillit, 2=medelhög tillit, 3=hög tillit och Inställning till flyktingmottagande (1=färre flyktingar, 2=lagom många, 3=fler flyktingar). Övriga oberoende variabler har dikotomiserats enligt följande: kön (0=man, 1=kvinna), utbildning (0=låg- och medelhög, 1=hög), politiskt intresse (0=inte särskild eller alls intresserad, 1=ganska eller mycket intresserad), förtroende för politiker (0=lågt förtroende, 1=högt förtroende).
*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001.

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

Tabell 5.b Bedömningar av mediernas nyhetsrapportering om flyktingmottagandet i olika grupper, hösten 2015 och våren 2016, medelvärden.

	Hösten 2015	Våren 2016	Diff:
Kön ***			
Kvinnor	4,5	4,1	-0,4
Män	4,0	3,7	-0,3
Ålder***			
Under 30 år	4,3	3,8	-0,5
30–49 år	4,1	3,9	-0,2
50–64 år	4,2	3,9	-0,4
65 år och äldre	4,6	4,3	-0,3
Utbildning***			
Låg och medelhög utbildning	4,0	3,7	-0,3
Hög utbildning	4,4	4,0	-0,4
Vänster-högerskala***			
Vänster	4,6	4,0	-0,6
Mitten	4,3	4,0	-0,3
Höger	3,8	3,7	-0,1
Politiskt intresse***			
Intresserad	4,2	3,9	-0,4
Ointresserad	4,4	4,1	-0,3
Politiskt förtroende***			
Högt förtroende	4,5	4,4	-0,1
Lågt förtroende	3,7	3,4	-0,3
Social tillit***			
Låg tillit	3,8	3,5	-0,3
Medelhög tillit	4,2	3,9	-0,3
Hög tillit	4,4	4,1	-0,4
Flyktingmottagande***			
Färre flyktingar	3,7	3,5	-0,2
Lagom många flyktingar	4,8	4,5	-0,3
Fler flyktingar	4,6	4,1	-0,6
Medieanvändare***			
Allanvändare	4,1	3,7	-0,3
Nyhetsbrukare	4,4	4,1	-0,3

Kommentar: Frågan löd: ”Hur tycker du att medierna hittills rapporterat om flyktingsituationen?” Svarsalternativen följde en 7-gradig skala från (1) Inte allt bra till (7) Mycket bra. Differensen (diff) visar skillnaden mellan andelen medelvärdet i april 2016 minus medelvärdet i oktober 2015. Sambandsmått Kendalls tau-c, *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001.

Källa: Medborgarpanelen 2016 och 2016.

Tabell 5.c Bedömningar av regeringens, Migrationsverkets, kommunernas och Polisens hanterande av flyktingmottagandet, hösten 2015 och våren 2016, medelvärden.

	Regeringen		Migrationsverket		Kommunerna		Polisen	
	Hösten 2015	Våren 2016	Hösten 2015	Våren 2016	Hösten 2015	Våren 2016	Hösten 2015	Våren 2016
Kön								
Kvinnor	3,6	3,1	4,2	3,7	4,0	4,1	4,6	4,4
Män	2,9	2,7	3,8	3,6	3,8	3,8	4,2	4,3
Ålder								
Under 30 år	3,4	3,1	4,1	4,0	3,8	4,0	4,2	4,4
30–49 år	3,1	2,7	4,1	3,8	3,9	3,8	4,3	4,2
50–64 år	3,1	2,9	3,8	3,4	3,9	3,8	4,4	4,3
65 år och äldre	3,5	3,2	4,1	3,8	4,1	4,2	4,5	4,5
Utbildning								
Låg och medelhög utbildning	3,0	2,9	3,5	3,3	3,7	3,6	4,1	4,2
Högskole- och universitetsutbildning	3,3	2,9	4,2	3,9	4,0	4,0	4,5	4,4
Vänster-Höger-skala								
Vänster	4,2	3,4	4,4	3,8	3,9	4,1	4,5	4,1
Mitten	3,4	3,2	4,1	3,8	4,0	4,0	4,4	4,4
Höger	2,2	2,2	3,5	3,3	3,8	3,7	4,2	4,4
Politiskt intresse								
Intresserad	3,2	2,9	4,0	3,7	3,9	3,9	4,3	4,3
Ointresserad	3,2	3,1	4,0	3,6	3,9	3,7	4,5	4,4
Politiskt förtroende								
Högt förtroende	4,0	3,6	4,7	4,3	4,3	4,4	4,4	4,7
Lågt förtroende	2,3	2,2	3,3	3,0	3,6	3,4	3,9	3,9
Social tillit								
Låg tillit	2,5	2,4	3,2	3,0	3,3	3,2	3,8	3,8
Medelhög tillit	3,0	2,9	3,8	3,6	4,0	3,9	4,3	4,3
Hög tillit	3,6	3,1	4,4	4,0	4,2	4,2	4,6	4,5
Flyktingmottagande								
Färre flyktingar	2,2	2,3	3,3	3,1	3,7	3,5	4,0	4,2
Lagom många flyktingar	4,0	3,7	4,6	4,2	4,2	4,3	4,7	4,7
Fler flyktingar	4,1	3,2	4,6	4,1	4,0	4,2	4,7	4,2
Medieanvändare								
Nyhetsbrukare	3,2	3,0	4,0	3,7	3,9	3,9	4,4	4,4
Allanvändare	3,1	2,7	4,0	3,7	4,0	3,9	4,3	4,2

Kommentar: Frågan löd: ”Hur bra tycker du att regeringen och myndigheterna (Migrationsverket, kommunerna, Polisen) hittills har hanterat svenska flyktingmottagandet?” Svarsalternativen följde en 7-gradig skala från (1) Inte allt bra till (7) Mycket bra.

Källa: Medborgarpanelen 2016 och 2016.

Tabell 5.d Effekt av sociodemografiska faktorer på bedömning av regeringens, Migrationsverkets, kommunernas och polisens hantering av flyktingmottagandet, hösten 2015 och våren 2016 (b, standardiserade regressionskoefficienter).

	Regeringen		Migrationsverket		Kommunerna		Polisen	
	Hösten 2015	Våren 2016	Hösten 2015	Våren 2016	Hösten 2015	Våren 2016	Hösten 2015	Våren 2016
Kön	.17*	.06	–.09	–.21	.24*	.08	.24*	.04
Ålder	.09**	.07	.010	–.06	.10**	.05	.10**	.05
Utbildning	–.22*	–.18	.30**	.24*	.22*	.22*	.22*	.10
Vänster-höger	–.54***	–.50***	–.26***	–.16*	.01	–.03	.01	.11
Politiskt intresse	–.43**	–.48**	–.35	–.42*	–.47**	–.10	–.47**	–.46*
Förtroende för politiker	1.24***	1,27***	1,05***	1,02***	.78***	.70***	.78***	.77***
Social tillit	.14*	.01	.26***	.18*	.14*	.23***	.14*	.19**
Flyktingmottagande	.58***	.03	.36***	.20**	.18**	.18**	.18**	–.07
Medieanvändning	.15	.41***	.09	.23*	.13	.15	.13	.29**
R^2	40%	24%	26%	17%	14%	13%	14%	9%

Kommentar: Ålder har standardiserats så att regressionskoefficienten mäter effekten av att gå mellan det lägsta och det högsta värdet. Placering på vänster-högerskalan är tredelad: 1=vänster, 2=mitten, 3=höger, liksom Social tillit: 1=låg tillit, 2=medelhög tillit, 3=hög tillit och Inställning till flyktingmottagande (1=färre flyktingar, 2=lagom många, 3=fler flyktingar). Övriga oberoende variabler har dikotomiserats enligt följande: kön (0=man, 1=kvinna), utbildning (0=låg- och medelhög, 1=hög), politiskt intresse (0=inte särskild eller alls intresserad, 1=ganska eller mycket intresserad), förtroende för politiker (0=lågt förtroende, 1=högt förtroende), medieanvändning (0= inte nyhetsbrukare, 1= nyhetsbrukare). *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001.

Källa: Medborgarpanelen, 2015 och 2016.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msb.se
Publ.nr MSB1256 - augusti 2018 ISBN 978-91-7383-860-3